

TV-15

Štev. 19

XXIX.

26. septembra
1991

Cena: 25 din

YU ISSN 0353-4405

TV-15 je oznaka za osrednjo partizansko kurirsko postajo v Občicah v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Iz vsebine

Str. 2: Dejavnosti slovenske diplomacije

Str. 6: Baza 20 propada

Str. 7: Kaj bo z našim zdravstvom

Str. 13: Odprt solinarski muzej

Str. 16: Armada odvaža milijarde

Slovenija ob zidu

Trimesečni moratorij za uresničenje slovenskih osamosvojitvenih odločitev, ki se je začel z julijsko brionsko deklaracijo, se končuje z nastopom ameriškega predsednika Busha v Organizaciji združenih narodov, ko niti Slovenije niti Jugoslavije, pa tudi Hrvaške ne, še omenil ni. Trije meseci po vojni agresiji na Slovenijo so torej več kot dovolj, da si slovenska politika izpraša vest, kaj je v omenjenem obdobju storila, da se 7. oktobra ne bi ponovili osamosvojitveni dnevi s konca junija letos.

Neodvisnost in samostojnost Slovenije – ne kot končni cilj, ampak kot sredstvo za njegovo dosego, sta bili – zdi se – še najbližje resničnosti v tistih prvih povojnih dneh. Mednarodno priznanje Slovenije kot ena plast tega končnega cilja prav tako. Sprejetje Slovenije v svetovne organizacije in vse drugo, kar s seboj prinaša mednarodno priznanje, namreč še vedno ostaja v rokah sveta kot njegova grožnja za discipliniranje drugih dejavnikov na jugo-političnem prizorišču. Tem je s politikantskim pragmatizmom uspelo prebroditi trimesečni odlog slovenske osamosvojitve in Slovenijo obdržati ob zidu, tako da bo za secesionizem razglašen vsak korak, ki se ga bo lotila tudi zdaj – tri mesece po Brionih.

Vmes se je začela (je bila?) vojna na Hrvaškem, in četudi je premirje (sedmo po vrsti) zdaj v resnici prineslo mir, je veliko vprašanje, s kakšne vrste mirovno akcijo se bo vojna nadaljevala. Bo to uzakonjenje novih meja? Morda kljub vsemu nadaljevanje vojne »s pomočjo« zahodnega ladjevja, ki bo vplulo v Sredozemlje? Najbolj glasni zagovorniki internacionalizacije jugoslovanskih problemov, ki skupaj z Evropsko skupnostjo in njenim politično in gospodarsko šibkimi pripomočki spoznavajo, da je neposredni vojaški poseg v balkansko žarišče edino sredstvo za zapolnjenje vrzeli, nastale ob transparentni nemoči notranje diplomacije v Jugoslaviji.

Takšne razmere so kot nalašč primerne za sprenevedanje denimo Bosne in Hercegovine in Makedonije, ki na srečanjih jugoslovanskih voditeljev (zdaj samo še v tujini) še vedno dajejo vtis, da je spopad dveh nacionalizmov zajet za hrvaškimi mejami, za diplomate iz tujine, ki ugotavljajo, da tisto, kar se dogaja na Hrvaškem, »ni vojna«; za svet guvernerjev, ki se nekako mimo oči javnosti odloči natiskati za 16 milijard dinarjev, s katerimi naj bi odkupili letošnji pridelek žitaric (?); za Anteja Markovića, ki s primerno časovno razdaljo razgali – menda vse... – kar se dogaja v vojaškem vrhu in za Stipeta Mesića, ki razglasi, da bo predsednik predsedstva Jugoslavije samo še do 7. oktobra letos. Komu grozi? – še posebej ob dejstvu, da ne gre pozabiti na izjavo njega samega, še pred izvolitvijo, da ne bo zadnji predsednik kolektivnega vodstva že takrat razpadajoče države...

Srbija s priveski, ki je skupaj z jugoslovansko armado storila največ za razbitje Jugoslavije in ohranitev samo tistih federalnih institucij, v katerih lahko zmaguje s preglasovanji, je tako še vedno tista, ki daje ritem; ki ima v rokah pobudo. Le-to na žalost posebejla orožje v rokah ambasadorjev te politike, ki odpirajo nova in nova žarišča. Vojna v Sloveniji in na Hrvaškem je zato samo uvod v reprizo spopadov v Bosni in Hercegovini, kjer je iskra že prižgana in na Kosovu, ki je menda že republika. Pred tem si je pač treba oddahniti. – Tega so se učili tudi na West pointu...

Bojan Veselinović

Obletnica požiga

V minulih dneh je bila naša pozornost usmerjena predvsem na Hrvaško in tamkajšnjo vojno, v Sloveniji pa smo bili priče številnim sestankom, sejam, protestom in drugim oblikam nestrinjanja s predlagano zakonodajo o denacionalizaciji in lastninjenju. Kljub temu pa je bilo tudi nekaj prireditve, s katerimi smo se spomnili dogodkov iz naše preteklosti.

Prav gotovo ima med temi prireditvami poseben pomen proslava ob petdeseti obletnici požiga prve slovenske vasi med drugo svetovno vojno, to je Rašice, nedaleč od Ljubljane. Spomin na ta nacistični zločin so najprej obudili pohodniki, ki so se zbrali na vrhu Rašice, pri spomeniku Stanetu Koscu in obiskali spomenik v sami vasi. V kulturnem delu prireditve, ki je potekala v Srednjih Gameljnah, so prvič zapeli pesem, posvečeno Rašici. Več o tem pa preberite na tretji strani.

B. K.

Foto: Tomi Lombar

Čigav je TV-15?

Predvsem vaš, spoštovani bralci in naročniki! List je vaše okno v svet. Informira vas o vsem, kar se pomembnega dogaja doma in po svetu. Sporočila, ki jih sprejema uredništvo, kažejo, da ste večinoma zadovoljni s svojim časopisom. TV 15 je marsikje

družinski časopis, berejo ga stari in mladi, poznamo tudi primere, ko časopis posojajo iz hiše v hišo in obkroži pol vasi. Kljub temu z razširjenostjo TV 15 ne moremo biti zadovoljni. V Sloveniji je še vedno več kot 80.000 članov borborske organizacije. Če bi

tretjina izmed njih postala naročnik, bi TV 15 imel zagotovljeno prihodnost. Bil bi v resnici samostojen in neodvisen, to pa je prednost, ki omogoča samostojen pogled na dogajanje okrog nas, možnost, da tudi javno rečemo bobu bob in popu pop. Resnica je močno orožje v boju za napredek. K njeni uveljavitvi prispevajo vsi naročniki in bralci. Opozorite na to svoje prijatelje, znance in sosede? Naj tudi oni postanejo naročniki!

K uveljavljanju TV 15 prispevate tudi tako, da nam pišete, da nas opozarjate, kaj je v časopisu dobro in kaj manj primerno ali celo nesprejemljivo. Da predlagate, o čem bi morali več pisati, da nas opozorite, kaj je v vaši okolju takšnega, kar zasluži javno obravnavo.

TV 15 pripada tudi borborski organizaciji. Ta je njegov ustanovitelj in njegov skrbnik. Časopis je takorekoč njegovo uradno glasilo. V njem objavlja stališča in sporočila in je tako pomembna vez med njenimi republiškimi in občinskimi organi, vez med organizacijo in njenimi člani.

TV 15 pripada tudi novinarjem, brez njihovih prispevkov TV 15 ne bi bil časopis, bil bi kvečjemu organizacijski bilten. Novinarji uresničujejo programsko zasnovano časopisa, kot jo je sprejel ustanovitelj in za katere še

posebej skrbi programski svet. Sodoben in ustvarjalen novinar pa je svobodna osebnost, njegova pravica in celo dolžnost sta, da s svojim delom izraža svoje prepričanje. Bralci seveda znajo razlikovati, kaj je stališče organizacije in kaj stališče posameznika, novinarja, bralca, dopisnika.

Nenazadnje ima nekaj pravic pri časopisu in do časopisa tudi glavni in odgovorni urednik. Nekatere dolžnosti mu nalaga zakon, za njihovo uresničevanje je odgovoren tudi pred sodiščem. Pred ustanoviteljem in časopisnim svetom je odgovoren za uresničevanje programske zasnove. Največja in najtežja pa je njegova odgovornost pred vami, bralci. Časopis mora biti zanimiv, odgovarjati mora potrebam bralcev, spodbujati jih mora k aktivnemu sodelovanju. Informacije, ki jih nudijo, morajo biti poštene in resnične.

In še bi lahko naštevali. Da bi uresničeval svoje dolžnosti, ima urednik določene pravice. Predvsem, da organizira, opozarja in usmerja pisce, da soustvarja pogoje za uspešno novinarsko delo. Če pa urednik objavi svoj prispevek, ima pravico tudi do lastnega mnenja, do osebnega stališča. Z njim se lahko strinjate ali pa tudi ne; tudi to sodi k demokraciji.

Vladimir Kavčič

Obvestilo naročnikom

V kratkem boste po pošti prejeli položnice za poravnavo naročnine do konca letošnjega leta. Ne bodite preveč presenečeni, podražiti se ni mogoče izogniti. Cene tiska in papirja rastejo takorekoč iz dneva v dan, povečujejo se tudi vsi drugi stroški. Razumeli boste, da uredništvo, žal, na te podražitve ne more vplivati. V našem poslovanju je nastal primanjkljaj že za tretje tromesečje in s predlagano podražitvijo bi komaj pokrili stroške izhajanja, ki so nam znani v tem trenutku. Skupaj z vami bi bili nadvse zadovoljni, če bi se inflacija umirila vsaj do novega leta.

Organizacije ZB si prizadevajo, da bi okrepile svojo dejavnost in se uveljavile v družbenem življenju. Za takšno uveljavljanje pa so potrebne tudi dobre, izčrpne in sveže informacije. Uredništvo si prizadeva, da bi sledilo vsem pomembnejšim dogodkom in vas o tem ustrezno obveščalo.

Da bi TV-15 lahko ostal samostojen in neodvisen časopis, pa potrebuje pomoč naročnikov in bralcev. Kljub težavnim časom in prav zaradi njih moramo pridobivati še nove bralce in naročnike. Več ko nas bo, lažje bomo premagovali težave, ki nas še čakajo. Svoj časopis moramo ohraniti. Z njim javnost obveščamo o naši dejavnosti in ji sporočamo svoja stališča do aktualnih družbenih vprašanj.

Ustanovitelj in uredništvo si prizadevata, da bi končno le začel delovati Sklad TV-15, v teku so akcije za pridobitev novih naročnikov in drugi ukrepi, ki naj zagotovijo nemoteno izhajanje časopisa. Podprite nas v teh prizadevanjih!

SKLAD TV-15

Podprite samostojnost in neodvisnost vašega časopisa.

Prispevajte v Sklad TV-15!

Svoje prispevke nakazujte na žiro račun: 50100-676-45473 RO ZZB NOVS (za TV-15).

Ivo Vajgl o dejavnosti slovenske diplomacije

Poti nazaj za nas ni

Iva Vajgla, tiskovnega predstavnika slovenskega zunanjega ministrstva, smo zaprosili za pogovor zaradi usodnosti sedanjega slovenskega in jugoslovanskega trenutka, ko se zasedanja tako imenovane haaške mirovne konference o Jugoslaviji vrstijo iz tedna v teden, na hrvaških bojiščih pa kljub temu ne utihne orožje in je Evropa videti nemočna. Nekdanji novinar, nekdanji zvezni diplomat in sedanji republiški predstavnik za tisk je svoj prehod iz Beograda v Ljubljano, v slovensko zunanje ministrstvo razložil z besedami: »Pred 25. 6. sem mislil, da lahko položaj v Jugoslaviji uredimo na miren način, potem je bilo vse drugače... Ta pogovor je nastal dva dni pred tretjim plenarnim zasedanjem mirovne konference o Jugoslaviji.

Kakšna so slovenska stališča in slovenske dileme dva dni pred novim plenarnim zasedanjem mirovne konference v Haagu?

Že na zadnjem zasedanju so predstavniki Slovenije in Hrvaške opozorili, da se ob nadaljevanju spopadov haaška konferenca v takšni obliki ne more nadaljevati. S tem se je tedaj strinjal tudi predsednik konference lord Carrington, ki je konferenco ustavil do sklenitve premirja na Hrvaškem. Po našem mnenju bi bilo nadaljevanje haaške konference samo krinka za vojaško dejavnost Srbije na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini in morda tudi v Makedoniji, za srbsko diplomatsko dejavnost, ki naj bi prikrila srbski ekspanzionizem in za srbsko zlorabo zveznih institucij z jugoslovansko vojsko na čelu. Haaške konference smo se udeležili zato, ker je bila sklicana kot mirovna konferenca. Toda skoraj neopazno se je spremenila v konferenco o Jugoslaviji, ki naj bi samo preoblikovala odnose v državi, Jugoslavija pa naj bi obstajala še naprej. Odločitev lorda Carringtona, da zdaj kljub spopadom nadaljuje delo konference, nas je zato presenetila. Morda pa bo zdaj priložnost za odkritejšo izmenjavo mnenj, poleg tega pa bodo zdaj organizatorji konference odgovorni za njen morebitni neuspeh, ne mi.

Zakaj je lord Carrington spremenil svoje mnenje in kljub spopadom ponovno sklical plenarno zasedanje?

Mislím, da ima lord Carrington dober namen, svojo mirovno mislijo bi rad zaključil z uspehom. Videti je, da bi bil neuspeh konference tudi njegov osebni neuspeh, saj slovi kot uspešen pogajalec in diplomat. Najbrž pa nanj pritiskajo tudi iz Evropske skupnosti in Združenih držav Amerike. Ameriški predsednik Bush na nedavnem zasedanju Generalne skupščine Združenih narodov sicer ni hotel govoriti o Jugoslaviji, kar kaže, da hoče vroči jugoslovanski krompir prepustiti Evropi. S spodbujanjem Evropejcev, naj kljub vsemu vendarle nadaljujejo z mirovno pobudo, pa se želi ameriški predsednik najbrž izogniti morebitnim očitkom v prihodnosti, da Amerika ni naredila dovolj za preprečitev jugoslovanske krize.

Washington se torej z nami noče ukvarjati in nas prepušča Evropi. Toda, ali je Evropa sploh sposobna pomirjevanja Jugoslavije?

Videti je, da se je Evropa lotila jugoslovanske krize kot nekakšne klasične vojne, kjer lahko natančno opredelimo interese in nosilce nasprotujočih se strani. Žrtve te vojne, Jugoslavi, pa o njej razmišljajo drugače. Celo vpoklicani rezervisti se sprašujejo o ciljih in smislu vojne. Nihče jim ne more dati jasnega odgovora in v tem se vidi iracionalni dejavnik motivacije za to vojno.

S tem se Evropa sploh še ni soočila. Odločila se je za pomenovstavljen pristop, ki je deloma v skladu s klasično diplomatsko večino. Ta skuša vsak problem poenostaviti do absurda, da bi prišla do nekakšnega minimalnega konsenza in na njem gradila naprej. Zato je Evropska skupnost tako odločno zahtevala delne sporazume, lokalna premirja, ki so se nam zdeli neresni, Evropejcem pa so pomenili začetek step by step diplomacije in mirovniške misije. Toda očitno je, da takšen pristop v jugoslovanskem primeru ne zadostuje. Zato je bilo zame zelo poučno potovanje s slovenskim zunanjim ministrom v Romunijo in Albanijo. Vsaka izmed jugoslovanskih sosed – in ne domišljajmo si, da to niso tudi slovenske sosede – v nasprotju z Evropo že razmišlja o naslednjih stopnjah jugoslovanskega konflikta. Poglejte, v kakšnem položaju je Romunija! Na eni strani ji razpada Sovjetska zveza in se prebujajo vprašanje Moldavije, na drugi strani se boji Srbije zaradi srbske manjšine ter se sprašuje o položaju svoje manjšine v Srbiji, hkrati pa se še boji Madžarske. Bolgarija se zaveda težav z Makedonijo na eni strani in Srbijo na drugi. Albanija pa bo počasi začela postavljati svoje nacionalno vprašanje, ki bo neustavljivo povezano z vprašanjem obstoja jugoslovanske države. Skratka, tu je še veliko vprašanj s katerimi se evropska konferenca o miru v Jugoslaviji do zdaj še ni ukvarjala.

Kaj pa slovenska diplomacija? Ali razmišljate o novih ozemeljskih ciljih Slobodana Miloševića, o njegovem morebitnem prodoru proti jugu, proti Makedoniji, Bolgariji...?

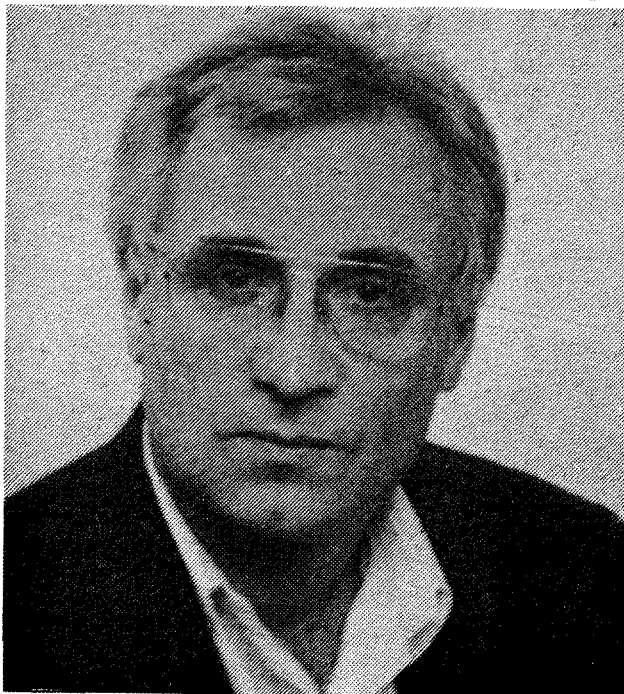
Slovenska diplomacija ima ta trenutek polne roke dela, da zavaruje dosežke obrambne vojne in osamosvajanja Slovenije. To sta tako zahtevni nalogi, da zapolnjujeta možnosti maloštevilne slovenske diplomacije, ki je sestavljena iz nekaj diplomatov v zunanjem ministrstvu in nekaj opolnomočenec v tujini, ki ne morejo nadomestiti poklicnih pogajalcev. Zato so naše možnosti omejene.

Poleg tega Slovenija ne namarava voditi globalne zunanje politike, ampak hoče delovati v skladu z našo gospodarsko močjo, velikostjo in kulturnimi dosežki, skratka, v skladu z našim realnim položajem v svetu. Kljub temu se moramo zavedati širših povezav, ki bodo konec koncev odločale tudi o naši prihodnosti. S srbskim ekspanzionizmom bomo očitno živeli še lep čas, zato je v našem življenjskem interesu, da najde Evropa zanj rešitev. Mi, ki živimo na ozemlju nekdanje Jugoslavije, ga sami ne bomo mogli ustavit. Tu se rojuje nekaj, kar ogroža velik del Evrope in se s tem ne moremo spopadati sami.

V zadnjem času je videti, da se skuša slovenska diplomacija ločiti od Hrvaške in predstavljati

Slovenijo kot nekaj popolnoma drugega. Je takšna politika pametna ali kratkovidna, glede na to, da smo v preteklosti že večkrat zmižali na obe očesi ob srbskih osvajanjih, na primer na Kosovu, in se nam je to potem maščevalo?

Na to vprašanje ni mogoče odgovoriti z »da« ali »ne«, ker je preveč zapleteno. Jasno je, da v svetu Hrvaško in Slovenijo vidijo kot del istega problema, kot žrtvi srbske hegemonije in federalnega unitarizma, pa čeprav v eni divja vojna, v drugi

pa vlada mir. Mi pa si moramo ohraniti prostor za različne opcije, saj je v mednarodni politiki vse manj pravil in postopki mednarodnega priznanja niso več predvidljivi. Po klasični poti bi bila priznana država, ki ima ozemlje in prebivalstvo, pravni in monetarni sistem ter nadzoruje svoje meje. Slovenija že skoraj izpolnjuje vse te pogoje, ker pa za seboj vleče bremente jugoslovanske krize, stvar ni tako preprosta. Hrvaška, ki ne nadzoruje svojih meja, na njenem ozemlju pa divja vojna, bi bila po teh klasičnih kriterijih veliko dlje od mednarodne-

ga priznanja. Vendar pa obstaja tudi pot politične reakcije na novo realnost, v kateri je neka država: lahko jo priznajo zato, da bi se omejila vojna, popravile krivice ali ne nagradila agresija. Po teh kriterijih sta Slovenija in Hrvaška v podobnem položaju.

Slovensko vodstvo se je zato odločilo za takšno strategijo: v okvirih načelne politike smo solidarni s Hrvaško, pripravljamo delovati v istih smernicah, zunanje politično dejavnost pa usklajujemo tako v Haagu kot drugod. Po drugi strani pa smo zgodovinsko odgovorni do svojih državljanov, ki so naše delovanje opredelili s plebiscitom.

Določbe plebiscita so jasne: Slovenci zahtevajo svojo samostojno državo. Kdaj jo bodo

dobili? Najvišji slovenski predstavniki so v zadnjih mesecih kdovekolikokrat obljubljali, da je mednarodno priznanje Slovenije tik pred vrati...

Zadovoljen sem, ker lahko rečem, da slovensko zunanje ministrstvo nikoli ni sejal neupravičenega optimizma o priznanju, čeprav smo si povsod prizadevali zanj. Toda samo simbolično priznanje nekaj držav ni naš cilj. Konec koncev so nas že priznale baltiške države, kar pa nam ne pomaga veliko. Za nas so pomembna priznanja, ki nam bodo omogočila

preživetje in razvoj, ki nam bodo omogočila normalne odnose z mednarodnimi finančnimi ustanovami in delovanje države. Bojim pa se, da se približuje čas, ko se bomo morali odločiti za nadaljevanje enostranskega osamosvajanja. To odločitev bomo sprejeli v nekaj dneh, kajti 8. oktober se približuje. Zatem bo najbrž nastopilo izredno težavno obdobje, ko bomo morali z državami in mednarodnimi ustanovami doseci časne, delovne sporazume brez mednarodno-pravnega priznanja države, ki pa nam bodo pomagali preživeti. Takšnih primerov je bilo v zgodovini že veliko in ne verjamem, da bomo lahko šli po lažji poti. Za mednarodno-pravno priznanje bi potrebovali jugoslovanski sporazum o razdružitvi, takšne rešitve pa ni videti na obzorju. Zato moramo biti pripravljeni na slabšo ali celo najbolj črno različico, da se bomo morali bojevati proti konservativizmu zunanje politike v Evropi in v mednarodnih ustanovah. Morali se bomo izkazati kot dobri pogajalci in prilagodljiva družba.

Ostanki zveznih ustanov Sloveniji pri tem več kot očitno ne bodo pomagali, sodeč po sedanjem delovanju zveznega zunanjega ministrstva na konferenci o človekovih pravicah v Moskvi ali na zasedanju Generalne skupščine Združenih narodov. Kakšno vlogo pravzaprav igra Budimir Lončar in kdo mu daje navodila?

Občutek imam, da ostanek jugoslovanske zvezne diplomacije preprosto nima svojega avtentičnega položaja. Ti ljudje nikoli niso politično razmišljali s svojo glavo. Lončar zato svojo prihodnost še vedno povezuje z obstojem federacije in s tem podobno kot premier Marković objektivno pomaga srbski nadvladi, saj prikriva njene resnične cilje in njeno napadalnost. Ne morem reči, da to dela popolnoma zavestno. Je diplomat šole, ki je služila zasnovi unitaristične države, ideološko pa socializmu kot odgovoru na vse mogoče krize v mednarodnih odnosih in v svetu nasploh. Danes je jasno, da je bila tudi politika neuvršenosti predvsem mehkejša različica ideologije socializma v svetu. Morda ne sovjetske različice socializma, ampak kakšne druge. Na zadnji kon-

ferenci v Haagu je Lončar govoril o tem, kako pomembna so glede na novo resničnost v Jugoslaviji takšna srečanja z republiški zunanji ministri. Zunanji minister Rupel ga je potem spomnil, da je podobno slovensko zamisel odločno zavrnil že pred poldrugim letom. Ko mu jo je predstavil lord Carrington, se mu je zdela vrhunska zamisel, v času, ko bi bilo morda jugoslovansko krizo mogoče reševati po drugih poteh, pa je njegov miselni vzorec ni mogel sprejeti.

Vendar je za velike sogovornik še vedno Budimir Lončar...

Proces spreminjanja stališč do Jugoslavije, Slovenije, Hrvaške in drugih bo potekal pod vplivom dogajanj na tem območju. Ne moremo z gotovostjo trditi, da se bo haaški konferenci ali komurkoli drugemu posrečilo vzpostaviti mir. Nihče tudi ne ve, kdaj se bo in ali se bo jugoslovanski konflikt prenesel na sosednje države in kdaj se bo vojna internacionalizirala, toda naravni tok zagotovo pelje v to smer. Svetovne sile seveda delujejo v skladu s svojimi interesi. Za Združene države sta najpomembnejša Bližnji vzhod in Sovjetska zveza, Jugoslavija pa še ni strateški interes sveta. Ko pa bo to postala, bodo prisiljeni premisliti, ali bo k rešitvi krize pomagalo priznanje Slovenije in Hrvaške. Za nas pa poti nazaj ni. Pred 25. junijem smo še lahko verjeli, da so drugačne poti, zdaj bi bilo to popolnoma ne-realno. To seveda ne pomeni, da je edina pot Slovenije tista, ki vodi v osamitev, provincializacijo in sovraštvo do tujega. To so realne nevarnosti in bojim se, da so se že polastile precejšnjega dela slovenske javnosti. Toda Slovenija bo ostala samo, če bo izjemno odprta v svet, če se bo izkazala kot spreten, zanesljiv in dobro nameren pogajalec, ki je pripravljen pomagati tudi drugim. Bojim se, da zdaj kažemo strahotno ravnodušnost do vojne na Hrvaškem in da so celo nekatere države, ki ne mejijo na Hrvaško, bolj zaskrbljene od nas in to je zelo škodljivo. Jaz pa seveda moram verjeti, da se bo ves ta proces končal s samostojno državo Slovenijo, z mirnimi in odprtimi mejami.

Barbara Kramžar

Komentiramo

Beg iz začetkov 19. stoletja?

Najbrž ima slovenski minister za planiranje mag. Igor Umek prav, ko trdi, da privatizacijska zakonodaja k nam ne uvaja kapitalizma, saj je ta tukaj. Živimo ga, celo z njegovo najbolj grobo različico, tisto iz začetkov 19. stoletja se srečujemo. Kot dokaz trditvi je minister imenoval primer Grubeč, kjer se je samovolja posameznika grobo poigrala s sanjami mnogih, ki so v minulem letu poskušali izkoristiti blaginjo, ki jo je prineslo razmerje 7 dinarjev za marko.

Mnogi izmed 75 tisoč nezaposlenih bi lahko dodali svojo zgodbo, prav vsi pa bi vladne posle gotovo spomnili, da je imela vlada ves ta čas v rokah vse zakonske možnosti, da kriminal, kaos in brezzakonje sankcionira. Zakaj je bila za Slovenijo »primernejša« izkušnja s surovim kapitalizmom iz začetkov 19. stoletja, ni pojasnil nihče, nastalo škodo pa je nemogoče popraviti.

Izkušnje so torej tu. Nauk šele nastaja. Najenostavneje je reči, da je zapletljajev z vladno ponudbo lastninjenja družbenih podjetij kriva pretirana spolitiziranost javnosti in poslanskih razprav v skupščini. Kadar se znajde družba pred tako različnimi predstavami, kaj je prav, kaj je pošteno, kaj prezira vredno, stojijo za vsem skupaj vendar zgolj zelo različni interesi. Nekdo se bori, ker izgublja, drug se slepi, da je poštenost delitve krepko več, kot na novo določena enakost vseh v startu, ki je zgolj nova meja v taki ali drugačni preteklosti. Številni živijo v utvari, da je že sama delnica jamstvo, da bodo ohranili delovno mesto. Edino, v čemer se Slovenci najverjetneje ujemajo, je spoznanje, da tako ne gre

več. Ujeti v stereotipne obrazce, da je vse, kar je bilo doslej, začenši z rdečimi in socializmom, zanič in da je vse, kar je zahodnega, super, se pripravajo o tem, kdo se kar noče posloviti od socialističnih iluzij oziroma kdo dojema priložnost, ki je ne bi smeli zamuditi. Bistvo pogovora je zamegljeno, kajti iskanje takega sistema lastništva, ki bo hkrati zagotavljal učinkovito gospodarstvo, večji zaslužek, več kruha, dela, je pretežno namenjeno vprašanju, kdo bo vladal.

Če je imela doslej moč uzakonjanja družbenih pravil igre pretežno le politika – večja, kot je bila njena nemoč, bolj bogato število zakonov smo imeli, izvajati jih pa tako ni bilo mogoče, ker je šlo življenje svojo pot – postaja vse bolj jasno, da se moč, imenovana lastnina, prebija v ospredje. Seveda je bilo tudi doslej tako, zato se razvema spor med vlado in parlamentom, koliko se lahko država polasča in s tem dviguje moč svojega glasu. Toda če je cilj učinkovitost, če je namen enakopravne delitve določenih odstotkov vrednosti družbenega premoženja taka izhodiščna prerazdelitev družbenega bogastva, ki bo ljudi vse hkrati postavila na enak start, tekma pa bo pokazala, kdo je bil sposobnejši, hitrejši, je treba jasno povedati, da ekonomija ne pozna usmiljenja. Nagrajena je le prava presoja, pravočasna reakcija, hitra odločitev, kaj se še splača in kaj ne. In seveda pravna država, ki ima zakone zato, da jih spoštuje in da z njimi sankcionira nedovoljeno obnašanje.

Bolj kot na lastnino se bomo morali pri nas privaditi na spoštovanje pravnega reda. Vsi – z državo na čelu. Kdor si dela utvare, da bo to lahko, še zlasti sedaj, ko je kriza tako močna in kaos tolikšen, da se ne ve, kdo pije, kdo plača, je naiven. Bolj kot doslej bodo postali interesi »transparentni«, bolj zanje bo trši, pritisk na demokratično oblast odkrit, kritika pa se bo bolj kot doslej zatekala v diplomatske vode. Vse to je priložnost, ki je ne gre zamuditi, če kaj, pa bi bilo dobro, da bi jo vodila civilizacijska merila, ki so nam bila že sveta, pa smo jih začeli vse pogostejše pošiljati na zapeček.

Jelka Zupanič

Spremembe naj ne bodo ideološko pogojene

Seznajamo vas z namero nove slovenske oblasti, da bi spremenila ime in namembnost pomnika ter Trga revolucije v Ljubljani in z njenim povabilom naši organizaciji, da pri tem sodeluje. Izvršni odbor RO ZZB NOV Slovenije je o tem razpravljal in zavzel naslednja stališča:

— Naša organizacija ne bo podpirala sprememb le zavoljo sprememb oz. takih, ki bi bile ideološko pogojene. Funkcionalnih sprememb pa naj ne bi opravljali posamično in prenaplajeno, temveč celostno in vsestransko pretehtano.

— Soglašamo s postopkom, da o morebitnih spremembah na Trgu revolucije v Ljubljani razmišljajo medstrankarsko in strokovno sestavljene skupine na ravni mesta, ki je po zakonu o spomeniškem varstvu nosilec vseh pravic in obveznosti v zvezi z varstvom in zaščito pomnikov v Ljubljani.

— V tej zvezi smo pozitivno ocenili pobudo, da tudi borčevska organizacija o tem izrazi svoje mnenje. Z vsebino vaše pobude smo seznanili občinske organizacije ZZB v Sloveniji.

— Glede monumentalnega pomnika revoluciji, ki ga je ustvaril umetnik Drago Tršar in dominira nad trgom pred skupščino pa menimo, da je ta po zasnovi in izvedbi preje manifestativne, kakor pa komemorativne narave. Po avtorjevi zamisli ponazarja vertikala njegove zgradbe boj, horizontala pa mir. Zato je po naši sodbi lahko prej pomnik osvobodilnega boja slovenskega naroda ali rezultat tega boja — svobodi in miru kot pa spomenik žrtvam vojn.

— Ustrezno takim razmišljanjem bi bilo mogoče po

tem pomniku poimenovati tudi ves trg pred poslopjem skupščine, osrednje ustanove slovenske državnosti, samostojnosti in neodvisnosti, npr. kot: Trg osvobodilnega boja, Trg svobode ali Trg republike.

— Strinjamo se z nameravano funkcionalno preureditvijo trga tako, da bi iz sedanjega parkirišča postal predvsem reprezentativen prostor za manifestativne in državniško — protokolarne namene, pa tudi memorijalne.

— V zvezi s tem menimo, da na tak trg ne bi sodila kakšna nova obeležja žrtvam zadnje vojne. S takim pomnikom sploh ne bi kazalo hiteti, dokler še traja vojna nevarnost. Sicer pa smo mnenja, da naj pokopališča postanejo edino, skupno mesto za vse mrtve, tako žrtve ko padle, ne glede, na kateri strani so dali svoja življenja.

— Ob tej priložnosti se Izvršni odbor RO ZZB NOS ni ukvarjal z različnimi neuradnimi glasovi o namenih odstranjevanja ali prestavljanja nekaterih drugih spomenikov s te ali z drugih lokacij v Ljubljani. Izrazil je le upanje, da bodo v prihodnje podobni posegi prenehali oz. se v skrajnih primerih omejili na take, ki bodo doseženi s konsenzom vseh prizadetih (od avtorjev, sorodnikov, do političnih in družbenih dejavnikov mesta ter republike). Pri vsem tem pa naj bi vsi izkazovali več poslušnosti, preudarnosti, strpnosti in kulturnega odnosa do naše nacionalne spomeniške dediščine ter dolžnega spoštovanja preteklosti v njeni zgodovinski kontinuiteti.

Podpredsednik
Lado Pohar

Ob 50. obletnici požiga Rašice

V prihodnost na zdravih temeljih!

Rašica, prijazna, dokaj strnjena vas na prisojni planjavi v zavetju apneniških strmin vrha Rašice (641 metrov nadmorske višine) je stara izletniška točka. Pred drugo svetovno vojno je bilo v njej 19 domačij in okrog sto prebivalcev. Prodajali so les, živino, nekaj mleka in sadja. Spadala je v občino Šmartno pod Šmarno goro. Danes je vas z lepimi novimi hišami, povezana z asfaltirano cesto s Srednjimi Gameljnyami. Pred prvimi hišami je nad cesto spomenik. Napis na njem pravi: Poleti 1941 se je iz gozdov nad Rašico širil junaški odpor zasužnjene slovenskega ljudstva. Da bi ga strle, so fašistične tolpe, 20. septembra 1941 požgale vas, prvo v Sloveniji, vaščane pa izgnale.

Prav te dni mineva petdeset let od požiga prve slovenske vasi in v okviru tega jubileja so se minule dni zvrstile številne kulturne prireditve, osrednja slovesnost pa je bila v soboto, 14. septembra v Srednjih Gameljnyah pri Ljubljani. Slavnostni govornik je bil član predsedstva Republike Slovenije dr. Matjaž Kmecl, ki je tudi tokrat omenil, da je zgodovina slovenskega naroda prežlahtna, da bi jo lahko po petdesetih letih kar zavrgli in najraje pozabili.

»Ko so nacisti 20. septembra 1941 požgali Rašico, je Ljubljana dokončno vedela, da je nacistični totalitarizem to, kar beseda pove: sovražna, nestopen, živalsko uničujoč do vsega, kar se mu ne pokori, kar ne pristane na nacionalno in rasno poenotenje sveta. Kot v starih časih se je na nebu pokazalo dimno znamenje, da je slovenski na-

rod v resnici obsojen na iztrebljanje, da gre za biti ali ne biti in da je mogoče samo še upor.

Vse, kar smo častnega in dobrega storili kdajkoli, v duhu moderne in demokratične Evrope, je naš nacionalni kapital — in tisti, ki pravijo, da je bil naš NOB nečasten ali bogsgigavedi kaj še, naj se spomnijo, da se proti nacifazizmu ni boril samo Stalin, da je bila »prava« stran takrat tudi zavezniška in da ne bi današnje Evrope nikoli bilo, če ne bi, vsa do zadnjega kotička, od norveškega severa do grškega juga vstala v svojo obrambo. Skrivači in opor-

tunisti takrat niso delali zgodovine in je tudi sicer ne delajo pogosto. Spoštujemo in prav obračajmo vse, kar so rodovi pred nami storili za svobodno Slovenijo. Zgodovina se ne začne z nami — brez dediščine, brez velikanskih moralnih, političnih, kulturnih, gospodarskih in osebnostnih investicij nešteti rodov pred nami v Sloveniji, brez velikanskih žrtev, ki so to spremljale, bi tudi mi ne zmogli toliko«, je še v svojem govoru povedal slavnostni govornik dr. Matjaž Kmecl.

Na velikem ljudskem

zborovanju se je kljub slabemu vremenu zbralo več sto Ljubljančanov, pa tudi iz drugih krajev. V pestrem kulturnem programu pa so sodelovali: pevska zbor Stane Kosec in Ivan Novak-Očka, godba milice, igralec Polde Bibič ter tovarna Rašica z modno revijo.

Povejmo še to, da je bila tudi pri spomeniku v Rašici krajša spominska slovesnost, na vrhu Rašice pri planinskem domu pa so se zbrali pohodniki, od koder so krenili na prireditveni prostor v Srednjih Gameljnyah.

Jože Čurin

Maraton Franja že desetič

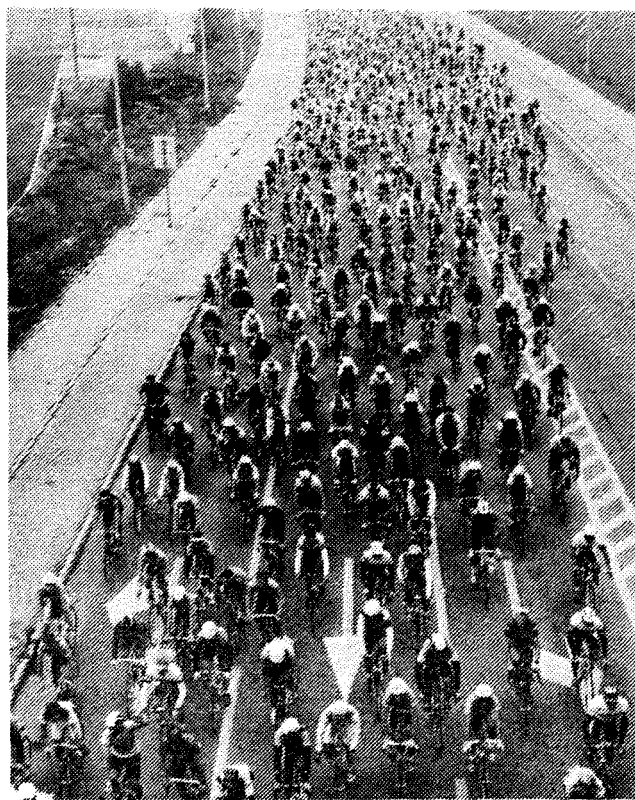
Organizatorji jubilejnega in že tradicionalnega kolesarskega maratona Franja so si lahko oddahnili. Ne samo, da je prireditev tudi tokrat uspešna, temveč je privabila kar 1500 kolesarjev, ki so svoj cilj imeli v Tacnu. Čeprav je bila 160 kilometrov dolga kolesarska preizkušnja dovolj naporna, je kazalo, da jo veterani, rekreativci in vrhunski kolesarji zlahka zmorejo. Najhitrejši je bil Jure Robič, ki je bil le za sekundo hitrejši od drugouvrščenca Braneta Ugrenoviča. Za njima so z dvema sekundama zaostanka pripeljali v cilj Dolinar, Pintarič, Miškolin in Pavlič.

Organizacijskih težav res ni bilo, še najbolj je udeležencem prirediteljem te športne, rekreativne, pa tudi spominske prireditve zagodlo vreme; zato so tudi bili padci, pa tudi hujše poškodbe. Udeležencem maratona Franja so podelili spominske kolajne. Med njimi je bilo 64 takšnih, ki so sodelovali na maratonih

do zdaj in so jim prireditelji za to podelili dodatna spominska odličja. Posebne pokale so dobili tudi najštevilnejši Zurogoni, najstarejša Milan Žirovnik in Helena Žigon ter najmlajši udeleženec maratona Mitja Smrekar. Enako tudi najštevilnejša družina. Tokrat so to bili Kavnikovi iz Maribora, ki jih je bilo kar osem. Tradicionalno razporejen je bil tudi paraplegiki, med njimi kar precej mlajših.

Ker se je vreme le nekoliko izboljšalo, so udeleženci letošnjega jubilejnega desetega maratona Franja še dolgo ostali v Tacnu ob klepetu, saj tem za pogovor med kolesarji nikoli ne zmanjka. Vsi pa so si zaželeli snidenja prihodnje leto na Franji, če že ne prej na podobnih prireditvah, ki jih bo kljub razmeram, še do izteka letošnjega leta kar nekaj...

tekst: Jože Čurin
Slika: Barbara Zajc

Ob razbitem spomeniku v Šentjoštu

Čemu društvo Nova slovenska zaveza, ko pa vezi medvojne Slovenske zaveze še kar dobro držijo?

V šentjoškem gozdu pri Stopičah pod Gorjanci je novomeška Zveza borcev pred desetletji postavila spominsko znamenje. Pričalo je o strahotnem koncu neznane številca izginulih partizanskih patrolj, pobitih, zaklanih in zažganih kurirjev, članov OF, kmetov in drugih ljudi, ki so sodelovali z dolenskim partizani. Hudodelstva so počenjali belogardisti lažnega »Štajerskega bataljona II. grupe odredov« pod vodstvom Milana Kranjca, ki so se konec maja 1942 utaborili v gozdu, kakšnih 300 metrov severno od podružnične cerkve Sv. Jošta. Domačinom in Novomeščanom so se izdajali za bataljon II. grupe odredov, ki bil moral na Štajersko, pa se mu to ni posrečilo.

Spretna zvijača je uspevala skoraj dva meseca, ko je bilo v bataljonu že nekaj nad sto belogardistov.

Za posamezniki, ki so odhajali v ta štajerski bataljon v partizane iz Novega mesta in drugih dolenskih krajev, so izginjale sleherne sledi. V juniju in juliju 1942 so se v Šentjoštu dogajali strahotni zločini, ki jih je najbolj surovo opisal Pavel Drab iz Stopič, desna roka domačega kaplana Janeza Urbanča, ki se je ob napadu partizanov na Suhor hvalil takole:

»Ko bi mogli kurbe partizanske obkoliti, to bi jih klali, kakor smo jih v Šentjoštu! Pa ti ne veš ko nisi bil zraven, kako so klicali mater. Tisti črni, ki je imel kuštraste lase, je kaj vpil. Mislili so, da so prišli k partizanom, pa so prišli k nam. Poslali smo jih po vodo, eno partijo na eno, drugo partijo na drugo stran. Šli smo za njimi in jih kar od zadaj poklali. Ko smo jih zabodli, so pričeli vpiti in klicati mater, mi pa smo jih spet in spet zabadali z noži...«

Ni manj ni bila zagreta za pobijanje Roza Uhan-Silva,

ki je v Šentjoštu vodila dnevnik in v njega 16. julija 1942 zapisala, da »... malo streljamo, bolj pobijamo. Škoda nabojev za partizanske buče.

Pred napadom nam tov. Gorazd (kaplan Šinkar) podeli odvezo. Svetinje imamo vsi. Koder hodimo po hostah, puščamo za seboj grobove...«

Grobov je bilo v šentjoški hosti čedalje več, naraščal pa je tudi sum partizanskih komand in domačinov, da s štajerskim bataljonom ni vse v redu. Ko sta Gorjanski in Belokranjski bataljon v noči na 12. julij 1942 napadla Šentjošt, je bilo taborišče prazno, v njem pa mnogo dragocenih predmetov, ki so jih beli vojščaki pokradili v gradu Pogance.

Prevare z lažnim bataljonom je bilo konec. Italijani so zdaj javno začeli dajati belogardistom orožje, hrano in denar. Kranjčeva skupina se ni več skrivala za partizanskim imenom: postala je Legija smrti, za Italijane pa uradno MVAC — prostovoljna protikomunistična milica.

Po vojni so našli v hostah krog Šentjošta vrsto grobov in v njih žrtve lažnega štajerskega bataljona. Vseh še vedno ne, saj domačini upravično sumijo, da je nekaj skupinskih grobnic že zaraščenih s hosto, kar po skoraj 50 letih ne bi bilo nič čudnega.

Revirski logar je v tem gozdu 9. septembra ugotovil, da je spominsko znamenje žrtvam belega nasilja podrt in uničeno. Zveza borcev je šele v letošnjem avgustu obnovila črke na spomeniku in počistila njegovo okolico. Tri trikotne kamnite prizme so premaknjene in poškodovane z udarci neznanega predmeta, dve izmed petih pa s spominskim posvetilom vred prevrnjeni. Uničen je tudi zaključni kamniti pokrov spomenika. Neznani »junak« se je na eno izmed poškodovanih prizem s spominskim posvetilom pesnika Mateja Bora tudi pravilno podpisal s Hitlerjevim križem.

Že 10. septembra je komisija borcev in delavcev novomeške uprave javne varnosti ugotovila, da je na znamenju škode več kot za 60 tisočakov. Potem, ko je neznanec pred meseci uničil spominsko ploščo NOB na Ajdovcu v tej občini, se je zdaj vandalizmu pridružil še uničevalec v Šentjoštu. Ali gre za potomce ali za nove somišljenike nasprotnikov NOB, bo verjetno še nekaj časa ostalo zavito v temo.

Človeku se ob potvarjanju zgodovine in spričo ljudskih protestov v zvezi z ustanavljanjem društva Nova slovenska zaveza utrne misel: saj je ne potrebujejo! Medvojna, se pravi stara Slovenska zaveza, še kar dobro drži — uničevanje partizanskih spomenikov in simbolov našega boja proti fašizmu to nedvomno potrjuje.

Tone Gošnik

Medijska ofenziva za priznanje Slovenije

Nista siamski dvojčici

Po junijskih in julijskih dogodkih, ko je bila Slovenija res v žarišču mednarodne skupnosti, če jo gledamo skozi očala medijev, je sedaj zavladalo določeno zatišje. Slovenija namreč sama komaj še figurira kot izrazit dejavnik mednarodne skupnosti, zato se je tudi zmanjšalo medijsko prizadevanje za njeno mednarodno priznanje v smislu osamosvojitve. Če se je ob vojni za neodvisnost govorilo o tem, je sedaj mogoče prebrati edino pozive, ki govorijo o hkratnem priznanju Slovenije in Hrvaške. Vsekakor je to tudi razpotje slovenske zunanje politike. Ali si prizadevati za lastno priznanje ali hkrati s Hrvaško? Odločitev je seveda prepuščena tistim, ki bodo v tujini o priznanju odločali. Treba pa je reči, da se vsaj v medijih le malokdo zavzema za priznanje Slovenije kot posamične neodvisne države, govorijo le o hkratnem priznanju obeh republik.

Objektivno sta Slovenija in Hrvaška v kaj različnem položaju, vendar pa ju mediji obravnavajo enako. Kot meni britanski konservativni poslanec v Evropskem parlamentu Tom Spencer, Slovenija »izpolnjuje vse racionalne kriterije za priznanje svoje neodvisnosti«. Slovenija svoje ozemlje nadzoruje, nacionalno je enotna, očitno kontrolira tudi svoje obstoječe meje.

Nizozemski zunanji minister Hans van der Broek

Kot pravi Spencer, je tako tudi mnenje večine konservativnih poslancev evropskega parlamenta v Strassbourgu, vendar pa ne gre za vlade; za parlamentarno politiko namreč veljajo druga pravila igre kot za vlade. Le-te so namreč sila previdne in se na noben način nčajo obvezovati vnaprej. Zato je tudi slovenska zunanja politika zelo aktivna, vendar le, ko gre za obiske v tujini. Semkaj pa pride le malokdo, vladnih predstavnikov po razglasitvi neodvisnosti skoraj ni bilo, saj se bojijo vsakršnega prevzemanja obveznosti glede priznanja in nadaljnjih odnosov s Slovenijo. Tako v poglavitem prihajajo različne parlamentarne delegacije in še to na sorazmerno nizkem nivoju, pri čemer je večina stikov prej vzpostavljena po strankarski poti.

V kolikor je Slovenija v medijski pokrajini še navzoča, je skupaj s Hrvaško, ki ravno tako zaenkrat še zastoni čaka na svoje mednarodno priznanje. To je postalo določena stalnica v slovenski zunanji politiki, dasiravno ni mogoče trditi, da se slovenska zunanja politika ob tem dejstvu najbolje počuti. Od tod tudi metafora slovenskega zunanjega ministra dr. Rupla, češ da Slovenija in Hrvaška nista siamski dvojčici. Priznanje skupaj s Hrvaško lahko pomeni dolgotrajno čakanje, morda celo do konca vojne na Hrvaškem oziroma konca hrvaško-srbske vojne. Upati je, da bodo vsaj evropska zunanja ministrstva spoznala, da Slovenija izpolnjuje vse pogoje za priznanje. Če bodo menila, da Hrvaška teh pogojev zaenkrat še ne izpolnjuje, je še vedno mogoče reči, da bi Slovenija kot mednarodno-pravni subjekt lažje pomagala Hrvaški kot če obe državi še naprej živita v nekakšnem stanju »nepriznane neodvisnosti«. Zato lahko samo pritrdimo članku v bonnskem Die Welt, ki graja politiko Evropske skupnosti in konkretno Nemčije glede priznanja Slovenije in Hrvaške. Komentator je zapisal takole: »Nemški zvezni minister Hans-Dietrich Genscher je že pred tedni izjavil, da bo prišlo do priznanja Slovenije in Hrvaške, če bo jugo-

slovanska vojska še naprej posegala v boje. Sedaj armada očitno napada. Komandant tuzlanskega korpusa je ondan celo izjavil, da bo Osijek zaval z zemljo. Jadranske luke obstreljujejo iz zraka in z morja. Kaj torej še čakajo v Bonnu?

Nemčija se glede tega vprašanja ne more več skrivati za Evropsko skupnostjo in izpadi nizozemskega zunanjega ministra Van den Broeka, ki ga ni prav nič sram, ko Hrvatoma, ki se borijo za svoje preživetje, očita, češ da so Srbom zaprli naftno pipo, tako da nimajo pogonskega goriva za tanke. Tako naj bi Hrvatje menda stopnjevali nasilje. Nemci in Avstrijci živijo zemljepisno neposredno poleg tega nestabilnega in nevarnega območja. Seveda bodo morali tudi prvi plačati ceno za jugoslovansko katastrofo, saj bo največ beguncev prišlo ravno v Nemčijo in Avstrijo.

Mirovna konferenca, ki pod predsedstvom lorda Carringtona uradno še vedno zaseda v Haagu, se je sprevrgla v spektakel, ki naj bi preprečil priznanje Slovenije in Hrvaške. Tako v bruseljski evropski birokraciji kot tudi v posameznih državah članicah še vedno mečejo iz sebe ideje, po katerih bi bilo treba »Jugoslavijo rešiti, moteče Slovenice in Hrvate pa naj bi skozi zadnja vrata spet spravili pod beograjsko nadzorstvo.

»To so seveda iluzije,« nadaljuje Die Welt, »četudi bi bili Hrvatje vojaško potolčeni in če bi jih spet oropali njihove kratkotrajne,

s toliko življenji poplačane svobode, bi bila posledica tega neskončna narodnoosvobodilna vojna naroda, ki so ga prevarili za njegove pravice. Mimo priznanja Slovenije in Hrvaške pre-

Nemški zunanji minister Hans-Dietrich Genscher

prosto ni mogoče iti,« sklepa komentator bonnskega Dier Welt Carl-Gustav Ströhm.

Seveda je upati, da tako razmišljajo tudi v bonski vladi. Vendar pa ni prav nobenih dokazov za to. Vsaka zunanja politika namreč ravna v skladu s svojimi interesi. Nemcem prav gotovo gre tudi za sožitje v Evropski skupnosti. Tam pa najbolj nasprotujejo priznanju Slovenije in Hrvaške: Francija, z njo Nizozemska in Velika Britanija, vsaka zaradi svojih razlogov.

Zato tudi ni mogoče gledati drugače kot z dvomi najnovejša upanja, ki jih izražajo v Bonnu in na Dunaju, namreč, »da naj bi jugoslovansko krizo reševali v Združenih narodih«. O priznanju pa v okviru

Združenih narodov seveda ne govori še nihče. Združeni narodi so glede tega preveč obremenjeni s svojim tretjesvetarstvom, ki vsa prizadevanja za narodne samoodločbe vidi skozi optiko Biafre; zato od te organizacije seveda ni pričakovati, da se bo zavzela za slovensko in hrvaško neodvisnost. Pri tem bo zanesljivo igrala negativno vlogo tudi tamkajšnja redno zaposlena birokracija, ki povečini izvira iz dežel tretjega sveta. Preusmeritev pozornosti glede Slovenije in Hrvaške je zato lahko dvorezen meč, ki bo zahodni Evropi služil kot izgovor, da sama ne stori ničesar, saj da so Združeni narodi formalno nekako višji od Evropske skupnosti, dejansko pa je njihov interes za uresničitev samoodločbe slovenskega in hrvaškega naroda dosti manjši. Tako obstaja celo nevarnost, da se slovensko in hrvaško mednarodno priznanje nekako zgubi v neskočnih hodnikih Združenih narodov, ne da bi kdorkoli kaj storil.

Slovenija in Hrvaška se bosta morali morda tudi privaditi na možnost, da bi ju priznali šele v daljšem obdobju ali pa morda sploh ne. Upati je seveda, da bo drugače, toda zaenkrat kljub optimizmu vlade, ki je pogosto le rutinski, zato še ni otipljivih dokazov. Mednarodna skupnost namreč narode še vedno obravnava in ločuje na tiste, ki so zreli za priznanje in na tiste, ki te blagodati še ne morejo užiti.

Drago Flis

Kuba na razpotju

Castro bo naslednji

Čeprav kubanski voditelj Fidel Castro vsakokrat izjavlja, da se ne bo umaknil s položaja in vztrajno ponavlja »Socializem ali smrt«, je le videti, da se tudi ta »trdnja« socializma, Kuba, bliža zgodovinskemu zasuku. Eden izmed dejavnikov je res zblizjevanje med SZ in ZDA ter vztrajno opozarjanje ameriškega predsednika Georga Busha, da je »sovjetska brigada na Kubi« kamen spotike v medsebojnem zaupanju dveh velesil, glavni pritisk pa prihaja od znotraj.

Toliko Kubancev je že zbežalo čez morje v ZDA, da kubanska obalna straža dogajanje le še mirno opazuje. Po eni strani policajem primanjkuje goriva za patrolne čolne – tudi sovjetski Aeroflot je ustavil polete na Kubo, ker oskrba z gorivom ni zanesljiva – po drugi strani pa oblasti kar rade vidijo, če nezadovoljneži bežijo in gmotno obremenijo ali svoje rojake, ki so se že prej umaknili v ZDA, ali pa ameriško vlado. Le-ta je že namignila, da kakšnega večjega vala kubanskih beguncev ne bo več sprejela.

V prvi polovici letošnjega leta je pobegnilo v ZDA več kot 800 Kubancev, ime-

novanih kar »balseros«. Ime so dobili po splavih, ki si jih izdelajo in se prepustijo morskim tokovom. Če zagledajo v bližini tujo ladjo, vzkliknejo »ayúdame« in skočijo v vodo. Begunci so sploh ilustracija gospodarske krize, ki vse letošnje leto nezadržno napreduje. To je obdobje, v katerem je SZ pošteno zmanjšala svoje subvencije Castrovi vladi, medsebojno trgovino pa preusmerila s prejšnje zamenjave v devizno poslovanje. Kuba velja za najrevnejšo državo v Latinski Ameriki, Fidel Castro pa nenehno ponavlja: »Naš pomemben cilj je varčevati s trdimi valutami.«

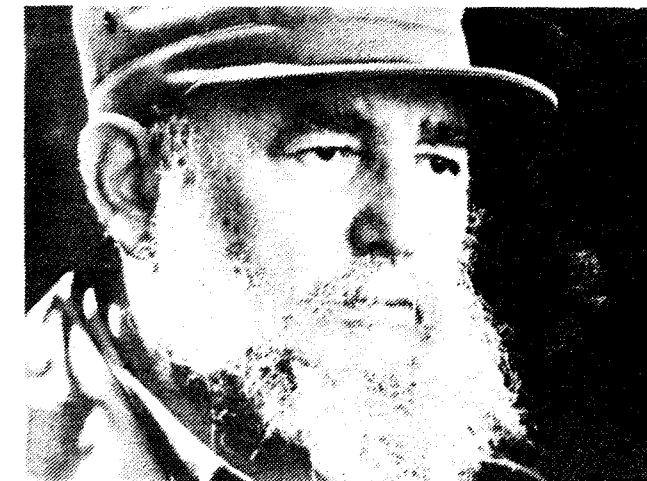
Castro, imenovan kar Comandante en Jefe, vrhovni poveljnik, pravi, da stopa Kuba skozi »posebno obdobje svojega mirnega razvoja«. Racioniranje gre svojo pot: prej so prejimali pol funta mesa na osebo vsakih devet dni, zdaj pa le četrta, pa še to na vsaka dva tedna. Tudi z energijo so velike težave. »Vozite se s kolesom«, jim svetuje Castro, »saj je tudi bolj zdravo«. Voli so v kmetijstvu nadomestili traktorje, vpreženi pa so tudi v smetarske vozove.

Sredi poletja je vlada v Havani izvedla poskusno akcijo »Opción zero«, obdobje popolnega pomanjkanja. To pomeni, da Kuba ne bo ničesar več uvažala, tudi ne sovjetske nafte. Fidel Castro svari tudi pred možno ameriško invazijo. »Po koncu zalivske vojne išče ameriška vlada novega sovražnika«, je govoril kubanski voditelj. »Prostovoljci« so takoj začeli kopati strelske jareke.

»Lahko bo še slabše«, je povedal eden izmed balserosov, nekdanji uradnik v kubanski potovalni agenciji Julio Manuel Bonachea. »Socializem nikjer več ne funkcionira, na Kubi pa tudi ne«. Kljub temu pa si Castro prizadeva z vsemi sredstvi, da bi režim obvaroval in ohranil. Njegovi državljani vse bolj povprašujejo po avtomobilskih zračnicah. Dve sta dovolj za splav, ki ponese na morje enega človeka. Ker ima povsod glavno besedo črna bozra, je tudi te rešilne zračnice mogoče kupiti na tem trgu: do 100 pesosov ena, mesečna plača na Kubi pa je od 150 do 200 pesosov.

Ker se sovjetski dotok na Kubo zapira, so poznavali

razmer prepričani, da se bliža obdobje ohladitve sovjetsko-kubanskih odnosov. Napovedujejo če že ne ukinitve vojaškega sodelovanja, pa vsaj močno zmanjšanje njenega obsega. SZ je pripravljena nadaljevati gospodarsko sodelovanje s Kubo, saj je izmenjava doseglja vrednost 14,5 milijarde dolarjev, vendar, kot smo že omenili, v prihodnje mora temeljiti na komercialnih načelih!

Ko je bilo slišati prve napovedi o skrčenju sovjetske vojaške navzočnosti na Kubi, je Fidel Castro zahteval, da se tudi Američani umaknejo s Kube, da izprazni svoje velikansko oporišče Guantanamo na kubanskih tleh. Kubanci očitajo sovjetskemu vodstvu, da se je o umiku sovjetskega vojaštva s Kube pogovarjalo z ameriškim zunanjim mini-

strom Jamesom Bakerjem, ko je bil na konferenci o človekovih pravicah v Moskvi, s Kubanci pa se prej niso posvetovali, kaj šele, da bi jih povabili na pogovore. Še bolj pa so Kubanci vznemirjeni zaradi dejstva, da sovjetska stran med pogovori z ameriško delegacijo vprašanja oporišča Guantanamo niti omenila ni!

Ker je bilo treba na vse kritike le nekako odgovori-

v minulih desetletjih veljala SZ več sto milijard dolarjev.

Bolj po tihem je tudi minil obisk kubanske opozicije v začetku septembra v Moskvi. Prišla je delegacija pobeglih Kubancev iz Miamijskega Floridi in tudi »razpravljala« o sovjetski pomoči Kubi. Menda je dobila s sovjetske strani zagotovilo, da bodo pomoč ukiniteli. Potrpijo pa naj do decembra, ko bodo v Moskvi razpravljali o sovjetsko-kubanskih odnosih v prihodnjem letu.

Sovjetsko obrambno ministrstvo je sporočilo, da je »Sovjetov« na Kubi »nekaj več, kakor tri tisoč« in da je to brigada, ki uri kubanske vojaške osebe. Drugi podatki opozarjajo na številko 11.000 pripadnikov sovjetskih oboroženih sil. Okoli 5000 je vojakov in vojaških svetovalcev, 2100 je pripadnikov KGB in vojaške obveščevalne službe, vsi drugi pa so »civilni strokovnjaki«.

Večina »balserosov« napoveduje skorajšnji konec socializma na Kubi in padec Fidela Castra. Nihče pa ne tvega odgovora na vprašanje: kako in kdaj? Ko so strmoglavljenega panamskega diktatorja Noriega januarja 1990 pripeljali v zapore v Miami, je bilo na transparentih ob avtomobilski cesti mogoče prebrati: »Castro bo naslednji«.

fl

Kam gre Hrvaška?

Zakaj je Tuđman prekinil ofenzivo

Dosedanja vojna na Hrvaškem, v kateri se tako napadalec kot Hrvaška medsebojno izčrpavata, je utrdila hrvaške obrambne vrste, a ji prizadejala izjemno škodo

Sam pogled na zemljevid Hrvaške, ki je še najbolj podoban banani, vsakomur, ki se vsaj za silo spozna na vojaško strategijo, vzame sapo pri iskanju uspešne obrambe ozemlja; napadeno je tako rekoč z vseh strani, razen z zahoda (Slovenija) in severa (Madžarska). Tega se je zelo dobro zavedal drugi hrvaški obrambni minister, upokojeni generalpolkovnik Martin Špegelj, ki je že 26. junija načrtoval skupno obrambno akcijo s Slovenijo. Tedaj je imel skoraj popisane vse oficirje jugovojške na hrvaških tleh in recept, kako bi hkrati zasedel vojašnice od vzhodne Slavonije do južne Hrvaške, v Dalmaciji. Toda vrhovni poveljnik hrvaških oboroženih sil (HOS) in nekdanji generalmajor dr. Franjo Tuđman je igral na karto, da se lahko Hrvaška izogne vojni s sklepanjem kravih kupčij z armadnih vrhom. Temu je na začetku vojne na Sloven-

na hrvaško bojišče toliko Srbov, kolikor bi jih lahko Hrvatit pobili. Sledil mu je gozdarski inženir Luka Bebić, pred kratkim pa nekdanji lastnik picerij v Kanadi Gojko Šušak, ki je menda iz lastnega žepa prispeval 30 milijonov nemških mark za hrvaško oborožitev.

Pot k zmagi

Tak uvod je potreben zategadelj, ker je bila hrvaška obramba do 13. septembra v popolni defenzivi in bolj ali manj žela same poraze, razen pri obrambi Vukovarja, Vinkovcev in Osijek v vzhodni Slavoniji. Špegeljevo formulo blokade vojašnic in osvajanja vojaških skladišč, so uporabili šele tedaj, ko je jugovojška postala dejansko srbovojska in ko marsikje ni šlo brez žrtve in novega pustošenja, celo po mestih in občinah, ki so zunaj »memorandumskih« meji velike Srbije, kot sta de-

Takšna je zdaj Petrinja...

bili 24 kilometrov dolgo kolono s srbskimi rezervisti, v zahodni Slavoniji pa so zadržali prodor banjaluškega korpusa in rezervistov na hrvaško ozemlje in proti severu.

Resda je bila Hrvaška v prejšnjem tednu prvič prometno povsem izoliran otok, ker je vojska po blokadi glavne cestne prometne žile, transjugoslovanske ceste pri Okučanih in železniškega prometa prepovedala oziroma blokirala promet po Jadranu in dostop do hrvaških luk. Res je tudi to, da je okupatorska vojska po ukazu Miloševićevega štaba izvedla vsesplošno mobilizacijo v Srbiji, Črni gori in v srbskih vaseh BiH in tako napovedala prehod iz sedanje faze medsebojnega izčrpavanja v totalno vojno. Vendar pa je prav na začetku hrvaške ofenzive dr. Franjo Tuđman, kot zmeraj doslej, presenetil. Namesto da bi počakal še nekaj dni, da poražena vojska s srbskimi teroristi zapusti hrvaško ozemlje ali pa sama prosi za prekinitev ognja, je v noči od sobote na nedeljo nenehno »nadlegoval« armadnega generala Veljka Kadijevića, ki je v sklenitev premirja oziroma prekinitve ognja privolil v nedeljo, 22. septembra po 15. uri navsezadnje zaradi hrvaških uspehov. Čeprav so podivjane vojaške enote (od letalstva, ki je

samo v tednu najhujših spopadov izgubilo 50 bombnikov do oklepnih enot v Dalmaciji, na Baniji in Slavoniji) nadaljevale z akcijami po 15. uri, so tokrat dosti bolj upoštevale ukaz generala Kadijevića, da naj orožje utihne. Hrvaški predsednik dr. Franjo Tuđman pa je žarel od sreče in se po sedmih temnih nočeh, ko je povsod na Hrvaškem bila izključena iz porabe javna razsvetljava, bahato sprehodil po osvetljenem osrednjem zagrebskem trgu bana Josipa Jelačića. Opozicija in člani vlade iz opozicijskih vrst so že reagirali in opozorili Tuđmanove banske dvore, da spet in spet delujejo mimo vednosti hrvaškega parlamenta in vlade. Posebej kritičen je bil minister in predsednik liberalne stranke Dražen Budiša, ki je neposredno spremljal protiofenzivo hrvaških borcev iz Sibenika. Te je pri nadaljnjem prodoru v notranjost zaustavil Tuđmanov ukaz, da naj v skladu z dogovorom s Kadijevićem prenehajo sleherne sovražnosti.

Presenečenja, predvsem pa njihove posledice

Zaradi takšne hrvaške resničnosti zares ni mogoče odgovoriti na pogosto zastavljeno vprašanje, kam gre Hrvaška in kaj pravzaprav hoče. Dokler bo na oblasti človek, za katerega vedo povedati,

da je bil nagnjen k razkošju že tedaj, ko je deloval v beograjskem generalštabu – menda je ob imenovanju za generalmajorja pripravil banket z dvestotimi povabljenici – se bomo ukvarjali s presečenjem, predvsem pa z njihovimi posledicami, tako kot se že lahko v dosednji hrvaški vojni. To pa pomeni, da je ob zasedbi Baranje, ki za hrvaško pomeni približno to, kot za Slovenijo Prekmurje, izginilo dosti velikih slavonskih, banijskih, liških in dalmatinskih vasi in mest, da je bilo samo na hrvaški strani desetkrat več žrtve, kot jih Tuđman priznava, ko pravi, da je padlo 500 ljudi, da je pravzaprav težko najti še kakšno celo stavbo in tovanro od Slavonije do Banije in Like do Sibenika in Zadra. Tuđmanova utemeljitev, ki jo je navedel tudi ob zadnjem podpisu premirja, pa pravi, da je z njim potrdil zmago hrvaške politike in preprečil nove žrtve in uničevanje hrvaških mest. Morda res, toda zmago so si na bojiščih izbojevali sami hrvaški borci, mladeniči, ki jih v zadnjem času resda vodijo nekdanji visoki častniki jugovojške (od poveljnika

letalskih sil generalpolkovnika Antona Tusa do poveljnika vukovarske obrambe podpolkovnika Mila Dedakovića).

Ne nazadnje pa tudi tokrat ne kaže pozabiti na začetek hrvaške vojne. Ta praktično seže v 17. avgust prejšnjega leta, ko se je začela oborožena vstaja kninskih Srbov, ki se ji hrvaški suveren dr. Franjo Tuđman ni znal postaviti po robu, temveč je s svojim delovanjem pravzaprav povzročil razraščanje vstaje v pravo, morda najbolj gnusno vojno – ne samo na Balkanu – v kateri sosed ubija sosed, ga pred smrtjo ali po njej zmaliči, mu uniči dom, prisvoji njegovo imetje, ki potem, če gre za nepremičnino, ponuja na srbskih sejmih, pa naj gre za kravo ali ženske spodnjice.

Nemara pa bo že sedmič sklenjeno premirje tokrat bolj držalo – že zaradi tega, ker je sedaj hrvaška vojska do zob oborožena. Osvojili so namreč domala vsa vojaška skladišča, ki jih je imela okupatorska vojska na hrvaškem ozemlju.

Peter Potočnik

V tej knjižnici v Vinkovcih je bilo še pred kratkim več kot 80.000 knjig

skem zagotovil, da hrvaška stran ne bo ovirala premikov vojaških sil. Tako je padel general Špegelj, na njegovo mesto je za en mesec prišel hudezejevski tribun dr. Šime Đodan, ki se je »proslavil« z reklom, »da ne more priti

nimo Zagreb in Varaždin. Kljub temu pa od tedaj hrvaški borci žanjejo samo zmage. Tako so pri Sibeniku do nog potolkli močne oklepne enote vojske in srbskih vstajnikov in rezervistov, med Vinkovci in Vukovarjem so raz-

Spanec, ki ga lahko vsak trenutek prekine sovražna mina

Ob pismu beograjskih borcev

Vsi odgovori so odveč

Naš časopis je 12. septembra objavil reakcijo Odbora sekcije borcev NOV Slovenije pri Gradskem odboru SUBNOR-a Beograd na intervju v časopisu TV-15 z Ivanom Dolničarjem, predsednikom RO ZZB NOV Slovenije. Avtorji odgovora ugotavljajo, da intervjuvanec in Republiški odbor ZZB NOV Slovenije dogodkov v Jugoslaviji ne ocenjuje veliko drugače, »kot uradna politika Slovenije«, hkrati pa se sprašujejo, zakaj »nimamo ne vi, ne vodstvo Slovenije strpnosti prepričevati druge o demokraciji, njeni prednosti in edini alternativni za lepšo prihodnost...«

Tako predsednika slovenske borčevske organizacije kot naš Republiški odbor ZZB NOV Slovenije opozar-

jajo na nevarnost obnavljanja »nemške vojaške moči« v Evropi in na svoje prepričanje, da bi imela Jugoslavija kot celota večje možnosti gospodarskega preživetja kot pa šest majhnih držav in podobno.

S posamezniki v sekciji slovenskih borcev pri Gradskem odboru SUBNOR-a Beograd smo že večkrat razpravljali o podobnih pomislekih. Njihov zadnji prispevek v TV-15 pa potrjuje naše prepričanje, da nanje realnost in dejstva manj vplivajo kot organizirana vojna beograjskih medijev, naperjena protiplebiscitarno izraženim težnjam slovenskega, hrvaškega in drugih narodov Jugoslavije. Zato ne nameravamo odgovarjati na vse polresnice in napolcevanje beograjske sekcije

SUBNOR-a, ki le ponavlja te propagandne floskule, s katerimi skušajo ločevati narod in to borčevsko organizacijo od zakonito izvoljenih vodstev.

Ne mislimo obnavljati niti celotnega poteka tragičnih dogodkov v Jugoslaviji, ki jih je sprožila uradna Srbija z odločitvijo, da odstavi zakonito izvoljene organe Vojvodine in albanskega naroda, da pokori obe pokrajni, niti dogodkov v Sloveniji in Hrvaški letos, kar vse nazorno priča, za kakšne cilje in za kakšno »demokracijo« jim gre. Značilno zanjo je teptanje človekovih pravic v vseh okoljih, kjer z orožjem v roki jugoslovanska armada še razsoja, kaj je in kaj ni demokracija.

Slovenija se ne vključuje v Evropo zato, da bi hlapčevala. Ne idealiziramo Evro-

pe, vendar je dejstvo, da je zgrajena na protifašističnih temeljih in da ne ogroža teh, ki še niso v njeni skupnosti. Čeprav so – po mnenju Jugoslovanske armade – slovenske meje zdaj nezaščitene, armada evropskih držav niso vdrla v Slovenijo in ne napadajo Hrvaške: tam Jugoslovanska armada mora civilno prebivalstvo, požiga in ruši. Ljudstvi obeh republik ne napadajo sosedov: branila le svoj obstoj in svojo suverenost. Zato je sprenevedanje zavračati krivdo za žrtve vojne v Sloveniji in Hrvaški na zakonite organe obeh republik; povzročja jih Jugoslovanska armada s surovo agresijo v imenu preživele ideologije in to z barbarskim rušenjem in brezobzirnim uničevanjem narodne kulturne dediščine, kakršnega svet ne

pomni niti iz časov druge svetovne vojne.

Beograjski »slovenski borci« so očitno zelo zaskrbljeni tudi za gospodarski položaj Slovenije. Ta prav gotovo ni rožnat, vendar je verjetno manj kritičen kot položaj Jugoslavije, ki zaradi srbske politike drvi v gospodarski samomor. Zato ne verjamemo, da avtorji beograjskega amfleta resno mislijo, da bi Jugoslavija lahko reševala Slovenijo oz. njene energetske, prometne in starostne probleme. Za Slovenijo v Jugoslaviji je bila gotovo dobra stran skupno tržišče. Vendar je to prednost tudi drago plačevala. Ogromni prispevki v zvezni proračun, dotacije nezaodnostno razvitim področjem, solidarnostno plačevanje zunanjih kreditov in podobno. So samo nekateri vidiki te cene. Sicer pa je prav Slovenija predlagala konfederacijo, da bi med drugim ohranili tudi skupno tržišče.

Najbolj odveč pa je odgovarjati na beograjski očitke, da slovenski borci tudi tokrat

nismo na strani svojega naroda. Odgovarjamo z vprašanjem, kako lahko take očitke naslavlja tisti, ki se niso oglasili ob ropanju slovenske imovine v Srbiji, niti takrat, ko je Jugoslovanska armada rušila slovenska naselja, npr. Gornjo Radgono.

Vprašujemo jih tudi, ali morda niso na strani svojega naroda slovenski vojaki, ki so zapustili tako Jugoslovansko armado, pa številni njeni oficirji, med njimi kar šestdeset pilotov? Tudi številni drugi borci v Beogradu in drugod, s katerimi ima naša borčevska organizacija stike, so ostali na strani svojega naroda. Z izjemo sekcije SUBNOR-a v Beogradu se zavedajo, da je domovina ena in da je izdajstvo lastnega naroda le pot sramote. Kdor se tega ne zaveda in ne ve, se iz naroda sam izloči; zgodovina mu tega ne bo nikoli oprostila.

Komisija za informiranje pri IO RO ZZB NOV Slovenije

Na Bazi 20 že dve leti niso pribili niti ene same nove deske

Povsod so imeli odprta vrata, denarja pa ni

Če bi kateregakoli Slovenca vprašali, če pozna Bazo 20, bi verjetno vsi odgovorili pravilno. Številne generacije osnovnošolcev so se že v prvih razredih učile o njej, z njo pa so se srečevali tudi pri kasnejšem šolanju. Na kratko bi verjetno velika večina odgovorila, da je bilo to središče narodnoosvobodilnega boja. In ne bi se zmotila. Leta 1952 so Bazo 20 proglasili za slovenski kulturni spomenik republiškega pomena in počasi se je spremenila v neke vrste romarsko točko, na katero so potovale različne skupine šolarjev, članov sindikata, delovnih kolektivov, partijskih ter borčevskih organizacij, mladine in drugi. Veliko je bilo tudi ljudi, ki so sami prišli v širne kočevske gozdove, da bi se naužili miru in svežega zraka.

Veliko se je o Bazi 20 slišalo pred tremi ali štirimi leti, ko je veliko prahu dvignila gradnja gostinskega objekta, češ da je popolnoma neupravičena.

Obiskali smo podpredsednika novomeške borčevske organizacije Toneta Pirca in najemnika gostinskega objekta Cirila Klemenčiča in jima zastavili vprašanje; kaj je danes z Bazo 20.

Odgovor na to vprašanje bi lahko strnili v eno samo besedo – slabo. Že dve leti namreč ni bil na Bazi 20 obnovljen ali popravljen noben zgodovinski objekt, oziroma baraka. Precej jih je načel zob časa in prav lahko se zgodi, da bo prihajajoča zima s snegom tudi katerega izmed njih

20. Poslali smo jih republiškemu odboru ZB NOV Slovenije, občinskemu organu, opozorili smo Dolenjski muzej in še nekatere druge. Zanimivo je, da so nam povsod radi prisluhnili in pokazali veliko razumevanja, toda ko smo se začeli pogovarjati o denarju, so nam začeli vsi po vrsti zagotavljati, da ga nimajo za te namene. Nekateri so nam celo rekli, naj zagotovimo denar, pa nas bodo podprli.

Glede rešitve status quo

Takšni odgovori niso zbili morale novomeškim borcem. Njihova delegacija je obiskala občinski izvršni svet in jih opozorila na propadanje Baze 20. Strinjali so se z borci, da je škoda, da propada in dogovorili so se, da bo predsednik izvršnega sveta gospod Kovačič sklical območni posvet predstavnikov pristojnih republiških in novomeških ustanov. Na njem naj bi se pogovorili in dogovorili, kako bi ta spomenik rešili pred propadom. Sklicali naj bi ga do srede septembra, vendar zdaj še ni znan datum tega sestanka.

Pri iskanju rešitve za obnovo Baze 20 pa bo treba najti tudi denar za strokovno vodstvo po tem kompleksu. Do lanskih volitev sta to delo opravljala dva človeka, ki ju je za to določil in usposobil Dolenjski muzej. Vsak dan,

zdaj tam ni strokovnega vodstva, razen če se pred obiskom neka skupina ne dogovori za strokovno vodstvo z Dolenjskim muzejem, ki ga opravi eden izmed njihovih strokovnih delavcev.

Za zgodovinsko resnico

Ob tem se nedvomno postavlja vprašanje, zakaj so se novomeški borci tako zagnano vrgli v reševanje Baze 20, saj nimajo nobenih materialnih odgovornosti do tega spomenika.

»Res nimamo nobenih materialnih odgovornosti, še manj koristi, imamo pa veliko moralno odgovornost do zgodovinske resnice, ki je ne more nihče izbrisati. Gre nam za to, da ostane takšnega zgodovinskega pomena, kot je bila in je. Smo zato, da se pokaže vsa resnica, tudi tista, ki je bila prikrita. Ko gremo sami v Rog, gremo k vsem, ki so padli v njem in pri tem ne delamo razlik. Medtem ko druga stran zdaj

dokumenti, vendar se teh ni dotaknil.

Obiskovalcev je veliko

Posebno poglavje pri Bazi 20 pa je gostinski objekt ali restavracija, kot mu pravijo. Zgradili so jo konec leta 1988 in od takrat pa do julija letos je bila odprta samo dvakrat, in sicer ob otvoritvi in lani ob nekem avtomobilističnem tekmovanju.

»Naša organizacija je vztrajala, da mora biti gostinski objekt odprt in naj služi svojemu namenu. Prevzela ga je tovarna Krka iz Novega mesta, vendar je bil še naprej zaprt. Na naše vztrajanje je šla Krka v razpis za oddajo objekta v najem in najemnik bi ga moral odpreti do 4. julija letos. Načrtovali smo namreč, da bomo takrat lahko našim najbolj delavnim članom podelili priznanja in pohvale. Zaradi znanih dogodkov konec junija smo prireditve prestavili in zdaj bo 19. oktobra. Potekala pa bo v okviru občinskega praznika, v okviru prireditev ob petdeseti obletnici ustanovitve OF, obletnice ustanovitve novomeške čete in obletnice zasedanja kočevskega zbora,« je nadaljeval Tone Pirc. »Ciril Klemenčič, ki je postal najemnik objekta, ga je odprl v dogovorjenem času.«

Ideja o najemu je stara toliko kot objekt

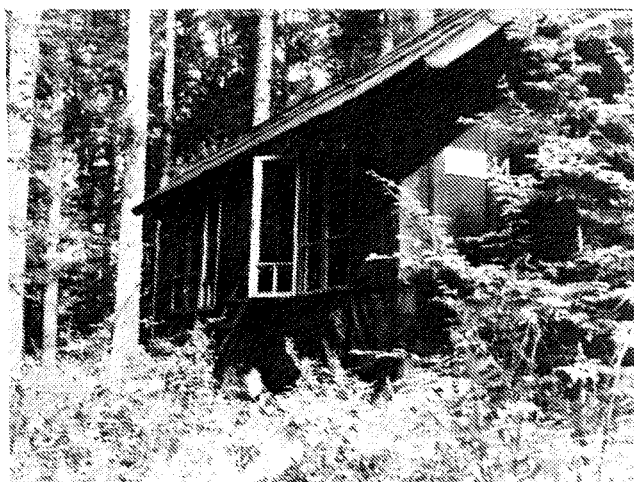
Sedanjšega najemnika gostinskega objekta na Bazi 20 smo obiskali na delovnem mestu v Novem mestu. O svoji odločitvi je pripovedoval tako:

»Ideja, da bi prevzel restavracijo, se mi je porodila kmalu po tistem, ko so jo odprli. Večkrat sem spraševal, kaj se bo naredilo s tem objektom, kdo ga bo upravljal in kdo bo gospodaril z njim, pa ne samo z njim, ampak z vso Bazo 20. Ni mi namreč vseeno, kaj se bo zgodilo s tem spomenikom. Spoštujem odločitve slovenskega naroda leta 1941 in tudi vsa moja družina je bila med udeleženci tega boja. Ne zdi se mi prav, da so v evforiji lažne demokracije začeli potiskati to svetlo stran bližnje slovenske zgodovine na stranski tir. Po drugi strani pa sem ljubitelj tega dela Kočevskega Roga. Vanj zahajam že skoraj trideset let in z družino ter prijatelji smo v njem preživeli veliko dopustov.

Ko je leta 1988 restavracija dograjena, so vsi govorili, da je to popolnoma zgrešena investicija, sam pa trdim nasprotno in s svojo družino bom to skušal tudi dokazati. Povedati je treba, da je od Roga oziroma njegovega lesa posredno ali neposredno živelo več kot 100.000 Slovencev. Ta objekt pa je edina stvar, ki je bila vrnjena temu prostoru,« se je razgovoril Ciril Klemenčič.

Delo tudi za dva otroka

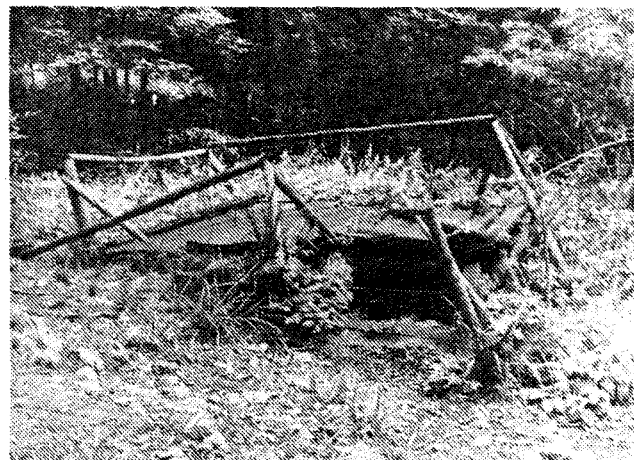
Pri Klemenčičevih imajo dva otroka. Sin Iztok je izkušen mizar, hčerka Helena pa študira živilsko tehnologijo v Ljubljani. Doma so večkrat razpravljali o tem, kako bi jima zagotovili delo. Ko je marca letos izšel razpis za najem restavracije na Bazi 20, so se takoj prijavili. Bili so edini in so se s Krko dogovorili o najemninah in določeni obliki pomoči. Čeprav je bila restavracija dograjena šele leta 1988 in je bila od takrat

Razbito steklo in odtrgano okno na eni izmed barak

praktično tudi zaprta, je vloga v notranjosti naredila svojo. Svoj delež pa so prispevali tudi tisti, ki ne ločujejo svojega od tujega. Vse svoje prihranke so že vložili v objekt in opremo. Zaprošili so za posojilo iz razvojnega sklada občine Novo mesto, tako da bi lahko kupili opremo, ki jo

smučanja, saj do smučišč v Čermošnjicah ni daleč. Tako bi podaljšali sezono, ki je zdaj dolga samo šest mesecev, na celo leto. V restavraciji pa bi prirejali kulturne in zabavne prireditve, razstave in podobno. Vse te prireditve in dejavnosti pa bi bile takšne, da ne bi bile v nasprotju

Neznanci so podrli tudi majhen oder, s katerega je strokovni vodnik pripovedoval obiskovalcem o pomenu Baze 20.

njujo potrebujejo pri strežbi, to so krožniki, jedilni pribor, kozarci, kuhinjska posoda...

Objekt mora biti odprt vse leto

»Programska zasnova, ki smo jo oddali skupaj s prijavo za najem, predvideva negovanje izročil NOB, sodelovanje z organizacijami ZB in da bo gostinska ponudba v skladu z objektom, ki je narejen

z osnovnim namenom tega objekta, to je pripovedovati zgodovinsko resnico.«

Klemenčičevi pričakujejo, da se bo kmalu uredilo tudi vse okoli objektov, v katerih bi lahko gostje tudi prespali in da bo določen tudi tisti, ki bo upravljal z zgodovinskimi objekti, poudarjajo pa, da bi bilo najbolje, če bi bil za vse en sam gospodar, ki bi nadziral in usmerjal denar.

Cirila Klemenčiča smo tudi

Restavracija je odprta od 10.00 do 22.00 vsak dan, razen ponedeljka in torka, pa tudi takrat ne bo noben obiskovalec ježen, saj tam sedem dni na teden dežura gostilničarjev sin Iztok in postreže najbolj neučakanim.

Tone Pirc

podrla. Sicer pa prisluhnimo, kaj sta nam povedala naša sogovornika.

Baza 20 je stvar vse Slovenije

Kot pravi Tone Pirc, so pred leti podpisali družbeni dogovor, ki je urejal financiranje vzdrževanja zgodovinskih objektov na Bazi 20. Podpisalo ga je več kot 60 delovnih organizacij, občin in drugih ustanov iz vse Dolenjske, Bele Krajine in Kočevske. Največ obnovitvenih del pa so opravili Gozdno gospodarstvo, Zavod za naravno ter kulturno dediščino in Dolenjski muzej. Gradnja gostinskega objekta pa je potekala pod pokroviteljstvom sekretariata za notranje zadeve oziroma Matije Mačka. Po volitvah pa so vsi podpisniki družbenega dogovora dvignili roke od tega in tako tudi ni bilo (in še vedno ni) denarja za obnavljanje Baze 20.

»Zavedati se moramo,« poudarja Tone Pirc, »da je to območje zadeva vse Slovenije in ne samo občine Novo mesto. Tudi ko so se gradili novi objekti, ni imela naša občina nič zveze, nihče nas ni nič vprašal, prav tako ni dala nobenega soglasja za gradnjo, tako da dejansko zgradbe samo stojijo na ozemlju novomeške občine. Naša organizacija je poslala več informacij o stanju objektov na Bazi

Zob časa je načel tudi to barako

razen ponedeljka, je bil eden izmed njiju tam in vsaki skupini je povedal in razložil zgodovinski pomen tega kraja. Njuna pripoved je bila strokovna in prijetna, čeprav sta bila oba upokojenca. Po lanskih volitvah pa ni bilo več denarja zanj in sta prenehala opravljati to delo. Tako

daljene, je začel prekrivati mah in to je vzrok za njihovo propadanje. Druge pa propadajo tudi zato, ker jih nekdo namenoma uničuje. Na nekaterih so posamezniki razbili okenska stekla, potrgali okenske okvire, vrata in ograje. Nekdo je s kamnom celo razbil vitrino z izvirnimi

Sime zbira in komentira

Samo še feldkurati manjkajo

Iz zagrebškega Vjesnika u srijedu povzemam izjavo pater Tomislava Duke, člana vodstva vladajoče HDZ in pomočnika ministra za delo in socialno varstvo Republike Hrvaške:

»Vloga duhovnikov v vojni je neprecenljiva, zato sem predlagal hrvaškemu vodstvu in gospodu kardinalu Franju Kuhariću, naj bi ustanovili službo vojaških kaplanov, kot jih imajo vse druge države v svetu. Po mojem mnenju bi morali čimprej imenovati vojaškega vikarja, ki bo izbral svoje pomočnike. Čimprej, tem bolje. To ne velja samo za katoliče, temveč tudi za duhovnike drugih ver, katerih vernike imamo v hrvaških oboroženih silah.

Kako pomembna je ta služba, so razumeli celo partizani, ki so si izmislili laične »duhovnike« politične komisarje, vendar pa so skušali v svoje vrste privabiti tudi prave duhovnike, zavedajoč se njihove izjemno pomembne vloge.

Precej podoben predlog nekega bralca sem pred časom bral v Sobotni prilogi Dela, ki pa je ostal brez odziva vse do omenjene izjave.

Bojevitelja Duko, ki je tudi poslanec Sabora, sem videl na HTV. Govoril je kot član kriznega štaba za Severno Dalmacijo, oblečen je bil v modro miličniško srajco (brez čina), križa ni imel, precej zajeten trebuh pa je skupaj držal širok usnjen pas s pištolo. Pater Tomislav je – vsaj pred TV kamerami prisegel, »da Hrvati srbskim teroristom in odpadnikom ne bodo odstopili niti pednja hrvaške zemlje«, pri tem pa je v znak, da misli resno, nekajkrat prijel za pištolo. Na televiziji pa sem videl tudi bradatega pravoslavnega popa, kako je zaprisegal srbske četnike (ne vem sicer, ali v »osvobodjeni« Slavoniji ali v ravni Vojvodini). Nosil je križ, vendar se mi zdi Dukova pištola v teh vojnih razmerah in bojevitih izjavah primernejša protitež...

Razmišljam, kdo bi preživel, če bi se na bojnem polju srečala

miroljubna in za ekumenizem zavzeta pravoslavni pop in pater Duka. Mislim, da bi kratko potegnil zajetni Duka (večja tarča), medtem ko bi suhljati pop (manjša tarča) ostal na nogah. Hina bi uradno sporočila, da je priključeni pater padel na fronti za svobodo Hrvaške, njegov veličastni pogreb pa bi brez dvoma prenašali HTV in ljubljanska TV.

Osebo nisem prijatelj ali zagovornik feldkuratov ali vojaških kaplanov. Vsem temperamentnim zagovornikom te vrste politikomisarjev toplo priporočam, da nemudoma preberejo Jaroslava Haška Dogodivščine dobrega vojaka Švejka in njegovo službo »purša« pri feldkuratu Katzu.

JLA je po modernizaciji odpravila položaj purša in uvedla položaja posilnega in ordonanca; posli, ki jih opravljajo, so bolj ali manj isti.

Hašek je izvrstno popisal, kako so feldkurati samo podpihovali sovraštvo do nasprotnih vojakov, čeprav so bili le-ti iste vere. Primer italijanskih in avstrijskih vojakov v prvi svetovni vojni je dovolj zgovoren!

Naj odkrito zapišem svoje mnenje, da slovenska vojska bolj potrebuje dobre in iznajdljive kuharje, intendante in bolničarje, kot pa vojaške kaplane, ki so lahko samo prosto-voljci!

Videti je, da dr. Franjo Tuđman ni navdušen nad uvedbo vojaških kaplanov v hrvaški vojski. Najbrž se boji, da bi bila ogrožena njegova absolutna avtoriteta; prejšnja vroča ljubezen med Kapitolom (kjer so za to stvar bolj zagreti) in Banskimi Dvori, se ohlaja.

Nisem še zasledil, kaj meni o uvedbi te nove funkcije v hrvaškem vrhovnem štabu (ali po starem »stožeru«) hrvaška opozicija, ki sicer svoje kritične ocene hrvaških oboroženih sil brez zadržkov objavlja, čeprav kot plačane oglase (enkrat mesečno v zagrebškem dnevniku Vjesnik).

To počne tudi Hrvaška narodna stranka (HNS), ki jo je ustanovila in jo vodi znana prof. dr. Savka Dabčević-Kučarjeva (v Dalmaciji, odkoder je doma, znana kot »Roža Dal-

macije«). V HNS so včlanjeni številni hrvaški upokojeni generali in admirali, med njimi, denimo, general armade v pokoju Ivan Rukavina...

Gledališčniki solidarni s Hrvaško

Ancona – Gledališki delavci in umetniki, ki se udeležujejo gledališkega festivala Inteatro v Polveriggiu pri Anconi so sprejeli dokument, v katerem obsojajo brutalno agresijo na hrvaški narod.

V dokumentu, ki ga je predlagala umetniška voditeljica zagrebškega festivala Eurokaz Gordana Vnuk, je med drugim rečeno, da se odločno obsojajo »brutalna okupacija hrvaškega ozemlja, ki jo vodi Srbija, in imperialistična vojna zvezne armade«. Gordana Vnuk pa je

ka Dumančića, dok su ostale strukture ministarstva i gradskih vlasti nastojale našu pomoć sabotirati. Bilo je časnih iznimaka poput gospodina Vedriša, Tolića ili Buzančića, no opći trend je bio: sabotaža. Uprkos svemu uspjelo mi je opremiti bataljon, a kako nisam dobivao oružje koje mi je svakodnevno i po desetak puta obećavao prevarant na ministarskoj stolici Gojko Šušak, to sam potrebno oružje ukrado iz skladišta Policijske stanice na Trešnjecima (podčrtal Sime).

Posudio sam ga na dva dana, a drugog dana kad su trebali doći po njega u 9 sati, ja sam naredio pokret u pet sati ujutro. Da to nisam učinio Topusko bi u međuvremenu palo, a mislim, da je to nekome na visokom položaju u Zagrebu i bila namjera kad je organizirao sabotiranje moga bataljona. Čak uniforme za moj bataljon morao sam kupiti, nisam

u rovovima i vrtiti palcima. Ne-ki vodeći ljudi svojom nekompetencijom ili naprosto glupošću, kao Boljkovac, Degoricija, Šušak, Špegelj, učinili su objektivno izdaju nad Hrvatskom. A što se tiče Manolića i drugih starih komunara, neshvatljivo mi je ovo: kad su uništavali Hrvatsku i Hrvate bili su neobično efikasni i energični. Sada, na našoj strani, pokazuju upravo nevjerojatnu neefikasnost i neodlučnost.

Moram još reći da sam vraćajući se u Hrvatku bio uvjeren, da je bavljenje politikom za mene završeno i da ću se u najboljem slučaju baviti kulturnom politikom. Medjutim, videći ovu strašnu nesposobnost vlasti ja ću se priključiti jednoj oporbenoj (opozicijskoj, op. Sime) stranci, jer već na sljedećim izborima treba slomiti ovu parlamentarnu većinu HDZ-a.

med tiskovno konferenco podarila, da se hrvaški narod čuti osamljenega in izrazila upanje, da ne bo potrebno še tisoče žrtev, preden se bo Evropa zganila.

(Tržaški Primorski dnevnik, 7. septembra).

Hrvaški saboterji

Ivan Cerovac, donedavno direktor Zagrebačke filharmonije, odnedavno pa tudi »zapovednik hrvatskih obrambenih snaga« v Topuskem, se vam v Danasu 27. avgusta predstavlja takole:

»Od ministarstva obrane dobio sam nalog za mobilizaciju i tako je stvoren bataljon Novi Zagreb. Sve to ne bih mogao izvesti bez načelnika Narodne obrane u Novom Zagrebu Raj-

ih dobio od bilo kojeg ministarstva, a da bi kolona uopće mogla krenuti dao sam iz svog džepa novac za benzin.

Mislim da su dosadašnje Ha-dezevske vlade propustile sve šanse koje su imale, da bi organizirale obranu Hrvatske kako treba. Da je to bila svjesna i namjerna politika dokaz je to što su na vodeće položaje postavljani potpuno pogrešni ljudi. Jedan od takvih je i dr. Šime Đodan, (nekdanji obrambeni minister, op. Sime), koji je svojom kretenskom izjavom, kako Hrvatska posjeduje svo potrebno naoružanje za vodjenje rata pravario sve Hrvate, ali niti jednog Srbina, jer ovdje na bojištu Srbi, kad nas zasipaju bacačima, dobro vide da nam jedino preostaje čučati

Zdaj mi je bolj jasno, zakaj je Hrvaška doslej izgubila že dobro tretjino svojega ozemlja, pri čemer prav nič ne pomaga priseganje hrvaškega vodstva, da ne bo pristalo na odtujitev niti pedi hrvaškega ozemlja.

Pirati se vračajo na Jadran – vojaška mornarica pa nič

Rim – 6. septembra – »Cestnemu razbojništvu v zaledju dalmatinske obale, ki ga je lani 17. avgusta uvedlo, letos pa zelo razpredlo »goloroko ljudstvo zatirane srbske manjšine v Kninski krajini«, se zdaj – s katastrofalnimi posledicami za podobo celotne Jugoslavije – pridružuje tudi pr-

vo pomorsko piratstvo. Italijanski časopisi poročajo o izropanju turistov na športnih plovilih. Pirati so bili v uniformah obalne straže in so vedno zahtevali dokumente, nato pa še denar. Toda oškodovani Italijani niso mogli zanesljivo trditi, da je šlo za plovilo luške kapitanije, ker je bilo brez oznak.

Reakcija italijanskih časopisov na dogodek po svoje dokazuje, da imajo Srbi s svojim kapilarnim terorizmom prav; v očeh površnih tujih javnih občil, ki se nočejo ukvarjati z umazanimi podrobnostmi, katera izmed sprtih strani se ukvarja s piratstvom, so vsi enako krivi od severa do juga, ne da bi tisti, ki jim terorizem uničuje turizem (Istra, Dalmacija), uživali vsaj moralno sočutje javnosti.

Ob tej vesti sem se vprašal, kaj za vraga pa počne znani pohorski admiral s pol rokava zlatih našitkov gospod Stanislav Brovet. Vse drugo ga bolj zanima kot pa razmere na Jadranu.

Spomnil sem se, kako je mornarica z odločnim desantom v avgustu v prvem poskusu zasedla močno utrjeni sovražnikov otok Šolto.

Ta podvig je sicer na sebi lasten način komentiral Miljenko Smoje v Ratni kroniki malega mesta (Slobodni tjednik, 15. avgusta) »Nikidan je takozvana JNA izvršila invazijo Šolte. A Šoltani su nan prvi susedi. Pojačali smo budnost jer sad bi morali biti mi na redu. Svi smo na nogan!

Nego smišnu je izliku armija našla za okupaciju Šolte. Skladišta municije da su jin opjačkana. A šta je, a di smo?

Koja je to armija, kojoj se skladišta municije moredu opjačkat ka novinski Kiosk?

Dva bi se zaključka dala izvesti. Oli ta armij laže oli ta armija ne vridi ništa. Na Šolti žive samo starci i nešto malo dice. Dica ne dolazu u obzir ali kako su onda starci uspieli se približiti vojnim skladištima. Oni bidni bulšaju i kašju i mogli su jih čut izdaleka.

Zakaj vojaška mornarica ne uniči Martičevih piratov? Očitno nimajo potrebe, da uničujejo svoje, saj kri ni voda...

Vaš Sime

Slovensko zdravstvo potrebuje močno zdravilo

Ta pomembna družbena dejavnost je (tokrat zares) pred popolnim zlomom – Tisti, ki bijejo plat zvona, opozarjajo, da je edini izhod rebalans republiškega proračuna – 10. oktober – dan stavke?

Za slovensko zdravstvo je letošnje leto, leto katastrofe. Podatki so alarmantni. Kljub temu, da je zdravstvena dejavnost racionalizirala poslovanje in se reševala, kot je vedela in znala, je dinamika financiranja takšna, da se sistem dobesedno podira. Izgube so ogromne, saj v pol leta tekočega poslovanja znašajo že 1,4 milijarde din, kar je dobrih 25 odstotkov celotnega prihodka za zdravstvo. Vzrokov in posledic ne bomo naštevali, povejmo le, da so najbolj prizadeti dobavitelji materialov za zdravstvo, ki že grozijo z ustavitvijo dobave, kar bi prizadelo zlasti uporabnike zdravstvenih storitev. Hitri in konkretni koraki oziroma ukrepi so nujni.

Gola in neizprosna statistika slabo stanje samo še bolj jasno potrjuje. Prihodki v zdravstvu so bili ob polletju le 4,7% večji kot v enakem

obdobju lani, odhodki so se povečali za dobrih 40%, medtem ko so se osebni dohodki povečali samo za 18,6%, tako da je povprečni čisti OD na zaposlenega – ob znani kvalifikacijski strukturi v zdravstvu – znašal le 9169 dinarjev. Število zaposlenih se je zmanjšalo za 4,3 odstotka. S prvim julijem je bila sicer uveljavljena valorizacija sredstev za materialne stroške v višini 38 odstotkov in OD v višini 18,5%, ki je bila v avgustu izplačana za julij in septembra za avgust. Zdravstveni zavodi so zato prisiljeni najemati posojila, obresti pa ne dobijo povrnjenih. Ob vsem tem pa še to, da računov ne plačujejo več, potne stroške in nadurno delo se plačuje z zamudo, delo osebja je podplačano. Da o tem, da priznana mesečna 10 odstotna inflacija sredstva še dodatno razvrednoti, sploh ne govorimo.

Velja povedati, da je skupščina Republike Slovenije spomladi v razpravi o letošnjem proračunu za program zdravstvenega varstva namenila nekaj več kot deset milijard dinarjev, hkrati pa je že tedaj obstajal variantni predlog za trinajst milijard, potrebnih za »preživetje« zdravstva. Kljub temu, da je Republiška uprava za zdravstveno varstvo opozarjala vlado, da s predvidenimi sredstvi ni mogoče zagotoviti neoviranega delovanja te dejavnosti, je proračunska postavka ostala nespremenjena. Sledili so restriktivni ukrepi, težave z likvidnostjo, neplačevanje obveznosti, motnje v oskrbi, prekinitev dela in nezadovoljstvo zaposlenih in tisto najbolj osovraženo – zmanjševanje OD, ob tem, da zaposleni v zdravstvu ne prejema niti regresa za prehrano niti drugih dodatkov.

Med ogroženimi je najbolj

pereč položaj Univerzitetnega kliničnega centra, v katerem so kljub temu, da opravlja vrsto najzahtevnejših zdravstvenih storitev, osebni dohodki 7200 zaposlenih nižji v Sloveniji in ima ustanova ob polletju približno 800 milijonov izgub.

»Tisti, ki se jezijo samo na Ministrstvo za zdravstvo, nimajo prav«, meni namestnik ministrice za zdravstvo dr. Tone Košir. Kajti, kot dodaja, od pomladi do zdaj ni minila niti ena seja vlade ali pristojnega odbora brez opozarjanja na grozeči polom zdravstvenega sistema. Vendar ostaja dejstvo, da ponekod tudi za zajamčene OD nimajo več sredstev in zato z zmanjševanjem števila zaposlenih ne bi bistveno zmanjšali izgub.

Ministrstvo za zdravstvo, družino in socialno varstvo je na podlagi analize uresničevanja programa zdravstvenega varstva, OD in presežnih delavcev (teh je 2310) pripravilo vrsto predlogov, ki naj bi deloma prispevali k preprečitvi zloma sistema zdravstva: v finančnem smislu, v prilagoditvi delovnega časa, zmanjšanju števila zaposlenih in reševanju presežnih delav-

cev, z dokupom manjkajočih delovnih dobe in tudi z zvišanjem doplačil k zdravstvenim storitvam. Ker pa vsi ti ukrepi ne bodo zadoščali, je po mnenju Ministrstva treba sprejeti rebalans proračuna in v njem prioriteto nameniti zdravstvu dodatna sredstva. Da je to resnično potrebno, potrjuje tudi podatek, da je večina zdravstvenih zavodov s približno 85 odstotkov zaposlenih namreč v povprečju že 25 dni v mesecu nesolventnih.

Med konkretnimi ukrepi, ki so bili že izpeljani, je treba spomniti na povišanje participacije v septembru za 28 odstotkov. Predsednik skupščinskega odbora za zdravstvo dr. Božidar Voljč meni, da je »nemoralno povečevati participacijo, dokler ni jasna poraba sredstev v zdravstvu«, in dodaja, da je treba s socialno sprejemljivo ceno zagotoviti ustrezno raven zdravstvenega varstva. V sedanjih razmerah se namreč tudi standard t. im. srednjega sloja hitro zmanjšuje in prihaja do razslojevanja na srednje in višje sloje prebivalstva. Brede participacije pade prav na ta srednji sloj, za višjega pa je zanemarljiva v primerjavi z njegovimi dohodki.

Skupščinski odbor zato opozarja tako republiško skupščino kot javnost na kritično stanje v zdravstvu in predlaga, da se z rebalansom proračuna zagotovijo dodatna sredstva za zdravstveno varstvo, da Ministrstvo za zdravstvo in Ministrstvo za finance preučita predlog, da se z najetjem premostitvenih kreditov in pospešenimi akontacijami do sprejema rebalansa proračuna zagotovijo normalnejše finančno poslovanje zdravstvenih zavodov, da se dodatna sredstva namenijo izključno za poravnavo obveznosti dobaviteljem in da Republiška uprava za zdravstveno varstvo preuči tudi možnost odpisov obveznosti in medsebojne poravnave med zdravstvenimi zavodi.

Kljub temu se nekateri bojijo, da tudi prednostna obravnava zdravstva v rebalansiranih proračunskih sredstvih ne bo dovolj. V republiškem sindikatu zdravstva in socialnega varstva pa poleg tega zahtevajo tudi podpisovanje kolektivne pogodbe, in to najkasneje do 25. septembra. Sicer bo najbrže stavka, za katero se že omenja datum – 10. oktober.

Katarina Novak

Kultura v ilegali

Ob razstavi v Narodni in univerzitetni knjižnici

Bogata vsebina eksponatov nas sili v vprašanje, kako je bilo nastajanje vsega tega sploh izvedljivo, saj so bile tiskarne preobložene s političnim dnevnim tiskom, pa tudi vojaškimi potrebami. Zavedati pa se moramo, da je bilo v vrstah slovenskih aktivistov veliko število izobražencev.

V vsej podjarmljeni Evropi ga namreč ni bilo naroda, za katerega bi morebitna zmaga nemškega in italijanskega fašizma pomenila tako brezpogojno obsodbo na smrt kakor prav za Slovence, ki so bili že od nekdaj moteča in dovolj žilava ovira nemškemu imperializmu na poti do Jadranskega morja. Vse to so si slovenski izobraženci prav lahko prebrali v Hitlerjevem programu »Mein Kampf«. (V akademskem

društvu »Triglav« smo pod vodstvom predsednika Jožeta Košarja člane navajali, da se s knjigo seznanijo, češ, poglejte si, kaj vas čaka, če Hitler zmaga. Žal, mnogi politiki pri nas in v Evropi knjige niso dovolj resno jemali.) Tu smo lahko prebrali nekaj jasnih namigov, kako si Hitler predstavlja novi evropski red in kaj si misli o nižjerasnih Slovanih, pa tudi o Slovenih, saj posebej omenja Ljubljano kot provincijsko

središče, v katerem zaradi napačne avstrijske politike raste nacionalizem narodnostnih drobcev (»Nationalitätssplitter«). »Nemška vojska nikakor ni šola za ohranitev plemenskih posebnosti,« je zapisano – stavek, ki bi moral slovenski razumnikom stalno zveneti v ušesih, da jim prava usmeritev v vojni ne bi smela biti težka.

Gradeč na temeljih slovenske kulturne dediščine

šel celo ves Župančičev »Cibican«.

Uporno spodbudne pesmi in skladbe, ki so jih slovenski pesniki in skladatelji dali v zakladnico slovenske puntarske poezije, so bile seveda povezane z zanosom velikega časa in jih lahko presojamo predvsem iz tega vidika. Podobno je s slikarji in grafiki, ki so v prvih delih skušali zadržati pričevanje o dobi.

Kraji, ki zaradi fašistične

Med gosti, ki so pred leti prišli na mednarodni sestanek pisateljev v Portorož, oziroma na Beli križ, je bil tudi francoski pisatelj Vercors (pravo ime Jean Bruller; Vercors je bilo njegovo ilegalno ime, po pokrajini Vercors, kjer je bilo francosko odporiško gibanje posebno močno). Zaslovel je po noveli Le silence de la mer (Molčanje morja, po Gradišnikovem prevodu, ki je izšel kmalu po osvoboditvi). To delce, ki obravnava francosko-nemške odnose med okupacijo, je izdal avtor v ilegalni založbi Les Editions de Minuit (Polnočna založba). Tej založbi je bil Vercors soustanovitelj in soizdajatelj. Bil je torej posebno pristojen za presojo ilegalnega tiska.

Po portoroškem sestanku smo gosta pripeljali v Ljubljano in mu pokazali nekatere njene znamenitosti. Med dragocenostmi, ki jih hrani Narodna in univerzitetna knjižnica, sem mu predstavil tudi bibliofilsko ilegalno izdajo Prešernove »Zdravljice«, ki sta jo izredno bogato (z zlatim tiskom na prosojnem papirju in z ilustracijami) opremila Janez Vidic in Marjan Šorli. Vercors je bil navdušen. Le kako smo si mogli Slovenci privoščiti tak »luksus« in to prav pred okupatorjevim nosom! Ko sva se pogovarjala o ilegalnem kulturnem udejstvovanju med okupacijo, se mi je porodila misel, da bi poskusil ob prvi priložnosti pripraviti razstavo o teh naših kulturnih prizadevanjih. Ze tedaj, morda tudi nekoliko prej, mi je prišlo v zavest, da je to nekaj, česar – vsaj v taki meri – drugod niso poznali.

Petdesetletnica našega pristopa v protihitlerjevsko koalicijo, ki je uvrstila Slovence med zmagovalce v drugi svetovni vojni, je, tako sodim, ravno prava priložnost za izvedbo tega načrta. Zavedam se seveda, da pri tem ne more iti toliko za množino razstavljenega gradiva kot za kar se da pregleden izbor.

so ob raznih obletnicah izhajali članki o Jurčiču, Gregorčiču in Prešernu (z že omenjeno »Zdravljico«). Posebno France Bevk, ki je poznal žejo slovenskega primorskega ljudstva po slovenski knjigi, je bil poln vzpodbud. Za otroke je iz-

okupacije niso imeli možnosti, da se šolajo v svojem narodnem jeziku, pa tudi veliko število preprostih ljudi, ki jih je osvobodilni boj pritegnil in spodbudil, so sprožili izredno bogato šolsko in sploh izobraževalno dejavnost. Izhajali so izveleč-

PREŠERNOVA
»ZDRAVLJICA«

OSNUTEK
ZGODOVINE
SLOVENCEV

V ORVIRU
ZGODOVINE
SLOVENCEV

ki iz slovenske slovnice, slovenskega pravopisa, razni slovarji tujk, zemljepis Slovenije in celo tipkarski učbenik.

Sem spadajo tudi začetki znanstvenih institucij, ki so delovale sredi boja ter postavile temelj teh prizadevanj za obdobje po osvoboditvi.

Neštete antologije poezije in proze, ki so rabile za prireditve, so pričale o domiselnosti tiskarjev in pogumu kurirjev, ki so poskrbeli, da je prišlo to gradivo tako ali drugače do zadnjega borca na položaju.

Živo gledališko življenje in dramatika, ki je kot prepričevalna propaganda spremljala dnevno dogajanje, je kot izziv in spodbuda segala prek naših meja. Ob

njeni estetski presoji ne smemo pustiti vnemar nje-tedanje aktualnosti in zanosu njenih ustvarjalcev in izvajalcev, ki so obogatili gledališko življenje še po osvoboditvi.

In ob koncu še beseda o Narodni in univerzitetni knjižnici. Med okupacijo je že delovala kot nacionalka, ki je prejemala obvezne izvedbe ilegalnih tiskov, ki so jih zvesto hranili. Žal jih je ob letalski nesreči šlo mnogo po zlu, saj so jih hranili in skrivali tudi v čitalnici. Tako je bila kljub nesreči Narodna in univerzitetna knjižnica kot eden izmed elementov slovenske državnosti že uradno potrjena v svoji današnji funkciji.

Jaro Dolar

Problemi součinkovanja nacionalne in socialne revolucije v nastopu Osvobodilne fronte in pojavov antikomunizma

(povzetek)

dr. Janko Pleterski

Pojem »antikomunizem« oz. protikomunizem (PK) je v zgodovini veliko več kot zgolj beseda, ki opisuje držo, ki odklanja komunizem. Historični pojem PK ni istoveten s preprostim političnim nasprotovanjem komunizmu ali z znanstveno, pa tudi idejno kritiko komunizma.

V zgodovini izraža PK predvsem ideološko pogojeno, bojno in brezčasno, vnaprejšnje zavračanje komunizma in komunistov v vseh razmerjih, zavračanje, ki se pojavlja kot vsestopke opravičujoče geslo v politiki, usmerjeni k odkriti represiji vsega, kar sama razume kot komunizem, ali kar sama razglasa zanj. V tej historični pojavnosti je PK do neke mere podoben virulentnemu antisemitizmu, podoben nekdanjemu fanatičnemu »kulturnobojnemu« antiklerikalizmu ali pa danes že skoraj pozabljenemu antislavizmu, četudi je antislavizem poznal in še nedavno posledno udeležanje nemški nacionalsocializem.

Historični pojem PK ima lahko različen taktični pomen, odvisno od tega, kdo ga uporablja kot geslo in v katerem času. V času hladne vojne je govorila o PK predvsem politika vzhodnega bloka. To oznako je uporabljala kot očitek (Bracher: »Antikommunismusvorwurf«), ki naj zadušil kritiko komunizma in režimov v deželah tega bloka. To je v govoru realsoci-

alizma očitek, ki naj kritičnega človeka negativno ožigosa, zastraši in utiša.

Drugače je bilo v času nastanka pojma PK, to je v času socialističnih revolucij ob koncu prve svetovne vojne in v prvih letih po njej.

Takrat je geslo PK bilo glavni politični argument za konstituiranje fašističnih gibanj in strank v Italiji in Nemčiji in podobnih prizadevanj drugod. Vse do druge svetovne vojne je PK mogočno orožje desno radikalnih gibanj, tudi tistih, ki niso neposredno fašistična, ki pa vselej vsebujejo močno protiliberalno in sploh protidemokratsko avtoritarno težnjo, ali so vsaj ravnodušna do ohranjanja načel parlamentarne demokracije in pravne države, ki so tedaj bila izpostavljena rušenju z desne. PK je v tej dobi integrirajoči element vseh takšnih gibanj. Posebno mesto ima verski, v enciklikah papeža Pija XI. razloženi antisocializem, stopnjevanje v PK. Njegova posebna problematičnost za katoliške narode je takrat v tem, da ne razločuje jasno in razvidno verske od politične sfere. Na ta način postajata že antisocializem in po istem modelu potem še PK dejavnika krepitve klerikalnega značaja tedanjih katoliških strank in prav zaradi tega tudi elementa razhajanja znotraj njih. V katoliških deželah je to pomenilo posebno obremenitev za ogroženi demokra-

tični politični sistem in obenem politično in mentalno oviro za demokratično kritiko komunizma.

Seveda obstaja kljub temu v času med obema vojnama v vseh deželah tudi takšna pristna kritika komunizma kot avtoritarnega sistema. Torej kritika z liberalnih in demokratičnih izhodišč, ki že takrat ugotavlja, da imata tako fašizem kot (sovjetski) komunizem podobne totalitarne težnje in značilnosti. Tudi ta kritika govori o PK, vendar se od rabe izraza in tudi pojmovno od njega postopoma distancira. Deloma prav zato, ker je težišče te kritike na zavračanju nedemokracije v obeh aktualnih oblikah, tako tisti v Italiji ali Nemčiji, kot tisti v sovjetski Rusiji, in ji je pojem PK preozek in predvsem enostranski. Poleg tega postaja po 1933. letu jasno, da je nacistični režim s svojo ideologizirano zatiralsko politiko prekosil sovjetski primer. Takšno oceno še okrepi izrazito napadalna politika fašističnih držav v mednarodnih odnosih in k temu vedno dramatičnejši antisemitizem. Poleg tega je idejni komunizem izpovedoval večjo privrženost občečloveškim moralno humanim vrednotam, tudi s tem, da je postavljaj v ospredje idejo miru in pravičnosti v mednarodnih odnosih in poudarjal internacionalizem, ki temelji na priznanju pravice vseh narodov do samoodločbe. To ga je v očeh miroljubne in liberalnodemokratske javnosti, ki je bila sicer kritična do komunizma, vendarle ugodno razločevalo od fašizma, ki je demonstrativno izkazoval idejo boja in predpravil elitnega naroda, razglašal narodno in rasno neenakost med ljudmi in upravičeval zatiranje narodov in manjšin.

Vse to je v razmerah globoke socialne in moralne krize mnogih dejansko ali navidežno parlamentarno demokratičnih držav narekovalo intelektualcem, tudi če so zavračali sovjetski sistem, da se branijo oznake PK. Ko pa se je v 1941. letu Hitlerjeva Nemčija, po napadu na Sovjetsko zvezo, skušala postaviti v vlogo branilca krščanske Evrope pred boljševiško nevar-

nostjo in si s PK pridobivati zaveznike tudi med nefašisti, izrecno tudi pri katoliških spričo papeškega nauka, je dobival PK značilnost političnega gesla, ki je samo po sebi totalitaristično-politično. Prav zato je doživel široko zavračanje, ostro tudi iz liberalno konservativnih krogov. Še v današnjih strokovnih razpravah o PK odmeva izjava Thomasa Manna, ki je na višku vojnega spopada Združenih narodov z državami fašistične osi v letu 1942. dejal, da je PK »temeljna norost naše epohe« (»Grundtorheit unseres Jahrhunderts«).

Tudi Vatikan ni med vojno cenil protikomunizma kot toge politične drže, četudi je komunizem dosledno zavračal z verskega stališča. Načelna odločenost papeža Pija XII, da bo Cerkev pomagala vsem žrtvam vojne »ne glede na narodnost, raso, vero ali stranko«, že sama po sebi izključuje stališče togega političnega, kaj šele oboroženega protikomunizma v vojni. Pred desetletjem v Vatikanu objavljeni dokumenti o zunanji politiki Svetega sedeža v času druge svetovne vojne to razločno dokazujejo. Tak sklep ne izhaja samo iz obče vsebine objavljenih dokumentov, ampak tudi iz očitne namere izdajateljev, da z njimi dokažejo, da Sveti sedež ni bil voljan dopustiti, da bi se njegovo versko nasprotovanje komunizmu moglo sprevreči v argument za udeležbo katolikov v Mussolinijevi in Hitlerjevi »protiboljševiški križarski vojni«. Sveti sedež ni dal nobene izjave, ki bi dopuščala, da se zavračanje komunizma in sodelovanja s komunisti, izraženo v predvojni okrožnici Pija XI. (1937), tolmači v času in v razmerah druge svetovne vojne kot obvezno napotilo za politično obnašanje katolikov. Znani teolog in v Vatikanu zelo upoštevan izvedenec za družbena vprašanja, nemški jezuit Gustav Gundlach je še v letu 1949, na višku hladne vojne, nastopil proti protikomunizmu kot pojmu, ki ga je zlorabil Hitler, pa tudi narodi, ki jih je Hitler zapeljal! Opozoril je, da so kristjani »golega antikomunizma« ne-

Strahotni uri v Okršlarjevi hiši

Beg vosovca Bara iz zanke gestapovcev

Spominjam se, kako me je že pred dvajsetimi leti jezilo, ker na nobenem našem zemljevidu nisem našel ne Elbinga, kjer naj bi bil rojen gestapovec Druschke, in ne Königsberga, ki naj bi bilo glavno mesto tiste pokrajine. Zbiral sem podatke za svojo prvo knjigo Beg z morišča, v kateri sem med drugim objavil tudi precej Druschkejevih vojnih zločinov in osebne podatke. Vedel sem za imena in rojstne podatke vseh treh njegovih otrok, njegove žene Hilde, pa tudi zanj, toda Elbinga nisem našel na zemljevidih in ne v kaki enciklopediji.

Med preiskavo proti temu vojnemu zločincu je neki naš novinar zapisal, da je ta kraj v Zahodni Nemčiji ob reki Elbi, po naše Labi. Časnikar se je zmotil približno toliko, kot če bi nekdo v Nemčiji zapisal, da je Radovljica pri Beogradu. Clemens Druschke je bil rojen 16. septembra 1915 v Elblagu, ob istoimenski reki v vojvodstvu Gdansk na Poljskem. Je pa Elblag nekdanje vzhodnoprusko mesto Elbing. Nekoč je bilo ob meji s Poljsko, zdaj pa s Sovjetsko zvezo.

Ko se je po prvi svetovni vojni ustanovila nova poljska republika, je bila Vzhodna Prusija s glavnim mestom Königsbergom (sedanjim Kaliningradom v Sovjetski zvezi) ločena od matične države; zaveznice, zmagovalke, so namreč Gdansk razglasile za svobodno mesto pod zaščito Društva narodov, toda v carinski uniji s Poljsko.

Podobno se mi je godilo, kadar sem pisal o vodji gestapa na Bledu Helmutu Rozumeku. Zdaj smo vedeli, da je bil rojen 16. aprila 1894 v Wehlau. Toda tudi tega kraja ne najdete na naših zemljevidih, je pa tudi v nekdanji Vzhodni Prusiji. Mesto se zdaj imenuje Znamensk in je blizu Kaliningrada, blizu sotočju rek Lave in Pregolje.

Med prvo svetovno vojno je bil Rozumek oficir v nemški vojski in do prihoda nacistov na oblast član demokratske stranke, potem se je vpisal v nacistično stranko. Kot SS hauptsturmführer je prišel na Gorenjsko (Bled) devetega aprila 1942. Z Bleda se je umaknil zadnji dan vojne.

Nekaj časa se je pod tujim imenom skrival na Koroškem, nato je prišel k družini v Neustadt an der Weinstrasse v francoski okupacijski coni. Zanimivo je, da so ga tam najprej odkrili organi ameriške tajne službe, aretirali in zaslíševali. Ko so ga izpustili in je hotel živeti mirno družinsko življenje, ga je aretirala francoska policija. Iz zapora je prišel izčrpan in bolan. Leta 1949 ga je zadela možganska kap in je umrl. Pokopali so ga na mestnem pokopališču v Neustadtu. Iz tega groba ga je »oživel« pisatelj Svetina v romanu Ukana, ki je »ugotovil«, da je bila krsta prazna...

Vse do konca 1943. leta je Rozumek veljal za tajnega simpatizerja NOB in nekdanjega člana komunistične partije Nemčije. In res je mnogim ustregel ter sorodnike rešil iz zaporov in taborišč. Kajti spreten obveščevalec si le tako pridobi sloves in zapuščanje.

Roke kvišku!

Če vosovec Pavel Inglič-Bar, prvoborec, kmečki sin iz Gorenje vasi v Poljanski dolini

ni nad Škofjo Loko, novembra 1943. leta ne bi pobegnil iz Rozumekove zanke, nikoli ne bi zvedeli, zakaj so izkušeni in hrabri vosovci in rajonski funkcionarji partije in OF privolili v sestanek z njim. Tako pa so petega novembra 1943. leta v Okršlarjevi hiši v Goričah pri Medvodah Rozumeka čakali vosovci Bar, Feliks Zontar-Hotimir, Stane Šuštar-Mesajlo, Stanko Barle-Savo in aktivisti Ivan Trampuž, Žane Miklavc (lastnik tekstilne tovarne v Medvodah) in Anton Višnjari. Zbrali so se v stanovanju Anice Trampuž-Bohinjčeve. Zunaj hiše niso imeli nobenega zavarovanja, nobenega zaupnika.

Namesto šefa gestapa so se zvečer sunkoma odprla vežna vrata in v stanovanju je zadonelo rezko povelje: »Hände hoch!« (Roke kvišku!). Na pragu sta stala dva nemška policista z brzostrelkami v rokah. Bar je vrgel bombo, ki je eksplodirala pod nogami policistov. Eksplozija in krik sta naznanila hudo uro. Policista sta mrtva obležala med vrati. V tistem trenutku so zunaj zaregljale brzostrelke, strojnice in puške. V sobi se je prvi mrtev zgrudil Ivan Trampuž, brat lastnice stanovanja. Za bratom je bila ranjena njena sedemletna hčerka.

Borci v sobi so se borili kot levi. Nihče ni pomislil na vdačo. Sklenili so, da se bodo borili do zadnjega naboja, do zadnjega diha. Rafali so odmevali v jesenski večer.

Tako sta minili dve strahotni uri. Trampuševa je na prsih stiskala ranjeno hčerko in poslušala odmeve rafalov. Na tleh so ležali mrtvi Ivan Trampuž, Stane Šuštar-Mesajlo, Feliks Zontar-Hotimir in ranjeni Stanko Barle-Savo. Branil se je samo še Bar. Pokleknil je poleg ranjenega Sava in ga rotil, naj zbere toliko moči, da skupaj skočita skozi okno, a Savo ni mogel niti

stati, kaj šele bežati. Končno je tudi Bar spoznal, da se sam ne more več dolgo braniti. Mrtvim tovarišem je pobral ročne bombe. Savo ga je z žalostnimi očmi opazoval, kako se pripravlja za odločilni korak. V svobodo ali smrt.

Beg k Jenkovim

Po dogovoru mu je Trampuševa v določenem trenutku odprla okno, on je na vse strani vrgel več bomb in se že medtem kot ris pognal skozi okno ter pobegnil iz obroča. Kako zagrizeno so se vosovci borili, pove podatek, da so samo na sprednji strani hiše naštel pretek 400 lukenj in prask od mitraljezov, brzostrelk in pušk.

Policisti so Miklavca, Barleta in Višnjarija odpeljali v begunjske zapore in 31. januarja 1944 ustrelili v Šentvidu nad Ljubljano skupaj s skupino Kamničanov, ker so partizani tam (v Šentvidu) ubili nemškega župana.

Po begu in Okršlarjeve hiše se je Bar ustavil pri Jenkovih, po domače pri Jekelčevih v Vašah pri Medvodah. Ivan, ki Jenko, poročeni Andromako, je pokazal brzostrelko in rekel: »Poglej, boril sem se do zadnjega naboja. Tega sem čuval zase, če bi me raniili in ne bi mogel uteči.« Nadalje je Bar Ivanki povedal, zakaj so čakali na Rozumeka. Prek Olge Bohinjč, gostilničarke v Medvodah, je Rozumek obljubil, da bodo iz koncentracijskega taborišča in izgnanstva izpustili ženo vosovca Stanka Barleta in ženo njegovega brata Ambroža, ilegalca, sekretarja medvoškega rajona (padel ob napadu Nemcev na partijsko šolo v Cerknem januarja 1944, kjer mu je postavljena spominska plošča) ter dekle vosovca Hotimira. Za to je Rozumek zahteval, da ga tega dne v Okršlarjevi hiši sprejmejo v članstvo komunistične partije Slovenije. Vosovci in terenci so obljubili verjeti, ker je do tedaj Rozumek res »pomagal« iz zaporov izpustiti več ljudi iz tamkajšnje okolice.

Jože Vidič

Poslovilne besede ob smrti Vencija Perka

Dragi Štefan!

Slabe tri mesece še manjka, pa bo minilo pol stoletja, odkar sva se prvič srečala. Bilo je to prve decembrske dni leta 1941 v pisarni odvetnika dr. Aleša Stanovnika v Ljubljani.

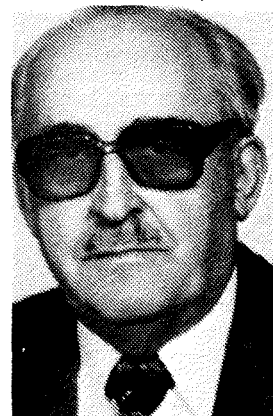
Ti si mu takrat kot star znanec z Jesenic poročal o propadli vstaji v zgornji savski dolini in bohinjskem kotu. Najbrž si njemu že takrat povedal svojo oceno, ki si jo meni razkril mnogo let pozneje. Menil si namreč, da je bila vstaja organizacijsko preslabo pripravljena, oziroma, da pogoji za njo niso bili primerni. Te ocene Ti partijski vrh ni odpustil nikoli!

Vsega tega nisem zvedel že pri Alešu Stanovniku. Le-ta mi je tedaj samo omenil, da prihajaš z Gorenjske in da boš v prihodnje živel in delal za OF v tistem najbolj jugovzhodnem kotu italijanske ljubljanske province, kjer sem tudi jaz doma. Da si bil med prvaki sindikalnega gibanja pri jesenjskih kovinarjih, da si bil v medvojni Jugoslaviji opozicijski župan na Jesenicah, da ste v tistih časih že imeli tam kot predhodnico OF koalicio naprednih sil, sem zvedel postopoma v teku različnih razprav in pogovorov o organiziranju NOG. Ta življenjska šola je bila Tvoja velika prednost v pristopu in komuniciranju z ljudmi.

Druga prednost sta bila Tvoj značaj in Tvoja osebnost. Bil si prepričan komunist, tako kot velik del Tvojih vrstnikov – čistih proletarcev. Vendar nisi svojih pogledov nikomur vsiljeval, marveč si svoja stališča zmeraj utemeljeval z analizo stvarnih okoliščin. Bil pa nisi samo prepričan komunist, bil si tudi pošten komunist, ki ni nikoli za sebe iskal privilegijev. In bil si pokončna osebnost in zaradi tega mnogim sodrugom neprijeten. Zaradi svoje pokončnosti si poleti 1942 doživel tudi aretacijo in grobo postopanje, ki pa na srečo nista imela kakšnih hujših posledic.

Tak si se nam zarisal v spomin. Bil si neutruden organizator mreže OF, bil svetovalec in vodnik novoizvoljenih članov NOO celo poletje 1942.

Ko je plima osvobodilnega zanosu pod pritiskom okupatorjeve ofenzive začela upadati, si vedno prihajal s svežimi idejami, kako pri ljudeh vzdrževati zaupanje

v uspeh in končno zmago osvobodilnega boja. Z neomajno vero in prepričanjem si ljudem pojasnjeval sklepe AVJO-a in SNOS-a, ki so obetali nove pravične temelje novega jugoslovanskega sožitja. Jeseni 1944 so Te zaradi tvojih organizacijskih sposobnosti in izkušnje poslali na Štajersko in že v teku zime 1944/45 v osvobodjeni Beograd, kjer so pripravljali novo sindikalno organizacijo. S tem je bil Tvoj stik z Dolenjsko začasno prekinjen.

Obnovili pa smo ga skupaj pred dobrimi 25 leti, ko smo ustanovili Odbor skupnosti borcev Gorjanskega bataljona. Skozi dvajset let smo vsako leto pripravili kakšno pridobitev za kraje, kjer je bataljon deloval in na srečanjih so ljudje znova radi prisluhnili Tvojim klenim besedam. Ko Ti razne tegobe in bolezni niso več dopuščale aktivne udeležbe, si se še vedno zanimal za delo odbora.

Ta čas se pripravljamo na sestanek, da bi se dogovorili o srečanju za 50 letnico ustanovitve Gorjanskega bataljona in bi ob tej priložnosti obeležili tudi Tvojih 85 let.

Pa je prišla vest, da si odšel za Dreččetom, Maksom, Martinom in Franekom in da Te ne bo več nazaj.

Namreč, da bi si veselo rekli na zdravje, Ti lahko s tesnobo v srcu v imenu aktivistov novomeškega okrožja, v imenu borcev Gorjanskega bataljona in v svojem imenu lahko izrečem samo priznanje za delo, ki si ga opravil za slovenski narod in za svetel človeški lik, ki si ga nam zapustil. Iskrena hvala, Štefan!

Jože Penca

varni pomočniki komunizma samega. (Stimmen der Zeit, 1948–1949.)

★ ★ ★

Pristajanje dela Slovencev na takšen »goli antikomunizem« v letu 1941 in pozneje je imele katastrofalne posledice. V letu 1941. je bilo politično več vrst apriorno odklonilnih stališč

do Osvobodilne fronte in njene dejavnosti. Vsem pa je bil skupen apriorni PK. Različnim ideološkim utemeljitvam so po potrebi dodajali tudi zakonske, legalistične. Kot dokaz, da je delovanje komunistov v slovenskem narodnem odporu nedopustno, so jemali dejstvo, da je KP Jugoslavije (in s tem tudi KP Slovenije) bila v Kraljevini Jugoslaviji prepovedana in trdili so, da je njeno delovanje nezakonito tudi v ča-

Upravičeno in zgodovinsko utemeljeno je, da posamezni avtorji, ki se z vidika sodobne liberalno-demokratske kritike komunizma ozirajo na slovensko vojno dogajanje, bistro razlikujejo med PK kot politično zmoto in pa med držo nekomunistov, tj. demokratov zunaj OF, kritičnih do komunizma. O tem je pisal npr. France Bučar. Vendar takšno razlikovanje danes še ni širše sprejeto. Kar paradoksalen je pojav, da je danes kritična zgodovinska distanca do PK, ki se nanj sklicujejo zagovorniki nekdanje kolaboracije, težavnejša, kot pa je bila pred vsesplošnim sprejemom pluralistične demokracije. Kajti prav uspešnost te demokratske zavrnitve komunizma v popolnoma novih evropskih in svetovnih razmerah jemljejo nekateri za dokaz, da so imeli prav tisti, ki so v letu 1941 s stališča takratnega PK zavrnili Osvobodilno fronto in njeno akcijo za protifašistični osvobodilni boj Slovencev.

Nekako pred dvema desetletjema se je med zgodovinarji na zahodu oglašil in uveljavil odločen klic, da je treba razpršiti »težko meglo odporniške mitologije«. Lahko ugotovimo, da so slovenski zgodovinarji s svojim hevrističnim delom, z objavami dokumentov in z analitičnimi študijami prispeli v tej smeri zelo daleč še pred slovensko »pomladjo«. Mlajši zgodovinarji so se že potrudili poiskati in preizkusiti tudi nove, bolj od človeka in njegove usode in manj od njegovega političnega izraza izhajajoče pristope. Po odvetu slovenske pomladi pa se je zahteval po razpršitvi »odporniške mitologije« efektivno pretežno preselila v območje nereflektirane politične akcije, kar v območje strankarskega aktivizma.

Za zgodovinarje in za javnost postaja zato še bolj aktualna naloga, da se razprši tudi neka druga vedno bolj zgoščujoča se megla, ki je kar nekakšna slovenska posebnost. To je megla kolaboracionistične mitologije, ki lega na današnje in jutrišnje slovensko prizorišče in ki hoče današnjemu demokratsko kritičnemu človeku dopovedati, da je kolaboracija s fašističnimi okupanti, ker je nastopala v imenu PK, bila prispevek k zgodovinskemu polomu realsocialističnega sistema pol stoletja pozneje. Ta megla naj prikriva dejstvo, da zgodovinska vlada tistega PK ni bila reševanje sveta pred zmago fašizma, pred oblastjo nacizma, ampak nasprotno. Zastre naj videnje, da je zgodovinski učinek tistega PK oz. njegova realna zgodovinska vloga to, da je zares postal, če se izrazimo z besedami Gustava Gundlacha, »nevaren pomočnik komunizma samega«. Pripomogel mu je k političnemu preboju znotraj narodne odporniške vojne in olajšal mu je ustoličiti njegovo odrešenijsko mitologijo, s kakršno je mogel potem kar po stoletju, brez večjih težav, vzdrževati monopol svojega »despotskega« (tako v Manifestu komunistične stranke) družbenega podviga.

su sovražne okupacije, ko dejanske oblasti jugoslovanske države začasno ni. V tem in takem PK so slovenski nasprotniki Osvobodilne fronte zlahka našli neposreden idejni in interesni stik s protikomunizmom fašističnih okupantov, ki pa so seveda bili primarni nasprotniki Osvobodilne fronte. Primarni, ker so prvi in povsem neideološko morali ugotoviti (izkusiti), da gre pri Osvobodilni fronti predvsem za brezpogojen upor proti njihovi oblasti. Prav tega pa slovenski nasprotniki OF niso hoteli priznati in so svojo temeljno argumentacijo naslonili na »goli« protikomunizem. Bili so »čistejši« PK kot fašistični okupanti. S tem so pred svojo vestjo lažje opravičili odločitev za aktivno kolaboracijo z narodnim sovražnikom, z okupanti, odločitev za kolaboracijo na političnem, policijsko-ovaduskem in še zlasti na vojaškem področju. V takšni kolaboraciji so resda morali zaznavati sredstvo, ki je politično, pravno in moralno oporečno, hoteli pa so verjeti, da to sredstvo že sam PK v polni meri posvečuje. PK je med vojno argument (in tolažba vesti) kvilingov in prostovoljnih kolaborantov v vseh zasedenih deželah.

V uradnem imenu formacij, po domače imenovanih »vaške straže«, torej v imenu »Milizia volontaria anticomunista« (Prostovoljna protikomunistična milica), je izražen fašistični pojem PK. Lastna oznaka, ki so si jo po vojni izbrali in retroaktivno nadeli nekdanji tovrstni italijanski milicionarji in njihovi nemški nasledniki, namreč »antikomunistični borci«, je politično preračunana na izrabo dejstva, da je nasprotovanjem komunizmu dobilo po zmagi Združenih narodov nad fašizmom, še posebno v hladni vojni med obema blokoma, na zahodu nov, pozitiven pomen. Ustvaril naj bi se vtis o istovetnosti njihovega zgodovinskega kolaboracionističnega PK z demokratskimi nasprotovanjem komunizmu v povojnem svetu. Te istovetnosti ni. Gotovo pa je pri pojavu slovenskega kolaboracionizma treba razločevati med pri-

marnim »golum« PK in med tisto sovražnostjo proti Osvobodilni fronti, ki je realno nastajala pri nekaterih ljudeh kot reakcija na nasilna dejanja, ki jih je delovanje rezistence prineslo ali povzročilo. Danes se v političnem govoru potencira drugo, medtem ko je med vojno bilo v ospredju in obenem v ozadju političnih odločitev prvo.

Nam pa mora iti za historično raziskovanje, ne za kakršnokoli olepševanje. Še celo ne gre za opravičevanje nedvomno obstoječih negativnih storitev in učinkov odporniškega gibanja samega in posameznih skupin ali ljudi v njem.

Ob tem je nujno spregovoriti vsaj nekaj besed (historična analiza je posebna, še ne opravljena naloga) ob tistem dokumentu, ki mu nekateri danes prisojajo tako ključen pomen za pravično presojanje vprašanja, kdo je kriv za nesrečni razcep med delom Slovencev. Gre za znano pismo Edvarda Kardelja 1. oktobra 1942 Ivanu Matku. Res lahko v tem dokumentu vidimo bistvo tragičnega konflikta v času narodnoosvobodilnega boja Slovencev. Tragičnega, ki pa je obraten v primerjavi z vlogo ljudi v klasični tragediji, kjer visoko nad ljudmi bogovi odločajo o njihovi usodi. Osebe nastopajo v tem dokumentu v prepričanju, da so upravičeni izvrševalci višjih interesov, dejansko pa teh višjih interesov ni. V dokumentu je vsebovan dokaz, da je realni komunizem, vsaj v svojem vrhu, pripravljen v imenu svojega domnevnega zgodovinskega poslanstva kompromitirati svojo humanistično prednost pred fašizmom. V istem dokumentu pa je vsebovan tudi dokaz, da so obstajali tudi takšni slovenski duhovniki, ki so z orožjem v roki, v imenu PK, vstopili v čete, namenjene boju proti slovenski rezistenci (katere okvir je bila Osvobodilna fronta). V imenu napačno razumljene verske kritike komunizma so bili pripravljani s PK kompromitirati moralne vrednote krščanstva.

(Konec)

Med ljudmi ponosne drže

Bilo je pristrčno in še lepa nedelja. Tistega dne besed gospa in gospod nismo slišali. Namesto tega tovarišica in tovariš. Za marsikoga med udeleženci so zadnje besede pomenile takšno iskrenost, toplo poštenost, kakršne so vdale med njimi med vojno ali pa še lep čas po osvoboditvi. Koliko zagnanosti v delu je bilo tedaj! Takrat se tudi nihče ni vprašal, bo kdo dobil vse to plačano. Naše misli so bile tokrat pri ustreljenih talcih, padlih borcih, onih, ki so umrli ali pa so zgoreli v koncentracijskih taboriščih. Šlo je za spominsko slavnost na Apnici nad Rušami, ki sta jo že šestič povrsti pripravila Občinski odbor ZZB NOV in Občinska konferenca rezervnih starešin Ruše.

Prihajali so iz različnih smeri: eni iz Ruš, njim so se pridružili še iz Maribora, tretji iz Lovrenca na Pohorju, nekateri pa kar peš. Njihov spomin na ta del Pohorja, pravi prav na težko, toda častno preteklost narodnosvobodil-

nega boja je v njihovi zavesti tako vsidran, da bi prišli tudi takrat, kadar vreme ne bi bilo tako lepo...

Prisluhnili smo zbranim besedam prof. Gene Penove, ki je spomnila, da se lahko malokatera slovenska vas pohvali s tako bogato tradicijo upora, kar je moč prebrati iz verza spominskega obeležja na kraju samem. Namreč, da je Lobnica šla skozi kri in ogenj in da ni poznala izdajalca.

Dejala je še, da je v zadnjem času, sicer bilo razkrito marsikaj, kar je vrglo senco na naš narodnosvobodilni boj, zlasti zaradi dogodkov po vojni. Ljudje, ki so bili brez sodb poboti, nas obtožujejo. Vendar spomina na padle borce in sodelavce upora ne more omadeževati ničesar. Odkrito in zvesto so se borili in so za svobodno domovino mnogi žrtvovali vse, tudi svoja življenja. Spomin nanje je še toliko bolj spoštljiv. Vest pa naj si izprašajo tisti, ki so te pokole zakrivali.

Ob slovenski samostojnosti so že dolgo pred nami sanjali naši rodovi in za to tudi umirali, je opozorila in tudi omenila nedavno agresijo na Slovenijo, iz katere smo izšli kot zmagovalci; na tej poti pa nas čaka veliko zahtevnega dela. Moralno moč ob premagovanju teh težav nam daje spomin na padle borce in sodelavce narodnosvobodilnega boja z zavestjo, da smo dolžni vse svoje moči vložiti v to, da bi dosegli tisto, za kar so oni padli.

Albin Žunko, predsednik Občinskega odbora ZZB NOV Ruše, je na spominski slavnosti izročil posebna priznanja te organizacije štirim zaslužnim posameznikom za njihovo delo med vojno in po osvoboditvi: Danici Pečnik iz Bezene pri Rušah, Ruži Ambrož in Ruš, Vojku Lovšetu iz Lovrenca na Pohorju in Rudolfu Srniku iz Duha na Ostrem vrhu.

Nastopila je folklorna skupina žena iz Bistrice pri Rušah, ki je v narodnih nošah

v obliki plesov pokazala nekatere slovenske narodne običaje. Aktiv kmečkih žena je ob zmernih cenah poskrbel za domače dobrote.

Lobničani so med vojno, pa naj je bilo še tako težko, ostali ponosne drže. Naj so se posamezne nemške okupatorske enote nad njimi še tako znašali in jim požigali domačije, jih mučili, na pragu njihovih domačij pa celo streljali, so ostali junaški. Iz te vasi tudi izhaja Alfonz Šarh-Iztok, (julija 1953. leta je bil razlašen za narodnega heroja), ki je s svojo brado ter po močnatosti slovel med Pohorci kot pohorski kralj. Skupaj je s štirimi sinovi, ki so pobegnili iz taborišča Frohnleiten pri Gradcu padel v zadnjem boju Prvega pohorskega bataljona.

Podobnih junaštev je bilo v teh krajih še veliko. Nanje spominjajo obeležja, ki tudi izpričujejo ponos domačinov – kljub nemškim nasilnim ukrepom. Kako prav je, da se vsako leto tod srečajo novi in zopet novi rodovi! Lobničani so tudi danes ljudje ponosne drže.

Drago Miklavc

Gubčevcem odnesli tudi bojno zastavo

Konec avgusta je bila v Novem mestu območna konferenca borcev Gubčeve brigade, na kateri je 23 delegatov iz sedmih občin pregledalo dosedanje delo. Doslej sta delovala za območje Dolenjske in Spodnjega Posavja dva pododbori brigade – Novo mesto in Trebnje, zdaj pa so se zmenili za združitve obeh pododborov v enega s sedežem v Novem mestu: Novi pododbor bodo vodili predsednik Ludvik Golob in člani Stane Hribar (Trebnje), Anton Koščak (Mokronog), Anton Kralj (Gričlje), Ivan Jaklič (Suhor), Branko Šoba (Krško), Jože Lužar (Krmelj), Rafko Strajnar (Brežice) in Kostja Virant (Straža).

Pododbor bo v sodelovanju z občinskimi odbori in krajevnimi združenji ZB NOV skrbel predvsem za naloge, ki sodijo k socialno-zdravstvenemu varstvu, pokojninskim in invalidskim vprašanjem ter k počitniški in rekreacijski dejavnosti. Sem spada tudi pomoč ob pogrebi članov ter spomeniško in drugo varstvo, ki obeležuje dogodke brigade. Skupaj z vodstvom brigade bo pododbor tudi po-

slej vsaj enkrat na leto poskrbel za družabno srečanje borcev, svojcev padlih in umrlih članov.

Neljubo presenečenje je bilo poročilo Ludvika Goloba o usodi trajne spominske razstave Gubčeve brigade, ki je bila doslej v novomeški vojašnici JA. Ko se je garnizija umaknila iz Novega mesta, je odpeljala s seboj tudi vse pomembne listine, slike, brigadno bojno zastavo in razna odlikovanja, ki so last brigade. Garnizija ni izpolnila obljube, da bodo ti zgodovinski predmeti ostali v Novem mestu.

Žal Dolenjski muzej ni imel nikakršnih pooblastil in tudi ne obveznosti do zbirke Gubčeve brigade v vojašnici. Bati se je, da bo izvirna zbirka v sedanjih zmešnjavi vojaških preseljevanj za brigado izgubljena. Predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV Novo mesto je zato 5. 9. predlagalo skupnosti brigade, da bi filme in slikovno gradivo (k sreči so ohranjeni negativ o vsebini zbirke) predalo v last Dolenjskemu muzeju s prepovedjo za odtujitev.

Tg.

V spomin žrtvam

V Veliki Polani je bilo tovariško srečanje članov združenja borcev NOV občine Lendava. Srečanja se je udeležilo okrog 2000 članov ZB iz vseh KO ZB iz lendavske občine.

Predsednik občinskega odbora ZB Matija Koren se je v svojem govoru dotaknil sedanjih dogodkov, pri čemer je poudaril, da so se borci vedno zavzemali za »pravičnejši jutrišnji dan«. Članstvo v zvezi borcev upada (smrt), povprečna starost se viša. Tudi tega srečanja se veliko članov ni moglo udeležiti zaradi bolezni in starostne onemoglosti. Ob tem moramo poudariti, da se je srečanja udeležilo veliko število žensk-bork. Spomnili in počastili so spomin na vse mrtve člane zveze borcev in žrtve nedavne vojne za slovensko svobodo.

Na srečanju je borcev spregovoril tudi predsednik Izvršnega sveta SO Lendava Alojz Jerebic.

Jože Žerdin

Srečanje v Žalcu

V občini Žalec so v začetku septembra praznovali občinski praznik. V krajevni skupnosti Tabor so 11. septembra pripravili srečanje borcev te občine, na katero pa se jih je odzvalo kar 300. Praznik občine Žalec so letos predstavili; povezan je namreč na čase narodnega prebujanja (na Žalski tabor pred več kot sto leti). S tem se velikemu dejanju NOB ne odrekuje, saj je bil le-ta nadaljevanje idej, ki so bila zapisana v izhodiščih Žalskega tabora.

Na srečanju je navzoče pozdravil predsednik občine Žalec prof. Milan Dobnik, ki je z velikim spoštovanjem poudarjal pomen NOB. V kulturnem programu pa so nastopali Taborčani in trboveljski glasbeniki.

Janko Cvikl

Po poti ranjencev

Občinski odbor zveze borcev Idrija že vrsto let pripravlja pohod po poteh prenosa ranjencev iz Gorenjske in Primorske na Notranjsko. Del pohoda poteka tudi na območju Idrijskih Krnic, kjer pohodnike ob spominskem obeležju številka 2 bolnici Pavla in pobitim ter padlim žrtvam v Rajdi pripravi krajevna borčevska organizacija Krnice-Masore topel in pristrčen sprejem. Tako je bilo tudi letos. Na sprejem pohodnikov so se v tej borčevski organizaciji letos še posebej pripravili zato, ker so še posebej zainteresirani za ohranitev pridobitev NOB, saj je njihova vas zanj veliko žrtvovala. Obe-

nem pa tudi zato, ker se tudi v njihovih hribovskih krajih, v katerih med vojno skorajda niso poznali okupatorjevih sodelavcev – belogardistov, oziroma domobrancev, slišijo glasovi v prid oživiljanja domobranstva, kar do neke mere podpira celo uradna krajevna oblast.

S pristrčnim sprejemom pohodnikov je tamkajšnja krajevna borčevska organizacija hotela povedati vsej slovenski javnosti, da obsoja vsak poskus razvrednotenja pridobitev NOB, ki je tudi mednarodno priznana. Ob slovesu so pohodnikom zaželeli nasvidenje prihodnje leto.

F. M.

Družabno srečanje

Moravski upokojeanci so delavni na vseh področjih: v športu, rekreaciji in kulturi. V letošnjem letu so opravili več planinskih in drugih pohodov, kolesarskih izletov, pevskih nastopov in družabnih srečanj. Eno takih srečanj je bilo v naravi, pred gostiščem »Kavelc Bistro,« na Račnem vrhu. Srečanje je bilo 22. avgusta letos, prišlo pa je 27 upokojeancev obeh spolov.

Moravski upokojeanci so se ob koncu srečanja takole postavili pred fotografski aparat.

Organiziralo ga je vodstvo pevskega zbora, ki obstaja že peto leto. Mešani pevski zbor pri DU Moravce uspešno nastopa na prireditvah, proslavah, koncertih in domovih naših upokojeancev v domačem kraju in izven njega. Oktobra '91 bodo pripravili koncert v gasilnem domu v Žejah in partizanskem domu v Moravčah v čast pete obletnice uspešnega delovanja »pevskega zbora« pod vodstvom zborovodja Lojzeta Štefana.

Besedilo Jože NOVAK
Posnetek: Angelca NOVAK

Kmet rekorder

Ti zapisi običajno niso kritično zašiljeni, vendar kadar je sogovornik kmet, potem se tudi kritični ostrini ni mogoče izogniti. Še zlasti pa ima pravico povzdigniti glas takšen kmet, kot je Milan Štumpfl, po domače Breznik iz Podgorja pri Slovenj Gradcu, saj že desetletje pridelava največ mleka v občini in tudi v regiji.

Breznikova kmetija je lani oddala kar 97 tisoč litrov mleka. Ko so pred desetimi leti pričeli intenzivno rediti krave mlekarice, so v prvem letu oddali okrog 40 tisoč litrov mleka, potem so to količino iz leta v leto povečevali za okrog 10 odstotkov. Za letos že načrtujejo prodajo več kot 100 tisoč litrov mleka.

Na Breznikovi kmetiji je okrog 11 hektarov travnikov in polj, šest hektarov je gozda, v hlevu imajo dvajset krav molznic in vsaka da letno okrog 5000 litrov mleka. Do dobrih molznic so prišli z lastno selekcijo.

A. A.

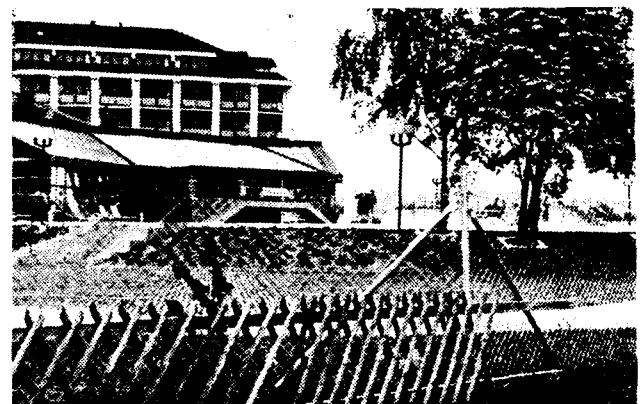
V Moravskih toplicah

Aktiv invalidov iz Slovenj Gradca je letos organiziral enodnevni izlet v Moravske toplice

Aktiv invalidov iz Slovenj Gradca je letos organiziral enodnevni izlet v Moravske toplice.

Po Dravski dolini smo prišli do Maribora in do Raden-

ča v Spodnji Ščavnici, kjer smo imeli kosilo in prosto zabavno popoldne ob glasbi vselega harmonikarja. Po tem smo na željo udeležencev izleta obiskali še Ivana Kram-

cev, kjer smo si ogledali novo zgrajeno cerkev Cirila in Metoda. Med krajšim postanekom v hotelu Radin v Radenci smo se malo okrepčali. Pot smo nadaljevali do Kapele, kjer smo si ogledali vinsko klet. Tu smo poskusili pet njihovih najboljših vin. Krajši postanek smo imeli tudi na kmečkem turizmu Štuhec, prav tako na Kapelskem vrhu.

Nato nas je pot vodila naravnost do Moravskih toplic, kjer smo se lahko kopali v zaprtem ali odprtem bazenu, ogledali smo si lahko lončene izdelke in še eno cerkev iz baročno-renesančnega obdobja.

Okrog 15. ure popoldan smo nadaljevali pot do gostiš-

bergerja v Negovi. Na poti domov smo se ustavili še na Muti, malo pred polnočjo pa smo bili doma v Slovenj Gradcu.

Izleda se je udeležilo 53 članov aktiva. Po njihovih obrazih in besedah sklepam, da so bili zadovoljni. Za to pot se lahko zahvalimo tudi agenciji »RELAX« z Mute, ki nam je pripravila tako bogat program izleta. Še posebej smo bili zadovoljni z vodo agencije Avdustom Gostenčnikom, ki nas je vso pot seznanjal z značilnostmi krajev, kulturimi in gopodarskimi objekti ter nas opozarjal na naravne lepote, ki jih Slovenci vse premalo ohranjamo.

Adolf Ankon

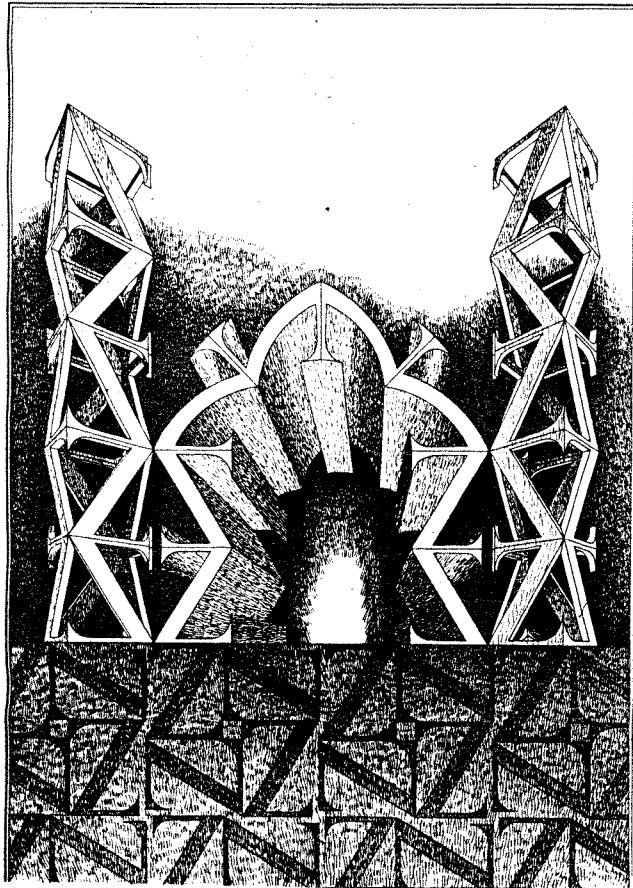

Ob arhitekturni razstavi v ljubljanskem KIC

J. Suhadolc: »Oblika je brezdomna žival...«

V teh dneh je v galeriji ljubljanskega Kulturno-informacijskega centra v Krizankah, (potem, ko je gostovala že v Brnu, Beogradu in Zagrebu), postavljena razstava diplomskih del devetih diplomantov ljubljanske arhitekturne fakultete, katerih mentor je bil profesor inž. arh. Janez Suhadolc. Razstava je svetla in polétna, polna ustvarjalne ljubezni in navdušenja. Vsaka, na videz še tako nezahtevna naloga, se je prevesila v umetnino s svojo lastno govorico in videnjem.

Ker so časi (in ljudje) nasploh manj naklonjeni umetnosti in kulturi, smo skušali o tem očitnem navdušenju mladih umetnikov spregovoriti s profesorjem Janezom Suhadolcem. Bežen pogled na razstavo v Krizankah namreč sproža v gledalcu vrsto vprašanj: od tistega prozaičnega, kakšne so sploh danes možnosti mladih slovenskih arhitektov pa do esencialnih, ki segajo od tradicij do samoinventivnosti arhitekta-ustvarjalca.

Metka Žerovnik: Arhitektura črk vrste Times

Perspektive mlade slovenske arhitekture so, pove Janez Suhadolc kar naravnost, slabe. Konkretno, ob razstavljenih diplomskih nalogah svojih študentov pa meni, da so se v njih izživel z vsem, kar je bilo v njih samih lepega in kar v njih spodbuja izražanje višje ravni življenja. Na pripombe, češ da so nekatere teh nalog preveč samozadostne, profesor odgovarja, da to sicer do neke mere drži, da pa v tem ne vidi nič slabega. Navsezadnje družba in država, kakršni se nam kažejo v tem trenutku, vsega tega sploh ne potrebuje. Pač pa potrebuje orožje, mednarodno priznanje in svojo lastno nacionalno potrjevanje... Zakaj naj ne bi mladi, kljub nenaklonjenim okoliščinam, izražali lepote, ki jih tišči?

Parafraze (beseda je tudi v naslovu razstave), napovedujejo nekaj, kar je »povedano z drugimi besedami«, na drugačen način. Ni naključje, da si je Suhadolc izbral ravno ta naslov. Njega in njegove študente namreč tradicija spodbuja k novim ustvarjalnim obzorjem, pri čemer jih ne moti morebitno zmrdovalne druge mislečih arhitektov, ki o tradiciji in črpanju novih idej iz že povedanega včasih označujejo (zlasti v zvezi s Plečnikom so to v preteklosti počeli prav pogosto), kot epigonstvo. Suhadolc strni svoje videnje v sintagmo »napovedovati prihodnjo preteklost« in opozarja, da ga pač ni umetnika in tudi ne arhitekta, ki se ne bi po kom zgledoval – nekateri segajo daleč nazaj, drugi malce manj daleč, tretji pa se zgledujejo po velikih svetovnih sodobnikih. Eni to počno z veliko lastnega ustvarjalnega naboja, drugi pa dobesedno. Kadar gre za tradicijo, daje Suhadolc na častno mesto ime arhitekta Plečnika. Precej stvari je okrog nas (in seveda tudi v omenjenih nalogah), iz katerih je mogoče dobro razbrati Plečnika – pa naj si bodo to baročni iluzionizem, bližina (slikarja) Hieronymusa Boscha ali pa slovenska ljudska umetnost.

Janez Suhadolc meni, da je delo Jožeta Plečnika posoda, iz katere lahko nenehno piješ. Kajti Plečnik je bil, če dobro premislimo, edini Slovenec, ki je doslej ustvaril slovenski umetnostni slog, kar še ni uspelo nobenemu slikarju, literatu ali komu drugemu.

Naravno je, da smo ob takšnem besedovanju postavili sogovorniku vprašanje o pogledih sodobne slovenske arhitekture nasploh.

Janez Suhadolc vidi v njej veliko naslanjanja na stvaritve velikih sodobnih arhitektov, kot sta na primer Rossi in Portoghesi, pri čemer pa so mnoga dela, ki nastajajo pri nas, le povzetki. In spominimo se, kako so včasih označevali tiste, ki so posnemali Plečnika...

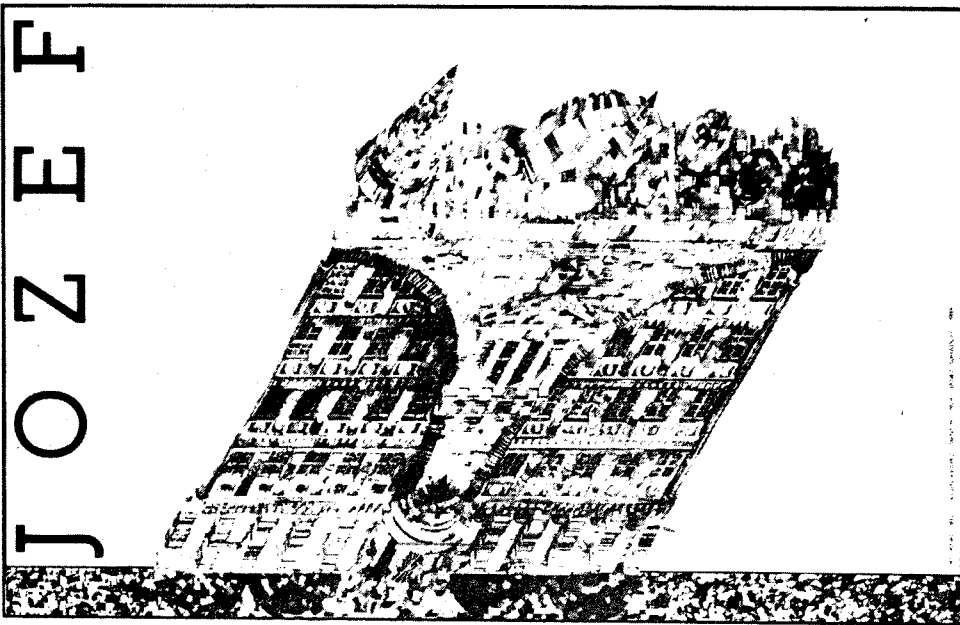
»Arhitektura je umetnost, ki ji tehnološka vprašanja niso v ospredju. Seveda pa so bili časi, ko je tudi v arhitekturi gospodaril funkcionalizem. In posledično sredi tega (kar je nastalo) še vedno živi-

mo... v blokovskih naseledih...« nas spomni arhitekt Suhadolc in s tega vidika zavira nekatere pripombe, ki letijo na posamezne diplomске naloge ter ustvarjanje

žaj v svetu podoben kot pri nas. Arhitektura je pač povezana z veliko denarja...

Na naše vprašanje, kaj meni o »preplavljenosti« naše

stila in forme. »Obliko, motiv ali model zaznavam kot brezdomno žival, ki si išče zavetje, jaz pa ji ga skušam poiskati; navadno se naredi več du- plin in žival je zbegana; na

Julijan Krapež: Parafraza na Plečnika

mladih arhitektov, češ da nimajo nikakršnih možnosti za realizacijo. To, meni profesor, vendarle ni čisto res.

Na ljubljanski arhitekturni visoki šoli konča vsako leto svoj študij približno 60 mladih arhitektov. Vsi seveda ne bodo genialni. Mnogi se bodo za vselej zgubili v povprečju. Vendar je bilo tako vedno in povsod – ne le pri nas. Na letošnji veliki svetovni bienalni arhitekturni razstavi v Benetkah, kjer se je med štiridesetimi arhitekturnimi šolami z vsega sveta predstavila tudi ljubljanska in ki v svojem drugem delu ponuja izbor vsega najboljšega iz številnih držav sveta, je ogromno predstavljenih načrtov – le malo pa je takšnih, ki so bili končno tudi realizirani. »Morda kakšnih pet odstotkov,« ocenjuje Janez Suhadolc. Torej je tudi v tem polo-

deže s številnimi novimi objekti v t. i. stilu postmodern, seže J. Suhadolc po historičnem spominu in opozori, da so arhitekti skozi vso zgodovino vedno znova pogledovali nazaj, v antiko, saj ostaja antična arhitektura še vedno nepresežen ideal. In vprašanje forme je temelj arhitekture: »Če ji vzameš formo,« parafrazira naš sogovornik, »ji odrežeš krila.« Seveda pa bodo drobci poskusov, ki so hoteli dokazati nasprotno, ostali za spomin in v opomin tudi zanamcem. »Tako se zgodi, da je na primer arhitektura klasicistične Cankarjeve ulice v Ljubljani, ki so jo gradili sami neznani arhitekti, pomembnejša od arhitekture neke Šiške – z vso sodobno arhitekturo in urbanizmom vred.«

Profesor Suhadolc verjame v neizpodbitno pomembnost

pomoč pokliče živali svoje vrste in se začne razmnoževati... In to je približno tisto, kar imenujemo kreativnost... Tako je Janez Suhadolc zapisal v svojem članku, v reviji Čovjek i prostor, kjer je razlagal svoje poglede na arhitekturo ob predstavitev diplomskih del svojih študentov.

Morda kaže zaključiti tole arhitekturno razmišljanje in pogovor z besedami poljskega pesnika Zbigniewa Herberta, ki pravi, da potrebuje svet več sanjačev. Dodajmo k temu le, da potrebuje takšne, ki znajo svoje sanje prelini v govorico svoje umetnosti, s katero se počasi, pa vendarle, zavlečejo ljudem pod kožo.

B. Ž. J.

Kulturna pridobitev

Med pomembnejše pridobitve, ki je obogatila kulturni utrip starega jedra mesta Radovljica, je šteti nedolgo tega odprto galerijo EKOS, pod pokroviteljstvom Podjetja za ekonomsko organizacijske storitve (po njem tudi ime galerije). Glavni pobudnik in organizator je bil že od začetka, pred dvema leti, Miroslav Pengal, tudi sam velik likovni zanesenjak, avtor številnih del, ki jih je oblikoval v likovni skupini Dolik na Jesenicah.

Galerijski prostor EKOS je v pritličju staromeščanske hiše na Trubarjevi ulici 5 v starem delu mesta ob graščinskem obzidju. Po zaslugi vodje galerije in podjetja so celotni prostor temeljito obnovili in preuredili za razstavne namene. To je že tretje likovno razstavišče v tem delu mesta, ki se lepo ujema z okoljem, čeprav je na videz malo odmaknjeno. Posebnost galerije je umetniška skupina, imenovana »6+2«, sestavljena iz del dobrih ustvarjalcev.

Od sredine avgusta razstavljajo svoja platna, grafike in akvarele: akad. kipar in grafik Janez Boljka iz Ljubljane, akademska slikarja Dora Plestenjak in Domen Slana iz Škofje Loke, akademski slikar Tahir Hamid, sicer Iračan, ki stalno biva in ustvarja na Jesenicah, akademski slikar Martin Avsenik, ki ima svoj prostor v lastni galeriji Pri Jožovcu v Begunjah. Na ogled pa so tudi dela članov jeseniškega Dolika, ki so se uveljavili že po vseh krajih Slovenije in širše: Janko Korošec, Tine Markež, Gabrijel Jenstrele z Gorij in že omenjeni vodja galerije Miroslav Pengal.

Poleg slik je v galeriji na ogled cela vrsta miniaturnih umetno kovaških izdelkov. V galeriji pa je moč ljubiteljem slik za minimalno ceno dobiti okvirje in stekla, pa tudi sicer je razstava, ki bo odprta do konca septembra – prodajna. Zaenkrat je možen ogled le v torkih od 17. do 19. ure. Po izrecni želji pa odprejo galerijo za ogled tudi vsak da po predhodni najavi na tel. 064-74-379.

V načrtu imajo tesno sodelovanje tudi z drugimi galerijami in umetniki, zlasti pa si obetajo izmenjavo slik z galerijo Pri Jožovcu v Begunjah, ko pa bo mogoče dobiti človeka za stalno vodenje po razstavišču bo tudi več možnosti za skupne projekte z drugimi radovljiškimi galerijami.

jr

Ob dnevu zlatih knjig

17. september so kot rojstni dan in dan smrti klasika mladinske književnosti Franceta Bevka razglasili za dan zlatih knjig. S tem dnem pa se vsako leto začenja nova sezona branja za bralno značko. 22. maja je minilo že trideset let, odkar so bile podeljene prve, Prežihove, bralne značke na prevaljski osnovni šoli.

Zveza bralnih značk je ob jubileju pripravila nekaj novosti. Ilustrator Tone Rački in oblikovalec Zvone Kosovelj sta izdelala celostno podobo BZ, v kateri kot simbol nastopa Colloдийev literarni junak Ostržek. Zveza BZ je izdala tudi barvno mapo za bralce na razredni stopnji osnovne šole. V to mapo bodo mladi bralci lepili nalepke, imenovane po junakih domačih literarnih del, ki jih bodo prejeli ob koncu bralnega leta. Mapa z nalepkami naj bi tam, kjer to želijo, nadomestila dosedanje značke. Izdali so že nalepko za 1. razred, imenovano CICIBANOV SVET, na kateri je Tone Rački upodobil pesnika Župančiča in njegovega junaka Cicibana.

Jubilejno sezono bralne značke je posebej počastila Državna založba Slovenije iz Ljubljane. Vsakemu osnovnošolcu, ki je

osem let bral za bralno značko, je za nagrado namenila eno knjigo iz zbirke Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev.

I. L.

S KNJIGO V SVET
30 LET BRALNE ZNAČKE

Mlekarna Celeia v Arji vasi v primežu kmečkega gneva

Drsenje po mlečni poti

Direktorju očitajo službovanje zaradi lastnega interesa in obrti

Na posvetovanju, ki ga je v prvi polovici septembra pripravila na Gomilskem v Savinjski dolini Slovenska kmečka zveza – Ljudska stranka, udeležila pa sta se ga tudi kmetijski minister dr. Jože Osterc in vodja poslanskega kluba Slovenske kmečke zveze-Ljudske stranke Marjan Podobnik, je predsednik slovenske vlade Lojze Peterle govoril tudi o zakonih o denacionalizaciji, privatizaciji in zadružništvu, občinstvo pa so predvsem razburkale izjave, bolj rečeno obtožbe poslanca Savinjske doline Vinka Drča na račun celjske Mlekarnice Celeia oziroma njenega prvega moža, Andreja Čulka, ki ga je govornik uvrstil med direktorje, »ki hodijo v službo zaradi lastnega interesa in obrti.«

Obtožbe je bilo še več, s podobno ali manjšo težo, vse pa so pravzaprav odraz dolgoletnega nerazčiščenega odnosa med kmetstvom in mlekarjo v Arji vasi, zato smo za mnoge povprašali kar »inkriminiranega« direktorja.

TV-15: Lastninjenje mlekarne je za kmete nesprejemljivo, je dejal na Gomilskem Vinko Drča, vas pa je obtožil zaradi nerazdružljivosti funkcije direktorja in zasebnika?

Andrej Čulk: Naše poslovanje je pregledala celjska SDK (kot smo izvedeli, preiskava menda še ni zaključena, op. p.), napak ni. Citiram: »... ne gre za proces dezintegracije, saj se premoženje, ki je bilo vloženo v novonastalo družbo, to je izvoz-uvov, ne izloča iz družbenega podjetja. Premoženje družbenega podjetja se v ničemer ne zmanjša...«

V pogovor se je vključil tudi Jože Janše, direktor Celeie uvoz-izvoz: »V preteklosti nas je marsikaj pestilo. Kronično pomanjkanje obratnih sredstev, najmanjše dragih posojil, razprtije med občinama Zalec in Celje, vojna... Ne vemo, kaj bo z 72 sovlagatelji, ki so zaupali svoj denar v izgradnjo mlekarne. V predvidenem lastninjenju bodo namreč izpadli. To ni pošteno. Pri odpravljanju izgub so sodelovala podjetja. Zatorej menim, da imajo do lastninskega deleža vsaj tolikšno pravico kot kmetje, ki zahtevajo zaradi surovin izjemno velik delež, pa tudi delavci, ki so s svojimi plačili krojili usodo mlekarne.«

TV-15: Kaj pravite na obtožbe, da ste hodili v službo zaradi lastnih koristi?

»Ničesar nisem podpisal sam!«

Andrej Čulk: Odpravljam se k advokatu. Gospod Drča bo moral te trditve argumentirano dokazati, do takrat pa mi dela izjemno hudo krivico. Blati moj ugled v javnosti.

Jože Janše: 1985. leta smo prišli semkaj kot prisilni organ in vložili ogromno prizadevanj v to, kar danes mlekarne je, da se je sploh obdržala in razvijala.

TV-15: Vaša firma AC Marketing je stvari prignala do vrelišča, Drča pa trdi, da vaše zasebno podjetje ne mo-

re prevzeti blagovne znamke mlekarne Zelena dolina.

Andrej Čulk: Skupaj z ženo sem solastnik – ne direktor – firme AC Marketing. S pogodbo je določeno, da bo AC Marketing prodajala izdelke mlekarne z blagovno znamko Zelena dolina, za ostale izdelke iz tega programa pa bo firma dobila soglasje matičnega podjetja, v zameno pa bo plačala en odstotek vred-

nosti od prodanega. Podobno pogodbo imamo tudi s Celeia Mina trade v Zagrebu in s Čebelarstvom. Menim, da ne gre za nikakršne kršitve niti v pravnem niti v moralnem smislu.

Niti ene stvari nisem podpisal sam. Za to so vedeli vsi člani poslovnega odbora.

TV-15: Kmetje so na Gomilskem zahtevali posebno republiško komisijo, ki naj pregleda poslovanje in odločitve.

Andrej Čulk: To je nezaupnica SDK, vendar: če bo zahtevana komisija prišla s kompetentnimi pooblastili, ne bomo nikogar ovirali. Gre tudi za zahtevo po oblikovanju upravnega odbora. Zaenkrat je glavni organ pri nas še vedno delavski svet. Ko bo sprejet zakon o lastninjenju, bomo seveda ravnali izključno po zakonu.

TV-15: Kmetje vztrajno sumijo...?

Andrej Čulk: Te stvari niso od včeraj. Na vsak način bi radi našli krivca v nas, vendar, poudarjam še enkrat, SDK ni našla nobene napake. Poglejte zapisnik SDK. Izpeljali smo delno reorganizacijo. V bistvu sploh ni šlo za nobeno privatizacijo. Firma uvoz-izvoz je bila ustanovljena z vložki firme matere 300.000 dinarjev, delavcev, ki so lahko vložili do 2000 dinarjev (imam ga tudi sam) in vložkom avstrijskega partnerja 127.000 dinarjev. To je novonastalo podjetje. Sodelovanje z ostalimi firmami je opredeljeno s pogodbo o franshisingom, z medsebojnimi pravicami in obveznostmi. To ni lastninjenje firme.

AC Marketing pomeni v prodaji mlekarne kakšnih deset odstotkov, Mina trade pa okoli petindvajset. V mlekarne še naprej ostaja komercialna.

TV-15: Kmetje zahtevajo, da se razišče ozadje izgub in kreditov.

Andrej Čulk: Že Janše je povedal, s kakšnimi težavami

smo se srečevali. Lani smo na podlagi kooperantske pogodbe sodelovali z Agrosetom, tujim partnerjem. Ker banka na začetku lanskega leta ni pravočasno izvršila nakazil v tujino, tuji partner pa je to zahteval, je prišlo do spora z banko. Izpad teh sredstev smo morali nadomestiti: dobili smo kredit, ki smo ga vknjižili kot hipoteko na mlekarjo. Interna banka je zahtevala dodatna jamstva za drug, ki nam oddajajo mleko in Kmetijstva Zalec. To so torej ti krediti, o katerih namiguje gospod Drča, vendar bomo ta sredstva vrnil, obtožbe pa so hudo krivične. Ubadam se s številnimi problemi. Poglejte, vojna nam je promet z Avstrijo popolnoma ustavila, ustavila se je tudi prodaja na Hrvaško, pa tudi v nekatere naše kraje. Morali smo aktivirati obe naši sirarni, ki sta delali 24 ur na dan. Proizvajali smo večje količine sira in manjše količine ostalih konzumnih izdelkov, ki se finančno hitreje obračajo. To nam je dodatno angažiralo sredstva in otežilo likvidnostno situacijo.

»Imamo zelo dobre izdelke!«

TV-15: Gospodu Drči se je tudi zareklo, da je mlekarja Arja izgubila dober del trga in da predelava pospešeno hira, pa tudi mleka menda ne plačujete redno?

Andrej Čulk: Obratujemo v takšnem obsegu, kot še nikoli. Tudi s prodajo smo zadovoljni. Dobili smo vrsto priznanj, zato Drčine izjave ne gre jemati resno. Res pa je, da zamujamo pri plačilih mleka zaradi znanih težav, vendar kmetom plačujemo obresti in ne bodo prikrajšani. Da bi prišlo do ustavitve rednega odkupa, je čista izmišljotina, saj potrebujemo več mleka, kot ga odkupimo.

TV-15: Odstotek, ki ga od živilskopredelovalne industrije kmetje zahtevajo kot delež za svojo surovinsko preskrbo, je za marsikoga sporen, pa četudi gre za zadruge, torej za nedeljivo imetje?

Andrej Čulk: To je kamen spotike. Mi bomo v celoti ohranili vse družbeno premoženje in na podlagi zakona to tudi razdelili. Prav je, da pride čimprej do lastninjenja, bomo pa upoštevali specifičnosti, ki so bile vgrajene tudi v gradnjo same mlekarne. Pri tem moramo upoštevati sovlagatelje, seveda tudi kmete in končno delavce, ki so s svojimi skromnimi plačili pomagali zgraditi ta objekt. Sem za popolno enakopravnost.

TV-15: Kaj menite o trditvah, da je živilskopredelovalna industrija vseskozi izkoriščala kmetstvo?

Andrej Čulk: Te enostranske trditve sem moral skupaj s svojimi sodelavci poslušati vseh šest let – želel bi, da bi to pezo prevzel na svoja pleča še kdo drug, prepričan pa sem, da se bo v prihodnje o teh stvareh bolj trezno presojalo. Odveč je govoriti, da smo v živilskopredelovalni industriji zelo odvisni od tržišča...

TV-15: Še enkrat: odstotki vzemirajo, tudi denacionalizacija povzroča hudo kri.

Andrej Čulk: Ravnali bomo tako, kot bo odločil parlament, moje osebno mnenje pri tem ni pomembno.

Lojze Kampuš, pomočnik direktorja za surovinsko območje in sirarne Šmarje pri Jelšah: Nedvomno bomo z denacionalizacijo dobili nov sloj ljudi, marsikaj se bo spremenilo tudi pri lastninjenju. Zavedati pa se moramo, da bodo iz teh pravic, ki jih bo ta sloj na novo pridobil, izvirale tudi dolžnosti, o katerih danes vse premalo govorimo, zlasti tisti, ki se za novo razdelitev najglasneje borijo. Živilskopredelovalna industrija je bila do pred štirimi leti pod striktnim določanjem cen zveze vlade. Danes republika določa ceno mleka. To je neposredni vpliv države na kreiranje cene, ob tem, da imamo v Sloveniji tretjino proizvodnje mleka viška. S posledicami teh viškov se bomo še srečevali. Vse izjave, da bo mali proizvajalec zaščiteno, so po moji oceni rahlo dvomljive ali celo sporne.

Kako je pravzaprav s kakovostjo?

Za specializacijo, kakovost, za to, da in če hočemo slovenske viške mleka uveljaviti v svetu, moramo doseči višjo kakovostno raven, sicer pa proizvodnjo zmanjšati. To odkupljeno mleko pa s tistim v tujini nikakor ne moremo primerjati. Če bi upoštevali takšne zahteve, kakršne ima tujina, bi imeli mleka celo – premalo! Tudi tega bi se kmetje morali zavedati, ni vse v količini. Tako pa govorje o trdi roki predelave, o nagajanju. Iz tujine prinašamo k nam, ko primerjamo, zgolj

druga stran, natančneje, kmet Marjan Ribič, predsednik območne Slovenske kmečke zveze – ljudske stranke v Latkovi vasi? Za mneneje bi povprašali kar Vinka Drčo, ki pa je bil v tistih dneh v slovenskem parlamentu.

Ribič se je, kot mnogi kmetje v Savinjski dolini, pa tudi drugod, bal, da bi lastninjenje šlo po nepravni poti, saj je menda mnogokaj kazalo na to. Že pred časom se jim je zdelo čudno, ko so jim iz mlekarne poslali seznam vplačanih deležev, ki so jih prispevale posamezne zadruge za izgradnjo mlekarne. Takrat so bile to kar zajetne vsote, na poslanem papirju pa so kmetje začudeni zrl v nominalne vrednosti, brez obresti, brez revalorizacije... SDK jim je sporočila, da je ta denar mlekarne nakazala in tako bi bila stvar zanje, za mlekarjo, rešena. Mlekarne je znova odgovorila, da so ravnali po zakonu. Markovičev zakon je postal podlaga za še večje mahinacije in manipulacije, meni Ribič.

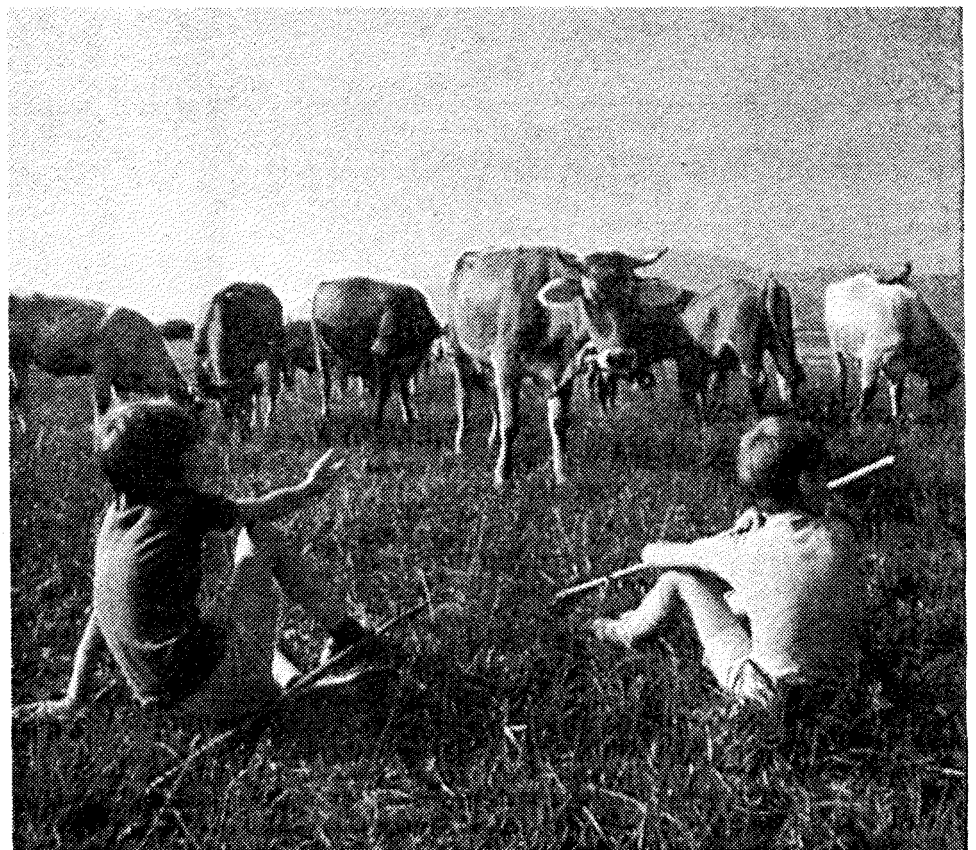
»Mi hočemo imeti le nadzor nad firmo,« pravi kmet iz Latkove vasi. »To in nič več. V Avstriji imajo več kot 90 odstoten delež proizvajalci. Da lahko nadzirajo predelavo. Konec lanskega leta so v mlekarji začeli ustanavljati hčerinske firme. Takrat smo ostro protestirali in dobili zagotovilo, da delajo v skladu z zakonom. Mi pa vemo, da s tem avtomatsko izgubiš nadzor nad poslovanjem in nekontrolirano se lahko obračunavajo marže, to pa pomeni večje cene.

Zavlačevanje sprejetja teh zakonov je za nas le poizkus, da si bo določen sloj ljudi prigrabil še večje premoženje.

Ribič in njegovi ne mislijo podtikati SDK nezaupnice, še manj nestrokovnosti, strinjajo se s tem, da je zakonsko vse čisto, bolj jih zanima, kako so ti računi bili sploh izstavljeni, zato pač zahtevajo neke vrste neodvisno komisijo.

Na trditve, da proizvodnja hira, da mleka ne plačujejo redno, Ribič odgovarja, da se na njihovem tržišču pojavljajo drugi izdelki in da bi mlekarja Arja vas, ki nima takšnih transportnih stroškov, kot drugi, lahko te izdelke ponudila ceneje. Ko so pred časom morali dati jamstvo za že omenjeni kredit, so bili postavljeni pred dejstvo, da če tega ne storijo, mleka ne bodo več odkupovali. Bojazen torej po njihovem mnenju ni na trhljih nogah. To se kajpak seveda še lahko zgodi. Zato so zahtevali aneks k pogodbi, ki naj bi jim jamčil odkup za naslednjih pet let, vendar te listine še do danes niso dobili. Kar se tiče razburjanja zaradi odstotkov, ki naj iz živilskopredelovalne industrije pridejo v zadružno last, jih, po mnenju Ribiča, mnogi napačno interpretirajo. Predvsem gre za kontrolo poslovanja, potem pa za nedeljivo lastnino, od katere ne bo nihče obogatel, saj se to premoženje ne more razdeliti med kmete. Ribič tudi trdi, da so obstoječe zmogljivosti preskromno izkoriščene.

Očitkov na obeh straneh, pa seveda prenapetosti in večnih podtikanj je več kot dovolj, žal velikokrat tudi neargumentiranih. Če bodo novi zakoni uspeli odpraviti večno nezaupanje med kmetstvom in živilskopredelovalno industrijo, bomo seveda lahko zadovoljni, v kar pa jih kar veliko dvomi; nekateri

svetlejši odtene, tisto, kar nam odgovarja. Tam so stroški nižji, marsikje ni carin na stroje, dajatve do družbe so neprimerljive itd. So pa v predelovalni industriji še velike rezerve. Problem naših mlekarj je v prevelikih zmogljivostih in v preskromni porabi, zato je treba velike količine mleka prodati na druga območja. Tega majhni proizvajalci ne bi izdržali.

* * *

Kaj o vsem skupaj meni

Jemanje poslovnih funkcij mlekarne, da ti na koncu ostane le proizvodnja, je vsekar siromašenje. Razprodali so strojni park, privatizirali transport, »izvil« se je uvoz in izvoz... Močno nas je tudi presenetil dopis gospoda direktorja, da se kar naenkrat prodaja lahko izvaja samo preko podjetja AC Marketing, ki bo tudi prevzel ime Zelena dolina. Ne vem, kako lahko nekdo sam sebi podpiše dokument? Si prisvoji ime zaščitne znamke?»

kar odkrito menijo, da se bo živilskopredelovalna industrija zaradi preklarij sesula kot trhel panj. Trmasta vztrajanja pri zagovarjanju lastnih stališč obeh strani, ne vselej tudi na trdnih nogah, zagotovo ne bodo prispevala k razvoju naše živilskopredelovalne industrije. V njej zagotovo ni vse zanič, kot hočejo nekateri – po v zadnjem času kar nekakšnem pravilu – prikazati v stilu »zadnjih petinštiridesetih let«.

Pogovor pripravil: Milenko Strašek

Slovenski tematski muzeji Muzej solinarstva

Muzej solinarstva v Sečoveljskih solinah je postavljen. Kljub številnim oviram, ki so ustavljale preteklo delo, nam je uspelo akcijo zaključiti. Otvoritev smo načrtovali za 3. julij 1991, tedaj pa je prišlo v Slovenijo do vsem znanih neljubih dogodkov. Zaprli smo muzejsko hišo, zapustili prostor solin in vso stvar prestavili na jesenske dni. Otvoritev smo pripravili 11. septembra.

Prvi snovalec Muzeja solinarstva na prostem je bil dr. Miroslav Pahor, ustanovitelj Pomorskega muzeja »Sergej Mašera« Piran, ki je zelo dobro poznal problematiko starega solinarstva. Konec petdestih in v začetku šestdesetih let tega stoletja je s sodelavko etnologinjo Tatjano Poberaj raziskoval življenje in delo solinarjev v tedaj še aktivnih solinah Fontanigge (južni del Sečoveljskih solin) in solinah Fazan v Luciji. V tem obdobju so na omenjenih območjih pridobivali sol še po starem postopku, v zaključenih proizvodnih enotah, t. i. »stabilih«. Tak način pridobivanja soli, ki je bil povezan tudi s poletno-sezonskim bivanjem v solinskih hišah, so opustili konec šestdesetih let, s tem pa se je začel tudi nagel propad starih solin. Dr. Pahor je spoznal, da bo z opustitvijo solin izginila enkratna kulturna dediščina omenjenega prostora, zato je kulturne delavce na obali na to dosledno opozarjal. Obenem pa se je začela porajati ideja o Muzeju solinarstva na prostem.

Zanj je opredelil dve lokaciji: soline v Strunjanu in soline Fazan v Luciji. Na obeh območjih bi bil muzej na voljo obiskovalcem ter lahko dostopen. Odločitev pa je imela tudi svojo slabo plat, kajti v Strunjanu ni bilo ohranjene avtentične solinske hiše in bi jo bilo treba rekonstruirati. Z obnovo solnega fonda pa bi posegli v miniaturne strunjske soline, ki so prvi val modernizacij doživele že v začetku tega stoletja in so kasneje prešle na moderen način pridobivanja soli (kot severni del Sečoveljskih solin, t. i. Lera). V lucijskih solinah je zrastle marina.

Medtem so opuščene soline Fontanigge samevale. Izginjali so ostanki stare tehnologije ter sledi starega načina dela in življenja solinarjev. Prišlo je do naglega propadanja celotnega solinskega prostora.

V letih 1984/85 sta Pomorski muzej Sergej Mašera v Piranu in Medobčinski zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran pregledala etnološko dediščino v solinah Fontanigge. Po pogovorih s solinarji in predstavniki Droge Portorož smo se odločili, da muzej postavimo na območju etnološkega rezervata v opuščenih solinah Fontanigge.

V muzejski stavbi je našla mesto zbirka, ki združuje pisni in slikovni pregled razvoja solinarstva na severnovzhodni obali Jadranskega morja (s poudarkom na Piranskih solinah, ki so v preteklosti odigrale zelo pomembno vlogo v razvoju obalnih mest in podeželja), rekonstrukcijo bivalnega in delovnega okolja ter razstaveni prostor z značilnimi solinskimi predmeti. Solni fond, »stabile«, med hišo in cesto ob Dragonji, obsega poleg izparilnih tudi 28 kristalizacijskih bazenov. K njemu spada tudi kanal Giassi, ki dovaja morsko vodo

omenjenemu fondu in odvaja odpadne vode ter deževnico nazaj v morje. Solinska hiša ima ob krajši stranici prizidano dodatno skladišče za sol, kar govori o tem, da je imela vsaka vrsta »stiera« kristalizacijskih bazenov svoje solno skladišče. Bivalni prostori, ki so samo v nadstropni stavbi (prvotno kuhinja in dve spalnici, sedaj kuhinja, spalnica in razstaveni prostor) govorijo

Muzej stoji na desnem bregu kanala Giassi in obsega: solinsko hišo (na sliki) muzejsko zbirko ter solni fond s kanalom Giassi za dotok morske vode. Obnovljena solinska hiša združuje niz treh stavb: enonadstropno hišo, ki je nekdanj služila za shranjevanje soli in za bivanje solinarjev družine v poletnih mesecih, dodatno pritlično skladišče za sol, ki je služilo izključno za shranjevanje soli ter krušno peč, posebnost Sečoveljskih solin.

o tem, da je solni fond obdelovala ena družina, torej v našem primeru – 14 kristalizacijskih bazenov mož in 14 žena, seveda tudi s pomočjo otrok.

Notranjščino smo obnovili glede na nekdanjo in današnjo vlogo stavbe. V stranskem skladišču smo položili kamnit tlak, (prvotno so bila v vseh skladiščih tla iz zbite zemlje), ker smo prostor namenili pisnemu in slikovnemu prikazu solinarstva. Solno skladišče v nadstropni hiši smo pustili v njegovi nekdanji vlogi, čeprav naj bi shranjevali sol tu zgolj simbolično. Odločili smo se za kompromisno rešitev ter poiskali najprimernejšo pot za sožitje muzejskega predmeta z nekdanjo namembnostjo muzejskega prostora. Kamnita pot, dodatno položena na zemeljska tla, služi zgolj ohranjanju čistote v muzejski stavbi.

Bivalni prostori v nadstropju prikazujejo kuhinjski in sobni inventar, ki ga je moč datirati v zadnji dve stoletji. Središče dogajanja v kuhinji je bil ognjiščni prostor. Ob tem ne moremo govoriti o enotni opremi v solinskih hišah, gre pa predvsem za uporabne in okrasne kose, ki so jih solinarji prinesli iz svojih mestnih ali podeželskih domov in so služili sezonskemu bivanju v solinah. Izjema so tisti kosi notranje opreme, ki so značilno solinski in zato smo jih predstavili v eni izmed nekdanjih sob. Njih uporaba je narekovala življenje v povsem specifičnih pogojih: oddaljenost od oskrbovalnih središč (npr. Pirana); težko oskrbovanje s pitno vodo (Fontanele) itd.

Muzej solinarstva pred-

stavlja zaključeno vsebinsko enoto, ki je nastala na podlagi večletnega strokovnega preučevanja delavcev v Pomorskem muzeju Sergej Mašera Piran, na Medobčinskem zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran in v DO Drogi Portorož ter na podlagi spoznanj in vedenja vseh tistih ljubiteljev solin, ki so nam nesebično priskočili na pomoč.

K Muzeju spada tudi katalog »Muzej solinarstva – Museo delle saline«, Piran–Pirano 1991, ki ga je vsebinsko sooblikovalo osem avtorjev.

Z Muzejem solinarstva se želimo vključiti v kakovostno vsestransko ponudbo, ki naj bi temeljila na spoznavnem, poučnem in sproščujočem doživljanju nečesa, kar je mnogim neznano in tuje, mnoge pa navdaja z nostalgijo in števil-

nimi spomini. V Krajinski park Sečoveljske soline, v sklopu katerega sta tudi etnološki rezervat in naš Muzej, naj bi v prihodnje posegali rahločutno in s premislekom. To nas navdaja z upanjem, da bo solinarstvo živelo dalje in z njim tudi krajina z vsemi kulturnimi in naravnimi danostmi, ki so se tod razvijale in ohranjale dolga stoletja. Le v sklopu celote bo Muzej tudi vnaprej ohranil svoje poslanstvo.

Muzej solinarstva si lahko ogledate vsak dan razen ponedeljka od 12. do 16. ure (v soboto in nedeljo od 12. do 17. ure). V poletnih mesecih, ko bomo na solnem fondu pridelali sol, pa boste slednjo lahko tudi kupili kot značilen solinski spominek.

Zora Žagar

Zdravnik svetuje

Krvni pritisk (2.)

Prejšnjič smo ob povišanem krvnem pritisku govorili predvsem o hipertonijah, ki nastanejo kot aktivna posledica prizadetosti (obolelosti) organov. Med njimi so najpogostejše ledvice. Arteriosklerotična zožitev žile ene ali obeh ledvic je tisto, kar delovanje tega pomembnega organa zavira. Pojavi se navadno po 50. letu in je v neposredni zvezi z napredovanjem splošne arterioskleroze, je pa velikokrat če že ne ozdravljiva, pa vsaj možna nadzorovanja.

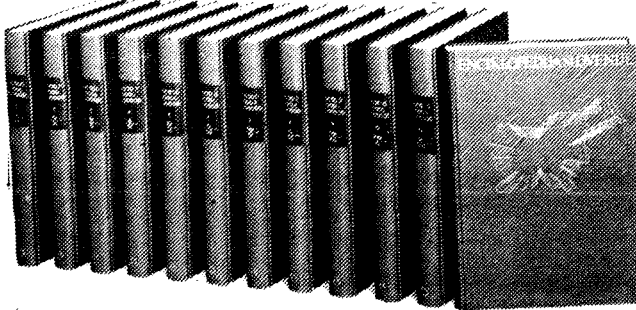
Sicer pa je splošno znano tudi obolenje ledvic, ki pa ima svoj izvor v okvarjenosti tkiva in ne žil: vnetje ledvic (lat. glomerulonephritis). Hormonalni tumorji ledvic kot povzročitelji povišanega pritiska v žili niso tako pogosti, pozorni pa moramo biti, na obliko, ki ji pravimo maligna (zločesta) hipertonijska. V notranjosti tudi manjših žil vrhnji sloji celic odmirajo, brazgotinjenje, ki ob tem nastaja, pa pripelje do delne ali popolne zapore žile. Sledi različno hitro odmiranje prizadetega dela telesa, ki se kaže kot npr. postopno slepenje, vodenica, možganska kap, srčni infarkt, ohromitve različnih obsežnosti, umske motnje in podobno. Smrtnost je pri teh obolenjih navadno visoka; kljub zdravljenju doseže tudi do 80 odstotkov v dveh letih.

Možganska kap – motnje oziroma bolezensko stanje, ki nastane po okvari manjšega ali večjega dela možganov v polovici primerov (obolenje je tako razširjeno, da predstavlja 20 do 30 odstotkov vseh vzrokov smrti) pogosto zamašitev možganske žile. O tej bolezni smo v TV-15 že pisali (letošnje junijske številke!), poudarimo le, da je spekter prizadetosti zaradi te bolezni precej širok. Takoimenovana obojestranska prizadetost prinaša pogosto težje okvare, ki se tudi bolj očitno izražajo: motnje v obnašanju, vedenju, pomnjenju, tudi popoln izpad določene funkcije. V lažjih oblikah pa se kažejo nesposobnost branja, delna slepota na enem očesu, neobčutljivost določenega dela roke ali celo okončine, ohromelost. Obsežna krvavitev v možganih oziroma zamašitev žile pa prizadene možgansko dno, kar pripelje do izgube zavesti in smrti.

Tudi o stanjih pred kapjo smo že pisali in rekli, da bolečina, ki se pojavi zjutraj v napr. zatilju in se čez dan stopnjuje, ni vselej zanesljiv znak, je pa upoštevanja vreden, še posebej, če se stanju pridružijo občutek težke glave, šumenje ali celo zvonjenje v ušesih. Vsekakor pa to pomeni alarm, da moramo za zdravje bolj skrbeti; v vsem moramo biti zmerni in se moramo prilagajati naravnim zakonom vsakdanjega življenja oziroma biološkemu ritmu. To pa lahko povežemo tudi z razmišljanji v prejšnji številki TV-15...

dr. Danijel Brezic

Biserčki iz Enciklopedije Slovenije

Idrija: nekdanje drugo največje mesto na Kranjskem

Geslo IDRIJA je izšlo v 4. zvezku ES kot nalašč leta 1990, to je v letu, ko je to mesto doseglo še enega svojih številnih »najev«: praznovalo je 500-letnico odkritja živega srebra in s tem tudi edinstvenega rudnika. Če upoštevamo, da je bil ob idrijskem v Evropi le še en tak rudnik, španski Almaden, si lahko mislimo, zakaj so Habsburžani že leta 1580 rudnik podržavili, zakaj so mestu v naslednjih stoletjih podelili vrsto privilegijev in zakaj so vanj toliko vlagali. V Idrijo so se skozi stoletja sicer naseljevali mnogi tuji, zlasti nemški rudarji, in tudi vodilni kader je bil zvečine tujega rodu. Toda nekdanj »Nemška Idrija« je že v 19. stoletju postala steber slovenstva in na prelomu našega stoletja, ko je bila Idrija s 5000 prebivalci drugo največje mesto na Kranjskem, je bilo strankarsko življenje tako razgibano, da je delovalo kar 27 organizacij in društev. Tedaj so zgradili tudi prvo slovensko realko (1903).

Prvi višek je Idrija sicer doživela v drugi polovici 18. stoletja. V teh desetletjih je tam delovala vrsta znamenitih mož, ki jih imamo kljub tujemu poreklu za slovenske znanstvenike evropskega ugleda in pomena. Med njima sta gotovo »naj« J. A. Scopoli in Baltazar Hacquet, rudniška zdravnik kirurga s širokim delovanjem na naravoslovnem področju. Domače gore list pa je bil v tistem času Jožef Mrak, znameniti graditelj »slovenskih piramid«, kamnitih vodnih pregrad, imenovanih klavže, ki stoje še danes. Iz tistega časa je še eno tehniško čudo

Evrope: znamenita »kamšt«, vodna črpalka, ki je 160 let neprekinjeno (do leta 1948) s 13 in pol metrskim vodnim kolesom prek sistema drogova iz globine 283 m črpala po 2 kubika vode na minuto.

Če ob tej »vodni umetnji« (»wasser kunst«) iz 1790 omenimo še najstarejše gledališče na Slovenskem (zgrajeno 1769), ki stoji še zdaj in je v njem filmska dvorana, še nikakor nismo izčrpali vseh znamenitosti tega edinstvenega mesta, ki je bilo prav do 1. svetovne vojne eno najpomembnejših slovenskih kulturnih središč. Iz njegove bogate zgodovine je mnogo ohranjenega, saj je v cesarskih arhivih na Dunaju skrbno dokumentiranih 500 let razvoja rudnika.

Za bežen prikaz objavljamo podobo Idrije iz časa njene prvega viška. Okoli leta 1750 jo je narisal zemljemerec Anton Mrak, v baker urezal Jakob Adam, objavil pa B. Hacquet v II. zvezku svoje znamenite Oryctographie Carniolice (Leipzig 1781). Nad mestom dominira mogočen grad, v katerem je še do leta 1940 delovala rudniška uprava (danes muzej), sredi naselja stoji velika žitnica, spodaj vodne »grablje« na Idrijci s prestreznimi hlodi za jamski les, spredaj pa obvezna alegorija z bogom Merkurjem, po katerem so latinsko poimenovali živo srebro (mercurium).

I. L.

Osvetlitev preteklosti:

Skriti zakladi Lubjanke

Vitalij Šentalinski je predsednik komisije za izginule pisatelje v Sovjetski zvezi, ki je bila ustanovljena v Moskvi sredi osemdesetih let. Ta komisija zbira gradivo in pripravlja publikacijo z besedili pisateljev, ki so jih usmrtili in imele pozaprte sovjetske oblasti v času pred perestrojko. Glavni objavljavec teh gradiv je razširjena sovjetska revija Ogenjok (Ogenček); v njej Šentalinski redno objavlja svoja bolj spektakularna odkritja. Novembra lani so ga povabili, da bi na seminarju univerze St. Anthony v Oxfordu predaval, avtorica tega intervjuja pa se je tudi pogovarjala z njim.

I. M.: Kako je bila ustanovljena vaša komisija in kdo je dal zanj pobudo?

V. Š.: Začelo se je kot pritisk določene pisateljske skupine. Vedeli smo, da ležijo velike količine literature zaklenjene v skrivnih državnih arhivih. Med hišnimi preiskavami, aretacijami in brskanji po uredniških pisarnah je bilo vse, kar se je zdelo sumljivo, zaseženo. Kadar so aretirali avtorja, je z njim ponavadi izginil tudi njegov osebni arhiv. Zaprtih in interniranih je bilo okrog dva tisoč pisateljev; to je star podatek. Okrog tisoč petsto jih je umrlo ali bilo usmrčenih in več sto jih je za vedno izginilo. Nihče ne ve, kakšna je bila njihova usoda ali kje so pokopani. Vsa dokumentacija o izginulih je bila ponarejena. Njihovo pisanje pa je najpomembnejše, kar so nam zapustili.

Bili smo v dvomih in se nisimo vsi strinjali o tem, kaj nam je storiti. Nekateri ljudje so ugibali, če ni bilo morda vse že požgano in so nas svarili, da nam ne bo nikoli dovoljeno priti v Lubjanko.

I. M.: Ali ste imeli pri tem kaj podpore v pisateljskem združenju?

V. Š.: Ne. Začeli smo neodvisno, kot skupina pisateljev, ki je imela o tem problemu podobne poglede. Naši bolj slavni

člani so: Bulat Okudžava, Jurij Karijakin, Viktor Astafev, Vladimir Makanin in drugi. Trajalo je približno dve leti, preden smo zares dobili pristop do arhivov Lubjanke. Seveda smo se soočili z odpori: z nekakšno gumijasto steno, ki se je sprva že malce upognila, nato pa nas spet vračala naravnost tja, kjer smo začeli. So uradniki, ki ne želijo videti tega gradiva v javnosti. Mnogi so bili udeleženi v procesih, ki jih sam pregledujem; pisatelji so celo sami pogosto obveščali o svojih kolegih. Nekateri slednjih še živijo – in to zelo udobno. Seveda so takšni komajda lahko navdušeni nad našim delom. To ni le akademski projekt, to je eksplozivno gradivo! Arhivi KGB hranijo dosjeje o vseh in o vsakomer. Kdorkoli med nami utegne biti izpostavljen. In bili so mnogi, bilo je več tisoč informatorjev. Žrtve – so umrle. Tisti, ki so jih denuncirali, pa so še vedno med nami.

Sredi leta 1989 nas je razvnel pri delu prvi sveženj takšnih aktov. Šlo je za Izaka Babla. Ko smo zbrali spomine, me je Vitalij Korotič, urednik Ogonjoka, povabil, naj začnem redno sodelovati v reviji. Prav tako smo začeli redno objavljati v reviji Voprosi literaturi (literarna vprašanja), pripravljamo pa tudi zbirko gradiv iz taborišč v treh delih – pod naslovom Otok v arhipelagu. Tu bodo zajeti Solovski, Kolima in Vorkuta. Dežela je bila dobesedno posejana s temi »conami« in na voljo imamo doslej komaj kakšna spoznanja, kaj vse se je tam dogajalo.

Naši primarni viri so v tajnih državnih arhivih, arhivih Lubjanke in prokuratorskih pisarnah. Tam so seveda še osebni dokumenti in spomini, ki so jih ljudje hranili po domovih. Dobesedno zasipali so nas s pismi, spomini, dnevniki, prozo in poezijo, ki so jih posamezniki skrivaj hranili vse do današnjih dni.

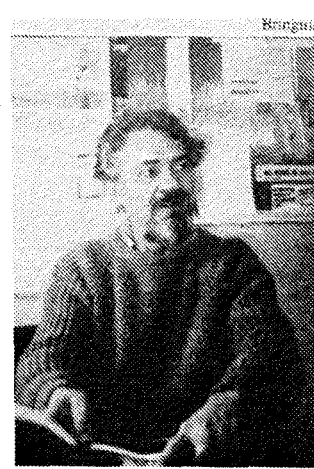
I. M.: Zakaj je vse to potrebno? Ali nismo prebrali že dovolj tega gradiva o taboriščih? Solženicin, Šalamov, Ginzburg... Prizorišča so nam znana. Kaj ni že prišel čas, ko bi bilo treba pogledati v drugo smer?

V. Š.: Ni dvoma, da je za zahodnega opazovalca morda vse to že teater absurda. Toda stvari so, gledane od znotraj, dosti manj jasne. V Sovjetski zvezi je še vedno veliko stalinstov. Težko je spremeniti svoja stališča, če imaš v posesti skladišče medalj in morda tudi fotografijo, ki te spominja na dni, ko si delal celo s samim »velikim možem«. In če ti nenadoma povedo, da je bila vse skupaj strašanska zmota. Stalinisti... leninisti... na milijone jih je še vedno. In ljudje so nasploh še vedno zelo brezbržni. Sovjetsko obdobje je bilo globoko travmatično. Bili smo pahneni v barbarstvo in ko smo končno utekli, smo spoznali, kdo si in da imaš svojo zgodovino. Ah, seveda, nekoč smo imeli tudi carja... In morda le ni bilo vse, kar je počel, čisto narobe...

Primeri, ki sem jih preučeval, so zelo tesno vtkani v naša lastna življenja. Mnogi izmed teh pisateljev delujejo danes s svojo pisano besedo veliko močnejše kot sodobniki. Imajo globlji učinek na zavest bralstva. V Lubjanki smo našli odlomke romana Platonova. Nihče ni vedel, da se nahajajo tam, celo njegova hči ni tega vedela. In to je za današnji čas izjemno pomembno delo. Celotno razlago besede perestrojka...

Zdaj imamo žgoče razprave o prihodnosti pisateljskega združenja. Dokumenti dokazujejo, da je to združenje ustanovil Stalin in da je kot takšno redno poročalo o svojih lastnih članih.

Obstaja pismo generalnega sekretarja združenja Vladimirja Stavskega, pisano leta 1938 vodji OGPU Ježovu, v katerem terja Mandelštamovo aretacijo. Priložena je bila (kot dokazno gradivo) revija z obto-

žujočo kritiko Mandelštamovih verzov izpod peresa manj znane pisateljice Pjotra Pavlenka. Ta je bil skriti opazovalec pri mandelštamovi preiskavi in je kasneje tudi poročal o njegovi »bedni predstavi«. Tako je bilo torej s pisateljskim združenjem – v vašo vednost. To je bil organ represije. Zastarel je in bi ga bilo treba razpustiti. Ustanoviti moramo povsem novo pisateljsko združenje.

I. M.: In kako sedanje združenje gleda na vaše početje?

V. Š.: So ljudje, ki ga odobravajo. Drugi izražajo podporo, pa sami ne storijo nič, da bi nam stvari olajšali. Tretji spet menijo, da nimamo pravice godljati po stvarih, ki bi morale biti le domena sorodnikov in družin umrlih pisateljev. Neka ženska je prinesla rokopis svojega očeta na pisateljsko združenje iz daljnega Harkova v Ukrajini in rečeno ji je bilo, da je naša komisija zabasna z gradivom in še, da je že skrajni čas, da se ta »organ« prevetri... Toda ženska k sreči ni šla naravnost nazaj na postajo, ampak me je našla prek Ogonjoka. Njen oče je bil pisatelj in prijatelj Šalamova, po imenu Georgij Dimidov. Bil je izredno zanimiv pisatelj novel, ki še nikoli niso bile objavljene. Torej vidite, s kakšnimi ovirami se še vedno soočamo.

I. M.: Ste poleg tega doživeli še kakšne druge težave?

V. Š.: Številni dokumenti so bili, kot sem že rekel, uničeni in so poti za raziskovanje zabrisane. Če pa bi objavljali kar vse po vrsti, ne da bi prej gradivo analizirali, bi postalo ponarjanje, (s katerim se še srečujemo), redno. Moramo si prizadevati izluščiti resnico in zato pač moramo kontaktirati z neko ustanovo...

I. M.: Imate v mislih KGB?

V. Š.: Pristop k Lubjanki je strogo nadzorovan. Prvi primer, ki sem ga pregledoval – Babel – mi je posredoval sam uradnik KGB, ki pa je sam zbiral dokumente in mi ni dovolil pregledovati celotnega dosjeja. Začetek je bil napet. Natančno so me opazovali. Zdaj, leto kasneje, lahko preprosto telefoniram in rečem, da bi pregledal ta in ta dosje. Lahko sedim in berem v sobi, v kateri so morda zasliševali prav tistega pisatelja, katerega dokumentacijo pregledujem...

Ne kažemo jim ničesar, kar imamo namen objaviti. To je naša stvar. V začetku seveda niso hoteli, da bi mi objavljali celo vrsto primerov, skupaj z imeni zasliševalcev. Določen čas so nam dajali vedeti, da je objavljane tega nezaželeno. Toda mi smo šli naprej in kaže, da so to nekako pogoltnili. Ne nasprotujejo temu, da bi še kdo drug nosil del odgovornosti. KGB namreč ne predstavlja kakšne voščene figure. Tam delajo živi ljudje. Obstajajo tudi nestrpnost med staro gardo in mlado generacijo v njihovih vrstah. Pred dobrim letom je mladi uslužbenec v prokuratorjevi pisarni pripravil dokument o rehabilitaciji pesnika Nikolaja Gumiljova (ustreljenega leta 1921). Pa ta dokument še vedno ni bil ratificiran! Položaj še fa oddelka prokuratorjev namreč zaseda trdolinijski človek, ki je bil vpleten v primerih akademika Saharova in Solženicina. In ta noče podpisati...

Mi smo objavili primer Gumiljova v Ogonjoku, kljub temu pa slednji še vedno ni bil rehabilitiran.

V Lubjanki razmišljajo čisto po vojaško. Primeri so označeni s »strogo zaupno« in zato ti včasih pravijo: »Saj tam ni ničesar tajnega, toda po zakonu

vam tega ne smemo pokazati«. Ko dobiš potem »žegen« z najvišjih inštant, si dobrodošel in lahko gledaš... Glavni pa navadno zavlačuje... Zakaj? Zaradi pritiska partije. KGB še vedno bolj upošteva stališča partije kot na primer glas kongresa ljudskih deputatov. Stari zakoni nas hromijo. Takisto se godi z ekonomijo, ideologijo, kulturo

I. M.: Stara nagnjenja imajo tudi najbrž kaj pri tem...

V. Š.: Mnogi ljudje še vedno ne verjamejo, da smo prešli točko, s katere ni več vrnitve. Bojijo se. Kot družba smo še vedno v šoku strahu pred Ljubjanskim terorjem. Zdaj nas vabijo, naj vstanemo in plešemo – ljudje pa nočejo. To bosta zgladila morala dva prihodnja rodova... Če daš sužnju svobodo, bo to razumel kot samo še eno dejanje oblastniške samovolje. Potem bo vse to, kar so počeli z njim, počel še sam in imel druge okrog sebe za sužnje. Naši lastni levi radikali zdaj uporabljajo metode, vredne kakšnih pravih boljševikov: pritiske, prevare... To je obnašanje po starih navadah... Ljudje pa so utrujeni. Želijo preživeti svoja življenja v miru. Dovolj hrane in imetje sta zanje najpomembnejša. Opraviti imamo namreč z lačnim ljutstvom; kulturne in duhovne vrednote so šele drugotnega pomena.

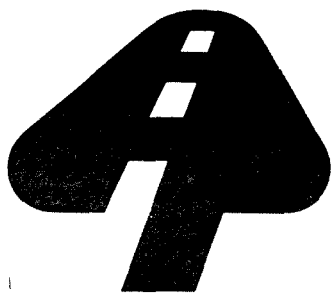
I. M.: Ali ste pri vašem delu odkrili kaj za kulturo zares velikega, ko ste delali v Lubjanki? Bi se dalo reči, da ste našli na velika literarna dela, ki so se izmuznili mreži samizdata?

V. Š.: »Veliki« avtorji so navsezadnje le redki. Toda dokopal sem se do nekaterih pomembnih. Cela vrsta je rokopisov na ravni Potovanja v vihar Evgenije Ginzburg. Toda s tem smo komaj začeli. Poleg tega teh stvari ni mogoče ocenjevati količinsko. Lahko se pokaže še marsikaj. Našli smo omenjeni neznan roman Platonova in odkrili najboljšo poezijo Klujeva, če omenim zaenkrat ti dve imeni, ki pa že opravičujeta vsa naša prizadevanja in ves trud.

Irena Maryniak

(prevod iz avgustovsko-septembrske številke revije Index on Censorship 91)

(B. Ž. J.)

**zcp cestno podjetje
koper p.o.**

66001 koper, ulica 15. maja št. 14

poštni predal: 18

telefon n. c.: (066) 32-351

direktor: (066) 32-802

telex: (066) 32-718

žiro račun: 51400-601-14770

Slavko Valenčič

Avgusta smo se na lendavskem pokopališču poslovili od Slavka Valenčiča iz Lendave, nekdanjega predsednika Okrajnega odbora OF Lendava, direktorja več delovnih organizacij in družbenopolitičnega delavca.

Rojen je bil leta 1921 v Podsabotinu pri Gorici. Tako kot mnogi primorski Slovenci je skupaj s starši in bratom prbežal v Jugoslavijo in se naselil v Dolgi vasi pri Lendavi. Madžarski okupatorji so jim leta 1941 odvzeli zemljo in so tako izgubili vir preživljanja. Slavko je moral skupaj z očetom in bratom služiti kruh pri sosednjih kmetih vse do junija 1942, ko je okupatorski režim interniral v taborišče Šárvar na Madžarskem vse primorske Slovence. Ker je bil več madžarskega jezika, je bil v taborišču prevajalec in je pomagal svojim sovrtnikom. Že konec leta 1942 je bil soorganizator NOG v taborišču in pošiljanju taboriščnikov v partizane. Po vrnitvi iz taborišča se je takoj aktivno vključil v delo OF, organiziral delovne brigade za sečnjo lesa na Pohorju, pri organiziranju zadrugištv, pri gradnji zadrugišnih domov in tako prispeval k razvoju kmetijstva in zadrugišnih trgovin.

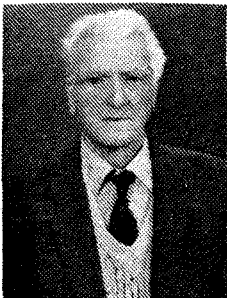
Vse njegovo življenje je bilo en sam delovni dan, aktiven je bil tudi pri združenju borcev, saj je bil predsednik občinskega odbora ZZB Lendava ter član RO ZZB Slovenije. Zadnje mesece je dokončal pisanje pričevanja o taborišču Šárvar v letih okupacije. Vzdrževal je zveze z oblastmi v županiji Šárvar na Madžarskem in skrbel za vzdrževanje grobov sorodnikov in drugih Jugoslovancev, ki so umrli v taborišču.

Franc Sedmak

Julija je umrl aktivist, borec in invalid Franc Sedmak, rojen leta 1928 na Planini pri Ajdovščini. Kot član partizanske družine je začel aktivno sodelovati z NOG že leta 1942 kot kurir. Od jeseni 1944. je bil borec v enotah 30. divizije, januarja 1945 je bil ranjen pri Senožečah. Vsa povojna leta je ostal zvest borcevski organizaciji.

Marija Razgoršek

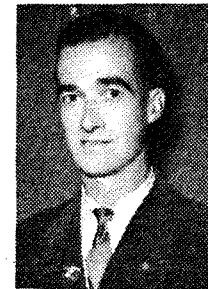
V Starem trgu pri Slovenj Gradcu smo se poslovili od Marije Razgoršek, po domače Vahterjeve mame. Rojena je bila leta 1903 v Podgori pri Kotljah. Rodila je dva najst otroke. Ob njeni smrti pa je poleg njenih otrok žalovalo tudi 31 vnukov in 31 pravnukov. Takšnih dobrih slovenskih mater in babic ter prababic, kot je bila Vahterjeva mama, je malo.

Jože Može

Od Jožeta Možeta smo se poslovili v Postojni. Njegova življenjska pot se je začela pred petinsedemdesetimi leti v Dolenji vasi pri Senožečah, kjer je preživel najlepša leta. Pozneje je deloval v Argentini, kjer se je zaposlil kot gradbeni delavec. Aktivno je sodeloval v jugoslovanski sekciji komunistične mladine Argentine. Zaradi tega je bil nekaj časa zaprt. Po vrnitvi iz Argentine je delal na kmetiji in kmalu navezal stike z organizacijo TIGR. Leta 1941 se je organizirano povezal z OF in partizansko vojsko. Leta 1942 so ga Italijani zaprli z drugimi domačini in poslali v izgnanstvo v južno Italijo. Ob kapitulaciji Italije se je vrnil in se takoj vključil v partizane na Primorskem. Kmalu je postal član OK KP za Kras, januarja 1944 pa član OK KP za Pivko. Bil je zajet in zaprt v Trstu in leta 1944 je bil odpeljan v Dachau. Ob razpadu Nemčije je peš prišel domov. Opravljal je odgovorne naloge in bil aktiven družbenopolitični delavec.

Ana Marolt

Julija je umrla Ana Marolt, Jožmanova mama iz Velike Štange. Mnogi partizani so jo poznali kot dobro in skrbno partizansko mamo. Bila je preganjana in se je morala z vso družino zateči na takratno osvobodeno ozemlje v Dolenjsko. Kljub težkemu življenju je dočkala visoko starost 92 let.

Alojz Gregorič

Avgusta smo se v Prvačini poslovili od soproga in krajanja Alojza Gregoriča-Darka, rojenega leta 1922. Pred vojno in do vpoklica v italijansko vojsko je delal v opekarni v Renčah. V letih 1942-43 je moral kot italijanski vojak na rusko bojišče. Ob kapitulaciji Italije se je vrnil domov in se takoj vključil v NOV in se udeležil bojev na Goriški fronti. Po ofenzivi je postal borec VOS in konec vojne je dočkal kot pripadnik 4. bataljona 2. brigade VDV. Za vojne zasluge je prejel več odlikovanj in imel čin poročnika.

Alojz Strle

Borci in prijatelji smo se junija na pokopališču v Polju pri Ljubljani poslovili od Alojza Strleta, rojenega leta 1920 v vasi Purkače pri Velikih Laščah. Jeseni leta 1941 je postal aktivni član OF, zbiral je hrano in orožje za partizane ter bil član Narodne zaščite. Maja 1942 je vstopil v sestavo 2. bataljona Krimskega odreda. Jeseni istega leta je bil zajet in zaprt vse do kapitulacije Italije. Nato se je ponovno priključil borcev NOV 10. Ljubljanski brigadi. Kot kurir je bil dodeljen v štab 18. divizije, od leta 1944 dalje pa je opravljal razne dolžnosti v zaščitni četi glavnega štaba NOV Slovenije. Maja 1945 je bil intendant komande mesta Trst in še istega leta je bil premeščen v intendantno službo v enoto KNOJ v Ljubljano. Decembra 1946 je bil demobiliziran iz JLA s činom starejšega vodnika in se zaposlil na Univerzitetni psihiatrični kliniki v Ljubljani. Za delo v NOB in po njej je prejel več odlikovanj in priznanj.

Franc Šober

Konec julija smo se na mariborskem pokopališču poslovili od Franca Šobera, rojenega leta 1930 v kraju Gradac v Beli krajini. Kljub mladosti je aktivno sodeloval v NOB kot terenski aktivist in kurir. Po osvoboditvi, ko je prišel iz zapora, se je vključil v obnovno domovino. Uspešno je zaključil šolo za rezervne oficirje. Imel je čin rezervnega kapetana 1. razreda.

Jakob Ravšelj

Avgusta je umrl Jakob Ravšelj, star 76 let iz Loža pri Rakeku. Pokopali smo ga na pokopališču na Kokrici pri Kranju, kjer je prebival. Takoj po okupaciji domovine se je kot vojak bivše jugoslovanske vojske odločil za boj proti okupatorju. Že leta 1942 je vstopil v vrste borcev NOV v Zidanškovo bataljon. Bil je kurir vse od vstopa v NOV do konca vojne. Udeležil se je 1. zasedanja AVNOJ-a v Bihacu. Imel je čin kapetana in bil večkrat odlikovan.

Anton Mali

Rojen je bil v vasi Gozd leta 1927, kjer je tudi živel. Vas je bila do požiga oktobra 1944 zatočišče partizanov. Tako je tudi sam pomagal in delal za NOB. Nekaj časa je bil tudi borec Kokrškega odreda. Od njega smo se poslovili junija v Križah.

Antonija Peroša

Rojena je bila leta 1904 v Pomjanu pri Koprju. Pred upokojitvijo je bila več let učiteljica v Piranu, kjer je tudi pokopana. Med vojno je bila aktivistka na obalnem območju, medtem ko je bil mož borec NOV.

Frančiška Grošelj

V sedeminsedemdesetem letu je umrla Frančiška Grošelj. Od nje smo se poslovili junija na pokopališču v Železnikih. Med vojno je bila organizatorka AFŽ v Železnikih, po vojni pa je bila aktivna v raznih organizacijah, za kar je bila tudi odlikovana.

Francka Kunc

Umrla je članica ZB NOV Tabor Francka Kunc. Rodila se je leta 1913 v Gorenjem Logatu. Bila je napredna Slovenka in dobra mati. Takoj na začetku okupacije je začela aktivno sodelovati z OF.

Anton Ferlan

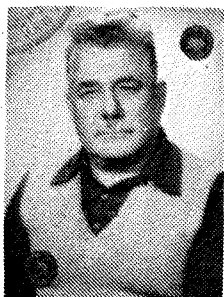
Na pokopališču v Selcih nad Škofjo Loko smo se poslovili od člana ZB Češnjica Antona Ferlana, rojenega leta 1913 na Češnjici. Zaradi invalidnosti ni bil v enotah NOV, kot poklicni krojač pa je s svojim delom prispeval svoj delež za NOB.

Franc Kodra

Maja smo se na pokopališču v Zgornjem Tuhinju poslovili od Franca Kodre, rojenega leta 1904 v Črnem vrhu. Bil je aktivist od leta 1942, leta 1944 je vstopil v Šlandrovo brigado, kasneje je bil dodeljen za ekonomista partizanskih bolnišnic Podvolovjek in Tuhinj. Prejel je več odlikovanj in priznanj.

Jernej Kadunc

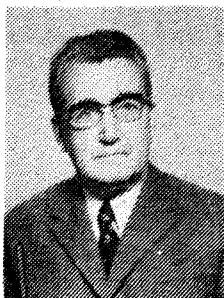
V Zgornjem Tuhinju smo se maja poslovili od Jerneja Kadunca, rojenega leta 1917. Bil je aktivist in avgusta 1943. leta vstopil v Kamniški bataljon, kasneje pa je delal kot terenski delavec NOB. Po vojni je bil aktiven, saj je še zadnja leta opravljal delo tajnika naše organizacije. Prejel je več odlikovanj in priznanj.

Peter Šmid

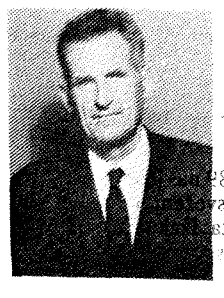
Marca smo se v Selcih poslovili od Petra Šmida, rojenega leta 1915 v Podlonku. Kot gozdni delavec je že zgodaj prišel v stik s partizani in se v drugi polovici leta 1942 pridružil 2. grupi odreda. Kasneje je bil v enotah VOS-a. Prejel je več odlikovanj in povojnih priznanj.

Jože Dermič

V Medvodah smo se julija poslovili od Jožeta Dermiča, rojenega pred dvaindesetimi leti v Radovljici. Med okupacijo je bil simpatizer NOG, novembra 1944 pa se je aktivno vključil v Gradnikovo brigado in bil pomočnik mitraljezca. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod.

Mihael Saksida

Rojen je bil leta 1902 v Mirnu pri Gorici. Julija 1941 je bil izseljen v Srbijo in decembra 1944 je vstopil v NOV v 423. zrakoplovni polk. Demobiliziran je bil aprila 1946 s činom podporočnika – tehnik eskadrilje. Odlikovanje bil z redom zaslug za narod III. stopnje. Od njega smo se poslovili julija v Trziču.

Anton Babnik

Rojen je bil leta 1912 na Polici pri Grosupljem. Z OF je aktivno sodeloval od začetka upora. Bil je aretiran in poslan v taborišče na Rab. Po razpadu Italije je bil na poti domov zajet in poslan v kazensko taborišče Mauthausen, kjer je bil do konca vojne.

Apolonija Štrikar

Na Strojni na Koroskem se je rodila leta 1912. Vojna jo je zatekla pri Čevniku na Zelenbregu, kamor so začeli prihajati partizani. Njena hiša je imela partizansko ime »Pri preši«. Ko je mož odšel v partizane, je ostala sama s petimi otroki in partizani so bili vedno dobrodošli. Večkrat je tudi sama odšla po kurirskih in obveščevalnih poteh. Od nje smo se poslovili avgusta.

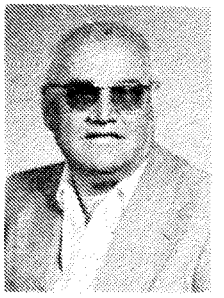

Anton Zajc

Na pokopališču v Špičaliču smo se aprila poslovili od Antona Zajca, rojenega leta 1914 v Okrogu. V Kamniški bataljon je vstopil 2. avgusta 1943, kasneje se je bojeval v Šlandrovi brigadi in VDV, kjer je bil kot politdelegat. Bil je zavzet in aktiven borec, za kar je prejel več odlikovanj in priznanj.

Milan Žakelj

V 70. letu starosti je v Škofji Loki umrl nosilec Partizanske spomenice 1941 Milan Žakelj. Za OF je začel delovati kmalu po okupaciji. Decembra 1941 je vstopil v Cankarjev bataljon, kasneje pa je bil poslan na politično delo na teren.

Po osvoboditvi je bil med drugim podpredsednik Okrajnega odbora ZZB NOV Kranj, podpredsednik Občinske skupščine Škofja Loka ter direktor Komunalnega zavoda za socialno zavarovanje Kranj.

Ivan Matoh

V 80. letu starosti je v Ljubljani umrl nosilec Partizanske spomenice 1941 Ivan Matoh.

Po začetku II. svetovne vojne je aktivno delal na terenu, maja 1942 pa so ga Italijani internirali v Gonars.

Po kapitulaciji Italije je vstopil v NOB. Bil je komisar bataljona, predsednik brigadnega sodišča ter komandant bataljona Triglavске divizije.

Po osvoboditvi je bil med drugim odbornik Mestnega ljudskega odbora Ljubljana in upravnik Mizarškega podjetja Vižmarje.

Krajevna organizacija ZB NOV Šmartno v Rožni dolini sporoča, da so lani in letos umrli njeni člani:

Jožef Žužek, rojen leta 1915 iz Šmartna v Rožni dolini, borec 5. prekomorske brigade in odlikovan za hrabrost.

Frančiška Breznik, rojena leta 1914 iz Rožnega vrha, aktivna sodelavka OF, zvesta zaščitnica kurirjev in terenskih aktivistov.

Janko Pečolar, rojen leta 1909 iz Gorice. Od leta 1944 je bil aktivni udeleženec NOV.

Franc Krizan, rojen leta 1913 iz Šmartna v Rožni dolini, aktivni udeleženec NOV od leta 1944, borec zaščitne enote štaba 14. brigade in odlikovan za hrabrost.

Jožefina Breznik, rojena leta 1925 iz Gorice. Leta 1943 se je aktivno vključila kot kurirka in obveščevalka v NOG na celjsko-savinjskem območju. Bila je izdana, zaprta in poslana v Ravensbrück. Na njej so delali medicinske poskuse.

Matevž Zalokar, rojen leta 1914 iz Slatine. Bil je udeleženec NOV in borec Kozjanskega odreda ter odlikovan za hrabrost.

Danilo Stojkovič

Prve dni junija smo se na ljubljanskih Zalahah poslovili od Danila Stojkoviča, rojenega leta 1918 v Ljubljani. Odraščal je v učiteljski družini. Pred vojno je uspešno opravil dvoletno vojaško sanitarno šolo v Nišu. V NOB se je aktivno vključil leta 1941, septembra 1943 je vstopil v udarno brigado Ivana Cankarja. Bil je dvakrat ranjen in ostal invalid. Ob demobilizaciji leta 1945 je imel čin podporočnika in bil odlikovan.

Katarina Uzar

Katarina je bila rojena leta 1900 v Jagodni, v SSSR. Tam je med 1. svetovno vojno spoznala moža Petra in se z njim vrnila na Gorenjsko. Ker je bil mož revolucionar in od leta 1941 delal za NOB, je morala zapustiti Gorenjsko in se je z družino naselila na Dolenjsko. Po vojni se je vrnila na Pristavo. Zadnja leta je preživela v domu upokojencev v Trziču, ki nosi ime po njenem možu Petru Uzaru. Pokopana je v Križah.

Okrogla miza ob 50-letnici prvih transportov v koncentracijska taborišča

Med drugim tudi protest

Ob 50-letnici prvih transportov Slovencev v nemška koncentracijska taborišča je SDP Maribor pripravila v Mariboru slovensko srečanje internirancev. Pred srečanjem je predsednik pripravljalnega odbora Franci Pivec na tiskovni konferenci poudaril, da so na srečanje in na okroglo mizo z naslovom Naš boj v taboriščih povabili priznane zgodovinarje, ki preučujejo to problematiko iz novejših zgodovine slovenskega naroda.

Na okrogli mizi je udeležene pozdravil predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Ivan Dolničar

in visoko ocenil vlogo in boj slovenskih internirancev, ki so bili izpostavljeni velikemu trpljenju in fizičnemu uničevanju v nemških in italijanskih taboriščih. Dr. Tone Ferenc je govoril o položaju slovenskega naroda ob fašistični okupaciji leta 1941 in med drugim poudaril, da so Nemci nameravali od maja do oktobra 1941 izseliti iz Slovenije od 220.000 do 260.000 Slovencev. Svoje napovedi niso v celoti uresnili in so izselili okoli 80.000 ljudi. Dr. Milan Ževart je udeležence okrogle mize seznanil z razvojem narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji in podrobno spre-

govoril o uporu ljudi proti nacističnemu okupatorju. Dr. Dušan Nečak je govoril predvsem o odnosu povojne oblasti do internirancev, ki so se vrnili iz koncentracijskih taborišč in o velikem nezaupanju do njih. Pri tem je posebej omenil dachauske procese in vse, kar se je dogajalo okoli njih.

Na okrogli mizi je France Filipič podrobno naštel vsa publicistična dela, razne zbornike, knjige, spise in druge publikacije, ki so v povojnem času izšle o Slovincih, ki so bili v koncentracijskih taboriščih tretjega rajha. Svoje trpljenje v nemških taboriščih

so opisali tudi Mato Utovič in drugi interniranci.

V Mariboru zbrani slovenski interniranci pa so sprejeli tudi poziv, v katerem so najbolj glasno, kolikor je mogoče, protestirali zoper vojno na Hrvaškem. »Kar nas je preživelih«, so napisali, »smo dolžni z vsem svojim bistvom pričati proti vojaški moči, proti osvajalski zaslepljenosti, proti noriji oboroženega obračunavanja. Kruta resnica vojne so tisoči mrtvih, deset-tisoči ranjenih in stotisoči pregnanih s svojih domov. Vse velike besede, programi in načrti ob tem zbledijo in ne morejo odtehtati neizmerne- ga človeškega trpljenja. Mi to vemo zelo dobro, zato pozivamo vse, ki to lahko storite: takoj ustavite vojno.«

M. Kos

Osmi pohod Po poti prenosa ranjencev

Ob lepem vremenu in vzdušju je potekal osmi spominski pohod Po poti prenosa ranjencev s Primorske in Gorenjske na Notranjsko, priredili pa so tudi tovariško srečanje.

Ker je bil pohod enodnevni, so pohodniki v soboto, 7. septembra v dvanajsturni hoji prehodili del trase. Zbrali so se ob 7.00 uri na Želinu in se strmo v breg povzpeli do Jagršč, do spominskega obeležja – okrevališča SVPB Pavla. Pri spomeniku v Rajdi pri Idrijskih Krnicah je v imenu odbora Skupnosti borcev 31.

divizije pozdravil predsednik Davorin Ferligoj, pohodnike je pozdravil tudi predstavnik Krajevne organizacije ZB NOV in krajanov KS Idrijske Krnice.

Pohodniki so se ustavili pod Šebreljskim vrhom – Na Stanu, kjer je gospodinja s pomočjo družih žena pripravila okrepčilo. Pričakala sta jih predsednik Združenja borcev NOV občine Idrija tovarš Mohorič in Ciril Kumar, ki je vodil vseh sedem pohodov, pri osmem pa je zaradi poškodbe noge skrbel za ce-

lotno organizacijo. Pohodnike so medse sprejeli številni domačini in tudi delegacija SB 31. divizije NOV.

Osebe bolnice Pavle je imelo ta dan svoje tradicionalno srečanje na Mrzli Rupi z domačini, ki so v času narodnoosvobodilnega boja storili vse, da je bolnica Pavla varno delovala.

Pri lovski koči na Vojskem so se srečali udeleženci srečanja SVPB Pavla, predstavniki občine Idrija, odbora Skupnosti borcev 31. divizije in številni domačini.

Predsednik odbora SB 31. divizije tovarš Ferligoj je ponovno pozdravil pohodnike ter jim čestital za uspešno prehojeni del poti. Pohodnikom je za enkratno in večkratno udeležbo na pohodu podelil bronaste, srebrne in zlate značke pohodnika, tovaršici dr. Pavli Jerini-Lahovi, ki vsa leta prizadevno spremlja pohode, pa komplet značk pohodnika. Slednje so se spomnili tudi pohodniki, ki so ji poleg šopka izročili tudi spominsko darilo. Predsednik odbora Skupnosti borcev 7. SNUOB Franceta Prešerna, tovarš Gregor Tršar pa je v zahvalo za organizacijo in vodenje pohodov izročil tovaršu Cirilu Kumarju priznanje 7. SNUOB Franceta Prešerna.

Pohodnike je pozdravil tudi predsednik Zbora krajevnih skupnosti SO Idrija Jože Jesenko, ki je izrazil željo, da ta pohod ostane tradicionalen, v spomin na človekoljubno delo partizanskega zdravstva v času NOB.

Dr. Pavla Jerina-Lah je spregovorila o delu bolnice in še posebej o pripravi težkih bolnikov za prenos v Loško dolino, od koder so bili odpravljani v bolnice v Južni Italiji. Bili so težki trenutki odločitve in ločitve od svojih soborcev, vendar le tako je bilo mogoče ohraniti življenje številnih hudo ranjenih bork in borcev NOV.

I. M.

Pred lovsko kočo na Vojskem: zdravstveni delavci, borci – ranjenci bolnišnice Pavla, pohodniki in člani delegacije skupnosti borcev 31. divizije.

Armada odvaža milijarde dolarjev

Strokovnjaki ocenjujejo, da je vrednost premičnega in nepremičnega premoženja, s katerim razpolaga jugoslovanska armada, med 80 in 100 milijardami dolarjev. Razliko med obema številkami utemeljujejo s tem, da eni v skupno vrednost všteta tudi vrednost vojne (namenske) proizvodnje, drugi pa ne. Nekateri celo zatrjujejo, da je vrednost celotnega, armadnega premoženja kar 150 milijard dolarjev.

Iz doslej objavljenih podatkov lahko približno sklepamo, kolikšen del armadnega premoženja je bil razporejen v Sloveniji. V vojaških skladiščih je bilo orožja in opreme za 300.000 vojakov. Samo na Vrhnikih in po okolici je bilo toliko protiletalskih raket, da bi z njimi lahko (teoretično) uničili vse italijansko vojno letalstvo. V primerjavi z drugimi republikami je bil v Sloveniji razvrščen

tudi velik del najsodobnejše vojaške opreme, v skladu z jugoslovansko vojaško doktrino, da je morebitni napad na Jugoslavijo možen predvsem z zalogami. V zadnjih letih pa verjetno tudi zato, ker je vojaški vrh ocenjeval, da sta za zvezno državo potencialno najbolj nevarni Slovenija in Hrvaška. To zadnjo trditev potrjujejo tudi velike organizacijske spremembe, ki jih je armada izvedla konec osemdesetih let. Tedaj je združila ljubljansko in zagrebško vojaško območje v enotno »5. oblast«. Bistvena pa je tudi bila spojitve beogradskega in sarajevskega vojaškega območja v enotno »1. vojno oblast«. Njene meje se približno ujemajo z mejami zamišljene Velike Srbije, kakršna je bila začrtana že z znanim memorandumom Srbske akademije znanosti in umetnosti.

Kako ogromne so bile količi-

ne vojaške opreme v Sloveniji, se je navzven pokazalo šele zdaj, ko se armada umika. Že več kot mesec dni se dan za dnem iz Slovenije odpeljuje proti Hrvaški in skozi njo pomikajo kolone tovornjakov, dolge tudi po 20 kilometrov. V tem času je bilo iz Slovenije odpeljano več kot 7 tisoč ton orožja, streliva in druge vojaške opreme, več kot 7 milijonov litrov goriva, tisoči ton hrane. S tisoči tonami se meri tudi teža vojaških letal in opreme, odpeljane z letališča Cerklje, in opreme, ki jo je vojaško letalstvo demontiralo na Brniku.

Do 28. avgusta je po železniških progah Slovenije in Hrvaške odpeljalo 29 vojaških vlačkov, veliko število vagonov z vojaškim materialom pa je bilo vključenih tudi v redne tovarne vlake. Po slovenskih in hrvaških cestah se je v tem času premikalo na tisoče prepolnih

tovornjakov, ki so skupaj prevozili več kot milijon kilometrov in samo na hrvaških cestah povzročili škodo, ki ni manjša od tiste, ki jo je letos utrpel hrvaški turizem.

Ocenjujejo, da je vrednost vojaške opreme, odpeljane iz Slovenije, večja od 3 milijard dolarjev. Glede na strateški položaj, ki ga je Slovenija imela v armadnih načrtih, je ta ocena prenizka.

Na Hrvaškem se sprašujejo, če se je Slovenija zavestno odločila, da s svojega ozemlja dovoli odpeljati vse to veliko armadno premoženje. Mi bi se lahko dodatno vprašali, kateri organ slovenske države se je strinjal s takšno rešitvijo. Slovenija je namreč s svojim deležem v državnem proračunu prispevala 20–30 odstotkov sredstev za opremo armade in bi lahko povsem upravičeno zahtevala, da tudi del orožja in

Vabila – obvestila

Ob 50. obletnici ustanovitve OF slovenskega naroda vabijo krajan Babnega polja in člani združenja borcev NOV Cerknica občane cerkniške občine, borce in aktiviste, ki so med NOB delovali na Notranjskem, na odkritje spominskega obeležja v Jermendolu (ob cesti Loška dolina – Babno polje), kjer so italijanski fašisti pobili leta 1942 devet vaščanov; odkrili bodo tudi nagrobnik znanemu rodoljubu in aktivistu OF, nekdanjemu župniku v Babnem polju Antonu Črnuglju.

Prireditvi bosta **29. 9. 1991 ob 10. uri** v Jermendolu in **ob 11. uri** na pokopališču v Babnem polju.

ZZB NOV Cerknica in krajan Babnega polja

★

Občinski odbor ZZB NOV Žalec, Mozirje, Celje, pododbor 2. grupe odredov za Štajersko in pododbor partizanskih kurirjev za Štajersko, vabijo vse borce in druge občane na proslavo 50. obletnice prve frontalne bitke slovenskih partizanov z okupatorjevo vojsko na Štajerskem na Čreti na Dobrovljah.

Proslava bo **5. 10. 1991 ob 10. uri** na kraju tega zgodovinskega dogodka pri spomeniku na Čreti na Dobrovljah.

★

Občinski odbor ZZB NOV Litija pod pokroviteljstvom predsedstva občinske skupščine Litija organizira proslavo v počastitev 50-letnice bitke Drugega štajerskega bataljona **6. 10. 1991 ob 11. uri** na Tisju. Na slavnost vabimo vse borce, aktiviste, občane, mladino in pripadnike TO, še posebej pa borce-udeležence bitke na Tisju. Slavnostni govornik bo član predsedstva RS, akademik Ciril Zlobec. Sledil bo kulturni program. Za veselo tovariško srečanje bodo poskrbeli liberški gasilci. Cesta do mesta proslave je asfaltirana.

Občinski odbor ZZB NOV Litija

★

Krajevna organizacija ZB NOV Križe pri Trziču vabi na praznovanje krajevnega praznika štirih krajevnih skupnosti: Pristava, Križe, Šebenje in Senično. Praznovanje bo v **nedeljo, 6. oktobra 1991 ob 11. uri**. Po spominski slavnosti in kulturnem programu bo srečanje nekdanjih borcev Kokrškega odreda, borcev, mladine in občanov v vasi Gozd, ki je bila med vojno požgana. V vasico Gozd se pride čez Zgornje Veterne po asfaltirani cesti.

Občinski odbor ZZB NOV Trzič in KO ZB NOV Križe

★

Na Slovensko KARITAS se vse več ljudi obrača po denarno pomoč za nakup kurjave, ozimnice ter ostalih materialnih dobrin.

Ljudje so pripravljeni pomagati pri spravi poljščin, prekrbi drv in drugih kmečkih opravilih, zidarskih obrtniških delih, z instrukcijami.

Zato so se na Škofijski KARITAS odločili, da bomo organizirali posredovanje naslovov tistih interesentov, ki bi takšno pomoč potrebovali oziroma nudili.

Za vse informacije pokličite po telefonu številka (061) 323-186 od 10. do 12. ure in od 14. do 15. ure, vsak dan, razen sobote in nedelje.

Škofijska KARITAS

Javna zahvala

Sekretariat Domicilnega odbora skupnosti borcev 3. prekomorske udarne brigade (sedež odbora je v Ilirski Bistrici, Bazoviška 26) se zahvaljuje vsem nekdanjim borcev brigade, ki so prispevali prostovoljne prispevke (skupaj 130 borcev 18.100 dinarjev) za obnovo in popravilo osrednjega brigadnega spomenika, ki stoji v parku med Gregorčičevo ulico in osnovno šolo Dragotin Kette v Ilirski Bistrici.

Brušenje plošč in balanje črk ter zamenjavo plošč z napisom je zelo uspešno opravil kamnosek Peter Velenik iz Ilirske Bistrice, ki je poskrbel tudi za brušenje postavka spomenika in drugo.

Prav tako se zahvaljujemo občinskemu odboru ZZB NOV Ilirska Bistrica, ki je zagotovil manjkajoča sredstva za plačilo nove spominske plošče (8.800 dinarjev) in ki je od vsega začetka podprl akcijo domicilnega odbora.

Posebno se želimo zahvaliti pododborom 3. prekomorske udarne brigade, ki so s svojim delom omogočili obnovo in popravilo omenjenega spomenika.

Predsednik domicilnega odbora Albin Kuret

opreme ostane v Sloveniji. Za nujno obrambo Slovenije posebej potrebujemo sodobno oborožitev in opremo! Morda bi se lahko izognili nekaterim nakupom v tujini in tudi s tem pomagali gospodarski krepitvi Slovenije.

Ob umiku vojske iz Slovenije je bilo tudi jasno, da bo ta vojaška sila z vso opremo in orožjem uporabljena proti Hrvaški, kasneje pa lahko tudi še proti kakšni drugi jugoslovanski republik. Občutek medsebojne solidarnosti tudi med tistimi jugoslovanskimi republikami, ki so se odločile za demokratičen razvoj, še ni tako razvit, da bi znale usklajevati tudi svoj odnos do vojske z mislijo na bližnjo prihodnost. Slovenija bi lahko postavila tudi vprašanje odškodnine za vojno škodo, ki jo je povzročila armada, in to kompenzirala z zadržano vojaško opremo. Ali pa je treba tudi vojno škodo všteti v ceno, ki smo jo pripravljeni plačati za svojo samostojnost?

J. S.

Časopis borcev NOB

Ustanovitelj in izdajatelj: RO ZZB NOV Slovenije

Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Dvorčakova 12, tel. 327-780

Delavci v uredništvu: **Roman Zupan** (glavni in odgovorni urednik), **Zliva Drole**, **Bojana Žokalj-Jesih**, **Bojan Kuntarič**, **Milenko Strašek** (novinarji – uredniki rubrik), **Miranda Pleničar** (lektor-redaktor), **Janez Herle** (tehnični urednik) in **Mara Okorn** (tajnica uredništva).

Predsednica časopisnega sveta: **Ela Ulrih-Atena**

Žiro račun: 50100-678-45473 RO ZZB NOV Slovenije (za TV-15).

Tiskarna: DP »Delo« – Tisk časopisov in revij, p. o.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po menju Sekretariata za inf. SRS.